

Régi Okiratok és Levelek Tára

HAVI FOLYÓIRAT AZ IRODALOM ÉS TÖRTÉNELEM KÖRÉBŐL.

ALAPÍTOTTA

ÉS DEBRECZEN SZ. KIR. VÁROS TANÁCSÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

KIADJA

Dr. KARDOS SAMU

felelős szerkesztő

FŐMUNKATÁRSÁK:

UJHELY GÉZA és ZOLTAI LAJOS

Budapest.

Debreczen.

RENDES MUNKATÁRSÁK:

1. Dr. BARCSA JÁNOS ev. ref. kollégiumi tanár Debreczenben.	8. PETROVAY GYÖRGY földbirtokos Nagykürü.
2. DVORTSÁK GYŐZŐ Sáros vármegye főlevéltárnoka.	9. RÉVÉSZ KÁLMÁN ev. ref. esperes Kassán.
3. Dr. KARDOS ALBERT a Csokonai-Kör titkára.	10. Dr. SEBESS DÉNES országgyűlési képviselő M.-Vásárhelyen.
4. Dr. LENGYEL MIKLÓS a deési kir. főgimn. tanára.	11. SIMON GÉZA az m.-szigeti ev. ref. lyceum főkönyvtárnoka
5. Dr. MAGASHÁZY BÉLA Borsod vármegye főlevéltárnoka.	12. Dr. gróf WASS GYÖRGY vármegyei aljegyző Deésen
6. Dr. APSAI MIHÁLY JÁNOS Máramaros vármegye főügyésze.	13. Dr. VERSÉNYI GYÖRGY az Erdélyi Irod. Társ. főtítkára Kolozsvártt.
7. OLÁH GÁBOR a debreczeni kollégium s. könyvtárnoka.	14. Dr. VÉRTESY GYULA kir. tanfelügyelő Nagyszébenben.

★

ELŐFIZETÉSI DIJ: Egy évre 12 kor. Fél évre 6 kor. Egyes füzet ára 1 kor.

Mindenemű leveleket, előfizetési pénzeket és hirdetési díjakat a szerkesztő címére (Debreczen, Piacz-u. 58. sz. I. e.) kell beküldeni.

Bizományosok: {

- 1. Budapesten: Ranschburg Gusztáv, Ferencziek-tere.
- 2. Debreczenben: Hegedűs és Sándor, Kossuth-utca.
- 3. Kolozsvártt: Stein János, Deák Ferencz-utca.
- 4. Miskolcson: László Adolf könyvkereskedése.
- 5. Pozsony: Stampfel Károly könyvkereskedése.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
<i>Zoltai Lajos</i> : A sz. kir. városi rangra emelt Debreczen életének első esztendeiből. (Negyedik közlemény)	1—10
<i>Dongó Gyárfás Géza</i> : Debreczen falu 1235-dik évi életéből	11—13
<i>Szinyei Gerzson</i> : A sárospataki ev. ref. főiskola története 1531—16 1-ig. (Negyedik közlemény)	14—17
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Ujfalvi Sándor Emlékiratai 1854. és 1855-ből. (Negyedik közlemény)	18—21
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Toldy Ferenc emlékezete és dr. Schedel (Toldy) Ferenc levele Bártfay Lászlóhoz	22—25
<i>Milesz Béla</i> : Tudósok levelei. (Döbrentei. Péczely. Schedel.)	26—29
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Látogatás dr. Thaly Kálmánál Posonyban	30—35

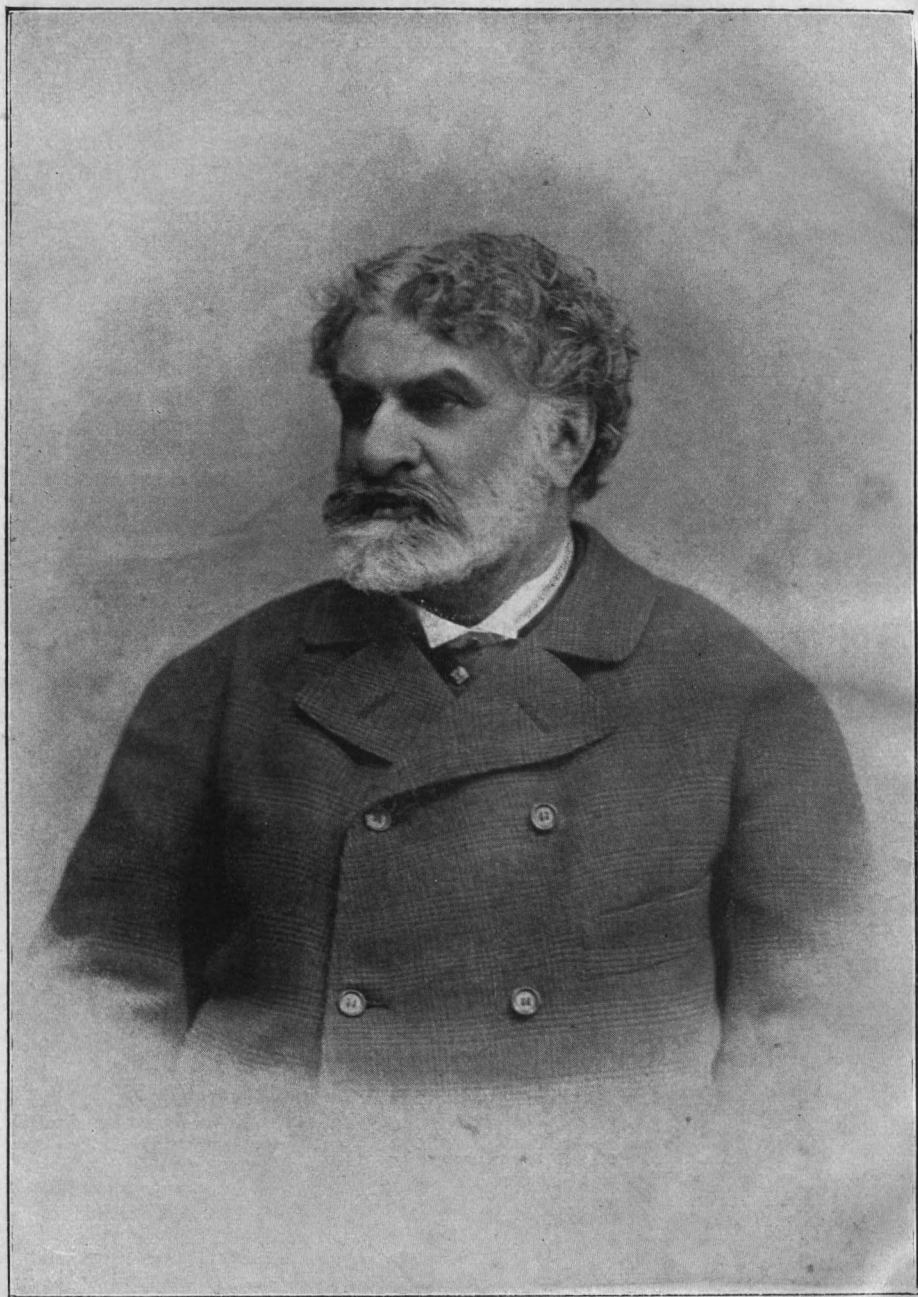
Adattár.

<i>Darnay Kálmán</i> : Csokonai két levél fogalmazványa	36—38
<i>Oláh Gábor</i> : Kossuth Lajos — Levassy Lászlóért. (Luka S.-hoz irt levél.)	39 40
<i>Dr. Apsai Mihály János</i> : Miksa király adománylevele Otrochoky Mátyás javára 1568.	41—44
<i>Dr. Lengyel Miklós</i> : Kendi István elkobzott és eladományozott birtoka 1610.	45—46
<i>Dr. Kardos Samu</i> : A széki gróf Teleki család históriája. (Negyedik közlemény)	47—52
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Br. Wesselényi Miklós ifjúkori naplófeljegyzései. (Negyedik közlemény)	53 56
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Br. Wesselényi Miklós ifjúkori levelei. (Negyedik közlemény)	57 60
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Kosssuth Lajos budai fogságából írott levelei. (Negyedik közlemény)	61—65
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Kossuth Lajos Debreczenben kelt nyílt rendeletei.	66—67
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Régi írók és államférfiak levelei: Pázmán Péter — II. Rákóczi György. — Wesselényi Miklós Deák Ferenc. — Horváth Mihály püspök. — Tompa Mihály	68—73
<i>Dr. K. S. Néhány szó a M. Tud. Akademia Széchenyi muzeumáról</i>	74—77
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Nyílt levél ifj. Komlóssy Arthur urhoz.	78—79
<i>Z i. Folyóiratok szemléje. — Új könyvek.</i>	80—83
<i>Vegyések</i> : Justitia regnorum fundamentum. — Pest város tanácsa és a nagy Wesselényi. (Dr. K. S.) — Régi helynevek a debreczeni Csereerdőn (Z. L.) — A városi muzeum tisztjei. — Vukovics Sebők a bácsi-bánáti táborban.	84—86
<i>Szerkesztő postája a borítékon.</i>	
<i>Mellékletek</i> : Toldy Ferenc ifjúkori arcképe. — Thaly Kálmán arcképe. — Pázmán Péter és II. Rákóczi György leveleinek hasonmása.	

Előfizetőinkhez! Ugy a helybeli, mint a vidéki t. cz. olvasóink közül mindazokat, kik az eddigelé megjelent füzeteket megtartották, a legmélyebb tisztelettel arra kérjük, miszerint sziveskedjenek a hátralékos előfizetési pénzeket a mostani számunkhoz csatolt postautalványon **mielőbb** beküldeni, nehogy a különben is roppant sokba kerülő folyóirat nyomtatása és szétküldése tekintetében bárminemű fennakadás következhessek be.

**A „Régi Okiratok és Levelek Tára“
szerkesztősége és kiadóhivatala.**

Dr. THALY KÁLMÁN

a „Rákóczi korszak Tacitus“-a. Született 1839. január hó 3-án.

85

Régi Okiratok és Levelek Tára

HAVI FOLYÓIRAT.

A szabad királyi városi rangra emelt Debreczen életének első esztendeiből.

— Egy névtelen Naplója 1696—1700-ról. —

— Közli és ösmerteti: Zoltai Lajos. —

(Negyedik közlemény.)

Die 2. Maji. 1699.

Pósalaki János uram¹ istállója meggyuladott vala reggel 8 óra tájban, mikor szintén a nép jött a templombul; de az sok nép hirtelen érvén, hamar széllyel hányák a fedelét és megölték. Ki cselekedte, nem tudhattuk; de a német quartélyosokra gyanakszunk.

Die 3.

A tüztül való félelem miatt az isteni szolgálat az uczán peragáltatott a templom előtt és a várad-uczai philagóriánál, mind reggel, mind délyest.

Die 4.

Az határok megujjítására expediáltak: *Pósalaki János*, *Diószegi Sámuel*, *Csatári János* ex Senatu. *Katona János*, *Ugocsa Mihály*, *Ambrus Mihály*, *Tót István*, *Szabó István*, *Szabó György* (ex electa jurata Communitate).

¹ Notárius és senator *Pósalaki Jánosé*, Csapó-utca északi során, a mai 18. számú ház körül, vagy talán épen ennek a helyén. A város hűséges szolgálatában 1677-től kezdve magát sokszor és sokféleképen ki-tüntetett Pósalaki előttünk ismeretlen oknál fogva, hihetőleg közhivatali működését ért méltatlan gyanusítások miatt elkedvetlenedvén, több ízben kérte notáriusi, senátori, sőt concivítási tiszteitől való elbocsáttatását. Míg végre a város közönsége 1698 jun. 1-én csupán a jegyzői tiszttől felmentette. Azonban 1700 elején (jan. 24.) ismét saját kérésére, miután megszegyenítőnek (despectus-nak) ismerte fel magára nézve, hogy elbocsáttották, újra visszavették a jegyzőségre, a senatorságban szakadatlanul megmaradván. Sőt 1717., 1718. és 1719-ben fürmenderséget is viselt. Második felesége (Esketési anyakönyv 1706 febr. 17.) *Oroszláni Borbála*, előbb senator *Nánási Istvánné* volt. Egy időben élt vele *Pósalaki István*, sokáig eskütt bíró; 1694 - 1696-ban senator; 1697-ben egyik főbíró-jelölt. Utóbbi 1697. márcz. 31. halt meg.

Die 5. Maji.

Szoboszlai quártélyosok Martigli Regimentjébül valók, többire mind *francziák*, a májusi zöldfák *alkalmatosságával* nagy mestersegesen *tánczoltanak*. Sokan egymásután, edgyik a másiknak kardgya vagy spadéja végit fogván, hol magokat, mint mikor a sövént fonnyák, a meg fogott kardokkal által meg által fonván, hol a kardok alatt által fordulván, hol a kardokat a földig le tévén és azokon egymás után által lépdesvén, hol a legelsőjökre, aki középben megállott, köröslen körül a kardokat a nyaka táján egymásra rakván és azt a földig lebocsátván s azon középsőt, akit Capitánnak neveztek, a kardokon felvévén és véle kerülve, egy kevéssé tánczolván, ismét a földre lebocsátották, ismét magokat róla, mint egy oszloprul a kötelet letekervén, ujjobban járták a tánczot; de a kardok végit senki el nem bocsátotta; hanem nagy csuda módon által meg által forogván, sokáig jád-zottanak. Egy tarka ruhás bolond, akit Cortisannak szoktak hívni, igen hamis tűzrül pattant fi volt közöttök. Magyarul is tudott egy keveset.

A Capitánnak minden jeladása csak ez volt: ha!

Die 6.

Az határok járásából becsületes atyánkfiai megérkeznek, referálván, hogy mostan is az határokat a tavalyi mód szerint megujjították. A *szoboszlaiak* a controversiás Tárkány fokán¹ innen lévő határoktul magukat csak visszacsapták és annál tovább nem mentenek. Az *fürediek* is ki nem jötenek; földes urok hire nélkül semmihez nem akarnak nyulni. Az *ujvárosiak* is a levelbeli halmokhoz vagy laponyagokhoz² akarván magok határát szabni, más halmokat mutattanak volna és más határokat, nem azokat, akiket eddig tartottunk és gondoltunk és így a dolog kétséges lévén, azoknak is tellyes vége nem szakadhatott.

¹ Tárkányfoka a Hortobágy vizébe szakad s elválasztó vonal a hortobágyi pusztát meg a Hajduszoboszlóhoz tartozó angyalházi pusztát között. Foknak, szik-foká-nak nevezik a lefutó belvizet által a szikes talajba vájódtott ereket, kanyargós, rendszeren meredek partu keskeny medreket. Ezek akár vízzel vannak megtelve, amikor a szikes, agyagos föld süppedékessé válik, akár kiszáradtak, szeker épségét, ló erejét, czivis türelmét, erősen megpróbálják.

² Laponyag a Magyar Tájszótár szerint Mezőturon és Hajduszoboszlón = emelkedett hely, kisebb halom. Debreczenben is P. I. 72 éves öreg, volt városi számadó csikós szerint laponyagnak nevezik a hortobágyi pusztán a magasabb, partos, telkes helyeket. Telek és telkes hely alatt azonban nem mindig rég elpusztult falvak belső területét érti a hortobágyi pásztor nép, hanem a pásztortanyák, a gulyák, ménesek állandó delelő, pihenő helyét is így nevezi. Ezeket hajdan a Tisza ki-kicsapó árja sem borította el. Ilyen laponyagok a Hortobágyon: Ludas l., Rác z l., Holt l., Fél l., Zámi l., Polturás l., Arkus l., Teke l., Keserü l., Halas l., Pente l. Szoboszló, Nádudvar, Püspökladány katonai térképe is több laponyagot tüntet fel.

Die 11.

Mind a Lovászok, mind pedig a ménes odaki az Hortobágyon tul járván, bátorságnak okaért bellyebb hajtatni Tót István és Batori Mihály Uramék expediáltatnak, szekerekkel, puskásokkal.¹

Varga György Uram és Tamási István nevü katonával *Ónodban* küldetnek ezen az okon, mivel ugy hallottuk, hogy Ónod megégett, valami gyujtogatók akadtak kézben és erre a földre is vallottak volna, hogy hasonló gyujtogatók jötenek volna.

Eodem. *Takács István* nevü becsületes nagy gazda ember eltemettetik.²

Die 12.

Komáromi György és Sárándi Dániel Uramék küldetnek Diószegre Méltóságos Generalis *Cronsfeld* Uramhoz ő Nagyságához, hogy az embereinken megszedni szokott vámot tovább ne exigáltassa, mivel Privilegiuminknak nagy sérelmére vagyon; más-ként a Felsőges Udvar kéntelenítettünk busítani.

Item a Sáfár³ háza mellé északrul egy küláb rakattatik, mivel igen elrepedezett és felthetni a düléstül. Belől is azon házban vasrudakat bocsátottak által-által.

Die 15.

Az lovakat onnankivül mind behajtották. Mivel pedig a nyomáson nem jó lészen lakások, végezteték, hogy a *mikepércsi* földre, melyet megárendáltunk, vasárnapig kihajtassanak.⁴

Eodem. Varga György Uram is *Ónodbul* megérkezik, referálván, hogy Ónodban a sokszori tüztámadásért egyenesen csak a quártélyosokra gyanakodnak. Mert valami discretiot ígertenek volt a Commendánsnak és meg nem adták volt: öt vagy hat helyen is esett a gyuladás; de mégis nagy kár nem esett. Kéntelemek voltanak a discretiot megígérni s adni a Commendánsnak.

¹ Ez időből való tanácsi határozatok arra vallanak, hogy a hortobágyi pásztorélet kétszáz év előtt sokkal inkább nomád természetű volt, mint manapság Ménesek, gulyák, nyájak egyik helyről másira vándoroltak, nemcsak jobb legelőt keresvén, hanem olykor nagyobb biztonság kedvéért is. Ezt a felhozott eset is bizonyítja. Az idézett határozat szerint, mely a tanácsi jegyzőkönyvben is olvasható, egy jó mértfölddel beljebb, az elepi pusztá tövében fekvő Szálka halma körül kellett legeltetni egy hétig a ménest. Május 17-én, a tanács megint a Hortobágy mellé, a folyó innenső oldalára rendelte a csikósokat, puskások védelme mellett.

² Nem azonos Takács István Deákkal, aki senátorságot viselt s 1693-ban és 1694-ben első főbirája volt a sz. kir. várossá emelt Debreczennek. István Deák előbb is halt meg, 1698 márcz. 15 én. A Napló által említett Takács Istvánról csak annyit tudunk még, hogy az 1690. évi tatársarozhoz 300 frttal járult. (E sarcz lajstroma.)

³ Sáfár = városgazda.

⁴ A tanácsi jegyzőkönyvből (1699:476) azt látjuk, hogy május 17-én ezzel ellenkező határozatot hoztak, amelyről már az előtti jegyzetben szóltam.

Eodem. Fellyül említett Komáromi György és Sárándi Dániel atyáinkfiai megjöven, Generalis Cronsfeldt Uramtul, referallyák, hogy ő Nagysága arra resolválta magát, hogy a szomszédságban barátságosan akar velünk élni és embereinken a vámot *Diószegen* tovább nem fogja megvétetni.

Die 19.

Sárándi Dániel és Lévai István atyáinkfiai az *hortobágyi hid* uj donatiojával és a *székelyhídi* s *létai* vámok relaxatioja felől való ő Felsége parancsolattyával *Cassára* a Tekintetes Nemes Camarára erpediáltatnak.¹

Die 22.

Az *ujvárosiakkal* controversiában forgó határoknak eligazítására becsületes deputatus emberek bocsáttatnak; de a dolog most is nem igazodhatott el.

Die 25.

Pósalaki János Uram szénája meggyuladott volt az udvarán; de hamar reá esvén az emberek, megoltották; a tűz hatalmat nem vehetett.

Item. Méltóságos Generalis *Gróff Pálffy János* Uram eő Nagysága Regementibéli katonák közül hárman a Városra bejövén, sok alkalmatlanságot követnek el az utczákon, fel s alá nyargalódván, ketteit megfognák, mivel valamely emberhez is hozzá lüt-

¹ Szücs István Debreczen város történelmében a debreczeni polgárok vám- és harminczadmentességét biztosító számos oklevelet idéz, amelyeket a magánlevéltár őriz. A városi tanács is abban a bizonyosságlevélben (literae passuales), amelynek formuláját az országban keresztül-kasul járó debreczeni lakosok számára 1696 márcz. 27-én állapította meg, a régi királyoktól kapott privilegiumokra s ezeknek I. Leopold által történt megerősítésére, megújítására hivatkozott. Ime mégis Diószegen az uj földes ur, Cronsfeld generalis, Létán, Pocsajban, Székelyhídon a királyi tisztjei kiváltságaink ellenére vámot szedtek embereinktől. Sőt Jalkócsi Imre csegei harminczados a hortobágyi hídon által járó legelő marháinkat is megvámoltatta (Jkv. 1698:351.), egyenesen a szepesi kamara rendeletére (Jkv. 1699:362.); ámbár a 26,000 holdas Mátaföldjének, melyen keresztül folyik a Hortobágy vize, már Hunyadi János idejében emberemlékezet óta csendes és háborítatlan birtokában valának a debreczeniek; Hunyadi Mátyás király is megtiltá tiszteinek, hogy őket a Hortobágy vizén való vámsze. késben akadályozzák; Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem 1582 márcz; 30-án uj donatit adott nékik Máta-pusztára (Szücs I.: I. 81., 82., 215.)-Sárándi Dániel pedig csak kevéssel azelőtt (1697 jun. 21. — Jkv. 77. l.) hozott uj adomány-levelet Bécsből a mátai hid vámjára. Sárándi uramat tehát megint Bécsbe küldte a tanács. Micsoda eredménnyel járt a király számolyánál, meglátszik az 1699 május 10-én előterjesztett jelentéséből. (Jkv. 1699:461.) Parancsolatot hozott a szepesi kamara, hogy ez bennünket privilegiuminkban megartson s a kamara által elfoglalt hidat is ő Felsége kezünkbe visszabocsátotta, donatit szépet adván róla, igaz ugyan, hogy régi követelésünket, amely tett egy összegben 2641 Rhfr 37 krt, el kellett engedni érte.

tenek s a süvegét tanálták. Commissarius Uram eő Nagysága szállására viszik.¹ Ő Nagysága a városházához küldi, hogy tegyék fogságban külömb helyekre, cum assecuratione, hogy in casu alijus contingentis vexae számot ad eő Nagysága róla. A harmadik katona a Vendégfogadó háznál egy német asszonyon erőszakot akarván tenni, az asszony nem engedelmeskedik néki, mind az urát, aki is ott volt, mind az asszonyt megsebesíti. Az ura a német aszonnak által üti a katonát s meghal.

Die eodem. A vásárban egy kopasz Domján János házánál lakó legény, ki *Slik* Uram Regementihez való szekeresek közül valónak mongya magát, holmi hivatván (igy, talán hitván?) németeket vévén maga mellé, a quartélyosok közül, loptak s tolvajkodtak. In flagranti megfogatik, kit Commissarius uram magához vitetvén, elbocsát.

Die 27.

Commissarius Uram eő Nagysága General *Pálffy* Uram megfogott két katonáit elbocsáttattya; ami portékájukat elvették, visszaadatik nékiek.

Die 28.

Sárándi Dániel és Lévai István Uramék Cassáru, a *hortobágyi hid* és vám iránt obtinealt eő Felsőghe kegyelmes parancsolattját, a Camarán praesentálván, megérkezvén, decretumokat hoznak *csegei* harminczados *Jalkochi Imre* Uramra, hogy a megirt hortobágyi hidat, vámjával együtt resignálja; és a pocsei s székelyhídi vámosokra, hogy ennek utánna a debreczeni concivis emberen vámot ne vegyenek.

Die 29.

Monori István és Lévai István Uramék, a pocsei és székelyhídi vámosoknak szólló N. Camara Decretumit elviszik praesentálni.

¹ *Gróf Pálffy János* tábornok, a szatmári béke megkötésénél teljes hatalmu császári fővezér, aggkorában nádor. A Commissarius e helyen — hadi biztos; hihetőleg ugyanaz, aki a Napló szerint ez évi február 7-én érkezett Debreczenbe. Nemcsak a most közölt Napló, hanem a jegyzőkönyv is sűrűn panaszkodik a nálunk kvártélyozott német és más idegen naciobeli katonák garázdálkodásai miatt. De mig a jámbor polgár még a leg-súlyosabb bántalmakért is alig, vagy csak igen sovány elégtételt kapott a katonai igazságszolgáltatástól, addig a császári vitézeken esett sérelemért a város egész közönségét felelősségre vonták. Például 1697 január 26-án *Corbelli* generalis ingyen élődő szolgálait valami duhaj legények megvervén, *Bercsényi Miklós* gróf, Felső-Magyarország akkori főhadbiztosa eleget zaklatta e miatt a tiszteletes tanácsot. (Jkv. 1697: 30., 34.) Nagy sokára Sárándi Dániel uram igazította el Bécsben a dolgot, úgy, hogy a város nevében megkövette *Corbelli* generalist, kinek ellenünk való régi nagy haragja ezzel lecsendesült. (Jkv. 1699. 465. l.)

Die 30.

Sárándi Dániel és *Tholdi Pál*¹ uraimék csegei harminczados *Jalkochi Imre* Urnak szóló Nemes Camara Decretumát, hogy a hortobágyi hidat és vámot praesentallya, elviszik.

Die 31.

Monori István és Lévai István Uram Pocsajbul és Székelyhidrul megérkezvén, referállyák, hogy a Decretum szerint ennek utánna a debreczeni igaz concivisen meg nem veszik a vámot se Pocsajban, se Székelyhidon.

Die 1. Junii.

Sárándi Dániel és Tholdi Pál Uraimék megjönnek s referállyák, hogy Jalkochi Imre csegei Posta Mester Uram, in facie loci, a máthai földön, a Hortobágy vizén lévő hidat, vámjával s minden proventusával edgyütt restituálta, aminthogy említett Harminczados Uram jelenlétében a vámkerék fel is ásatott s mig megírt atyánkfiak ott mulattak, városunk részére vámot is vesznek s usu roborállyák a restitutiót. Ad interim penig mig bizonyos állandóbb vámost állitanak oda, vásárbiró Szilágyi Jánost hadgyák a vám inspectiójára, aki actu ott maradt.

Eodem. Tikos János Uram bort viszen ki a máthai hidhoz, avégre, hogy a város számára korchoma árultassék; pro hic et nunc az itt való mértékkel 4 polturán parancsollják árultatni. Azon alkalmatossággal égett bort is visznek ki.

Die 3.

Comáromi György Uram Szoboszlóra expediáltatván, két szép kancaza lovat hoz generalis Cronsfeldt Uram ő Nagysága számára.

Die 3. Junii.

Monori István és Catona János Uramék az hortobágyi hidhoz küldetnek, olyan instructioval, hogy az előtteni vámost pro

¹ *Tholdi Pál* 1699 május 25-től fogva, 1709-ben, pestis által lett haláláig a város vice notáriusa. Előkelő dunántúli birtokos nemes családból származott Pápán. Magának is számottevő birtokai valának Tolna, Somogy és Veszprém vármegyékben, valamint Tokaj-Hegyalján. Atyja Th. Márton Érsekujvárnál török fegyvere által esett el; anyja Oroszi Kata, aki másodsor Zalakapolcsi Domokos Ferencz vásonyi kapitányhoz, utóbb Rákóczi Ferencz egy gyalog ezérének főcolonellusához és Sümeg vára főkapitányához ment feleségül. Édes anyja és mostoha apja halálok után (1708) gyámsága alá vette a Domokos árvákat, Tamást és Mártont. Utóbbi majd 30 évig Debreczen kitűnő főbirája volt. Th. Pálnak Feigel Klára volt a felesége. Közeli rokonságban állott a Festeticsekkel (a nagynénje, Th. Anna Festetics Pálné lévén), Meszlényiekkal, Pecsoricokkal, Sándorokkal, béri Balogh Ádámmal, Orosziakkal, Szegediekkal és Ostffiakkal. Csuzy József hírneves ref. papnak pedig sógora volt. (Sajátkezüleg írott végrendeletét közöltem a Történelmi Tár 1903. évi IV. füzetében.)

interim állcsák tisztiben és tisztit, mibül fogjon állani. kin mit s mennyit vegyen, adgyák eleiben.

Die 8.

Monori István és Tikos János Uramék az hortobágyi hidhoz mennek, bort visznek; a vámost is béhozzák parancsolattya vagonon ő kegyelméknek.

Die 9.

Megjönnek ő kegyelmék; a vámós is eljö ő kegyelmékkal.¹

Eodem. Estve kilencz és tíz óra között a Csapó-uczai őrzők közül egyet a németek a Károlyi István Uram háza előtt megöletenek. Piacz-uczában is ugyan az őrzőkre Groff Lantieri szolgálja puskával, szablyával reájok ment, vélek veszekedett; de a fegyvert elnyerték tüle.

Die 14. Junii.

Ezen fellyül megirt megöletett őrzőnek az inge előkerülvén, az hátán a koszperd szurás meglátszott. Arra nézve a test feladatott és a koszperd által rajta esett szurás nyilván meglátszott.

Eodem. Ezen megöletett embert, akit 10. praesentis eltemetnnek volt, akarván az itt való Quartélyos Commendans ocultatni, maga borbélyaival, felásatik s rajta a hátán, a lapoczkáján alul, egy fertály singni mély seb tanálatik.²

Die 20.

Megirt Commendans Uram, praevie beadván néki megöletett ember iránt celebrant (igy) inquisitiót és a töle kivánt accusatiót, az accusált németeket, ugmint Groff Lantieri Uram Companiájából való Franciscus Maximilianus Krimmért, iródeákot, Mausz Pált, fűrert, Joannes Volffgangus Scherbellit, corporalist, pro exa-

¹ A nemes város első vámszedője és csaplárja a Hortobágynál Vasvári István volt, akit e napon meg is eskettek tisztére, ilyen feltételek mellett: „Szolgálatya a die praesenti minden holnapban kitelik. Ugy, hogy ha vagy neki a szolgálat nem kellene, vagy a városnak az ő maga alkalmaztatása nem tetszenék, szabadon minden holnapban vele praevie számot vetvén s kezéhez veendő proventust egészen beadván, a szolgálatot elhagyhassa. Fizetése léssen a vámszedéstül minden holnapban négy-négy fl. hungari; ha esztendő töl, egy kósóval megszerezetik. A csaplárságtul ismét minden cseber bortul edgyütt a csuporra s gyertyára valóval 12 dénár. Együtt bornak és pályinkának iczójétül 2 dénár; töltelekre minden cseberre egy meszely bor. A rendes contrabandtnak harmadrésze is övé léssen, mely ha történik, azonnal hurré tegye a városnak s hir nélkül ne dissipállya (a kobozmányt meg ne semmisítse), hanem Biró uramtul várjon (t. i. utasítást). (Jkv. 1699: 483.)

² Ekkor, junius 15-én a következő határozatot hozták: „Mint hogy a német quártélyosok sok excessusokat cselekesznek, embereket öldösnek, vagdálnak, vernek, vesztegetnek, azért az uczákban conscribáltassék, mi képpen tartattýák magokat a szállók“. (Jkv. 1699: 486.)

mine magok eleiben vitetvén (akik profósz kezében adattatván fogságban voltak), kívánták Biró Uramtul is, hogy pro exaudiendo eorundem examine, küldgyön oda vagy két embert; ahová Király Mihály és Tholdi Pál Uraimék elmennek s minek utánna végben ment, referállják, hogy in omnibus tagatták az ellenek való vádat.

Die 22.

Papp Miklós és Monori István Uraimék Váradra küldetnek *Tejnezckikehez*, hogy a minémő 1000 cassai köből buzát az ott való Annonariában kell administralni a Városnak, difficultás nélkül acceptállja.

Die 23.

Megérkezvén eő kegyelmek, referállják, hogy disponáltak s be fogja venni.

Eodem. Pálffi Uram eő Nagysága Regimentibül Sigmondi Uram Companiájából egy katonát, aki a vásárban egy szegény paraszt embert nagy görcsös bottal főben ütven, igen megsebesített, megfognak s Commissarius Uram akarattyából s hírével a Ráczok házában tészik, kit — a sebes embernek gyógyítására való pénzét fizetvén — Commissarius Uram eleresztett harmadnapra.

Die 25.

Sárándi Dániel és Lévai István Uraimék Cassára mennek, oly véggel, hogy a N. Camara számára obvenialandó dézmáért egy bizonyos summában megalkudgyanak¹ s egyszersmid Tavernat Uramat eő nagyságát is,² ha addig elérkezik, udvarollyák meg s a városhoz demereállják.

Die eodem. A reánk limitalt 1000 köből buzát Váradra administraltuk egészen.

¹ Nem sok idővel Várad visszafoglalása után ugy a kincstár, mint Benkovics Ágoston váradi megyés püspök érvényesítették tized-jogukat Debreczennel szemben. Benkovics szőlőskertjeinktől is dézmát követelt azon az alapon, hogy azok dézmás pusztákon fekszenek. (Szücs István III: 673.) Később, amennyiben némely pusztáink Szabolcs vármegyéhez tartoztak, az egri püspök is tized fizetésére szoritotta Debreczent. A város időről-időre egyezségileg megállapított mennyiségben természetül, olykor pénzüll róttá le ezt a kelletlen tartozását. 1695-ben a szepeesi kamarával 900, a váradi püspökkel 40 cassai köből árpában egyeztek meg. 1698-ban és 1700-ban 700 köből árpa volt a kincstári dézma, de a tanács ezt is sokalta. 1699-ben a váradi püspök nem engedett alább 80 köből árpánál. A XVIII. század elején az egri püspök dézmáját a macsi, hegyesi, ohati, szentgyörgyi és zeleméri pusztákért 300 frttal váltották meg. (Egykoru jegyzőkönyvek és 183. sz. okirat.) A tanács nyomtatáskor mindég deputátusok által szedette be gazdálkodó lakostársaitól a tizedet.

² Más eseteknél Tavonat-nak írják. Báró Tavonat Lajos Albert, a kassai kamara ujonnan kinevezett praefectusa.

Die 30.

Az hortobágyi hidnál erigaltatott egy ház és pincze alatta, a borárulás hogy annál alkalmasabban lehessen.¹ A bornak iczéje denár 12. Égett bor 5. Pályinka is adatott a vámos keziben árulásra. Tikos János és Katona János Uramék Inspectorságokban.

Die 5. Julii.

Sárándi Dániel és Lévai István Uramék Cassáruul megérkeznek, referálván, hogy a dézmát in Cubulis 700 Cassoventibus arendálták.

Méltóságos Báró Ludovicus Albertus de Tavonat Uram ő Nagysága, a Nemes szepesi Camara ujjonnan crealt Praefectusa 1. Julii érkezett Cassára; nagy reverentiával acceptaltatott ő Nagysága. Ő kegyelmék is Városunk nevel megudvarolták; nagy kedvessen vette ő Nagysága. Két hordó püspöki borral megajándékozták; az Asszont pedig egy gyönyörű szép selyem paplannal.² Nagy köszönettel s magok ajánlásával vették.

Die 8.

Dobozi István és Lévai István Uramék Váradra mennek; a többi között reájok bízott, hogy Várad Annoriae Praefectus Tejneczky Mátyás Urammal edgyezzenek meg arrul, hogy ez idei decimánkat, ugy mint cubulos 700, tavalyi buzával vegye bé, mivel a méltóságos Commissio szüntelen való parancsolatira többet szerzettünk volt, mint a mennyit annak utánna, sok remonstratióink után reánk limitaltanak. Ha igérettel tehet is, csak elvégezzék ő kegyelmék.

Die 12.

Referaltatott, hogy a buzát Tejneczki Uram ígérte, hogy elveszi; de *titkossan* administrallyuk s neve se legyen, hogy dézmában adgyuk, mert nékie is vadnak irigyi s fél ha valami galyihában keverednék miatta.

¹ A mai híres hortobágyi vendégfogadó telkén épült; körülbelől a mostani szekerállás helyén.

² A Tavonátné asszonnynak ajándékozott szép selyem paplannal kapcsolatlanban még egyszer vissza kell térnünk a foszláncsináló ráczokra, görögökre. Ugyanis folyóiratunk III. füzeté 3. lapján a fosztán vagy foszlánra nézve a Nyelvtörténeti Szótár után azt a magyarázatot alkalmaztam, hogy az alatt valami törökös ruhafélét, ujjatlan, hosszú köntöst érthetünk, Azóta az 1697. évi jegyzőkönyvünkben a következő feljegyzést találtam: „Die 16. Jan. in Congr. Sen et Comm. A paplan- vagy foszláncsináló ráczoknak supplicatiójokra resolváltatik, hogy a városban lakások nem engedtetik, mindazáltal ezen a télen bennmaradhatnak; de mesterségeket ne gyakorolják és műveiket ne árulják“. Ebből meg az látszik, hogy foszlán = paplan.

Die 13.

Esvén értésünkre, hogy az hortobágyi postamester az edgyszeri vagy nehányszori tilalmunk ellen praejudiciumunkra bort áruul, expedialtattanak Borbély András, Tikos János, Balla Mihály és Nánási István uramék, olyan véggel, hogy ha rajta kapják, hordaja fenekét vágassák ki minden engedelem nélkül, melyet referálnak is, hogy elkövették.¹

(Folytatjuk.)

---

¹ A hortobágyi posta emberének fia, Szabó István szemeláttára egy négy csebres félig borral lévő hordó fenekét csakugyan kivágatták s a tilalmas bort földre kieresztették. (Jkv. 1699:528.)

Debreczen falu 1235-ik évi életéből.

Irta: Dongó Gyárfás Géza.

Csekélység, de igazság, amit közlök a dologról.

A „Regestrum Varadinense“, vagyis Nagyváradon, az ottani főtisztelendő káptalani bíróság színe előtt, az 1208—1235. végbe ment, számszerint 389 istenitélet tüzesvas-próbáinak lajstromában, a 385. sorszám alatt, latin nyelven föl van jegyezve egy bizonyosságlevél (testimoniales) az Urnak 1235. évéből.

Az a minden tekintetben hiteles följegyzés *Debreczen* faluról és még annak falu-szomszédjáról, *Szép* „villa“-ról, foglal magában emlékezetre méltó dolgokat.

Mikor az országunkat istenitéletszerűen elpusztította az az orkán, melynek tatárdulása a neve, végig tombolt Felső-Biharországnak erdős-debrős tájain is, egy tatár horda és kidöntötte *Debreczen* meg *Szép* falvaknak élete fáját. Az orkán elviharzása után *Debreczen* uj életre sarjadt, *Szép* falunak végsorvadás lett osztályrésze és máig is „praedium“ *Debreczen* határában, hol *Szepes*-puszta név alatt ösmeretes.¹

A „Regestrum“-nak az a 385. sorszámú iktatmánya a falu-testvérek, *Debreczen* és *Szép*, nevein kívül még tizenegy, ezelőtt 670 esztendővel élt magyar ember nevét is följegyezte számunkra s ezek nők és férfiak nevei vegyesen, a „Regestrum“-nak latin helyesírása szerint, ezek: *Ancilla*, *Buch*, *Cecilia*, *Chynchola*, *Hemicus*, *Matthias*, *Mauricius*, *Petrus*, *Teco* (*Toco*) és *Thomas*, tehát nyolcz férfi és három nőszemély, ezek az utóbb nevezettek rabszolgánok, a férfiak szabad polgárok, sőt közülök kettő, u. m. *Mátyás* fia *Mihály* meg *Bucsa* testvére *Péter* törvényhatósági személy, még pedig a szóban levő s immáron 670 esztendő s bizonyásnak (testimomiumnak) közbirái.

Az „eset“, melyet a nagyváradai káptalannak hites jegyzője a „Regestrum“-ba iktatott nem u. n. istenitéleti tárgy ugyan, hanem csak magánjogi ügy esete, rabszolgánokra vonatkozó adás-vétel; de így sem érdektelen, főkép a mai szabad királyi város *Debreczennek* falukori ősmultjára nézve.

¹ *Szepes*falu is újra megnépesült a tatárjárás után. Végképen csak az 1593—1606. évi nagy háboru rettenetes viharaiiban pusztult el. [Zoltai: *Vidékiek* beköltözése *Debreczenbe* 1564—1640. között. Szerk.]

Ugyanis megtudjuk, egyebek közt, abból a káptalani jegyzőkönyvi iktatmányból, hogy az árpádkori Felső-Biharországban, az Urnak 1235. évében még szabad adás-vétel tárgyát kepezett egy-egy rabszolganőnek mi volt fejenként kialakított ára, t. i. három darab olyan házi czikknek, mint ma pl. a szobaleány még a szolgáló, debreczeni kelendőség szerint és 670 esztendővel ezelőtt az együttes örökára: egy márka és egy ferton, vagyis összesen öt ferton, ami mai pénzvaluta szerint sem több, sem kevesebb mint 5, azaz öt korona.¹ Ennyiért, vagyis egy márkáért s egy fertonért vette az „eset“-ben szereplő Hemericus (Imre) a három rabszolganőt (Cséncsölyt s ennek két leányát Ancilkát és Cicélyt) Teczó (helyesebben: Toczó) nevű sógorától, aki úgyvélem, hogy máig is él Debreczen helyrajzi nómenklaturájában és pedig a Toczó-ér nevezetében.²

Mielőtt tovább mennék, ide iktatom a „Regestrom“-nak szóban levő följegyzését, amint következik:

Nr. 385. Teco,³ filius Thomae de villa Debrezun, et sororius eius, Hemericus, filius Mauricii de villa Zeb, protestati sunt nobis, quod cum esset controversia inter ipsos de quadam ancilla, nomine Chynchola et duabus eiusdem filibus, scilicet: Ancilla et Cecilia, ita, quod praedictus Hemericus diceret cum uxore sua conductas, Teco vero assereret easdem a praedicto sororio suo titulo emptionis redemptas, consilio arbitrorum, videlicet: Michaëlis, filii Matthiae comitis et Petri fratris Buch et aliorum conprovincialium taliter inter se convenerunt, quod praenominatus Hemericus praenumeratas ancillas vendidit sororio suo, praedicto Teco, accipiens ab eo marcam et fertonem.⁴

Ami ezt jelenti magyarul:

Debreczen falubeli Tamásfia, Toczó és az ő sógora, a Szép⁵ faluból való Móríczfia Imre, bizonytságot tettek előttünk,⁶ hogy összekülönbözés támadván ő közöttük bizonyos szolgáló felől, akinek Cséncsöly a neve és az ő két leánya Ancilka és Cicély felől⁷ olyaténkép, hogy az előbb neveztek Imre állítása szerint,

¹ Pápai Páriz Bod: Tabella Num. Hung. Dictionarium p. 614.

² Pallas Nagy Lexikona. V. 36. (Szerintünk a mostani Toczó jelene = Tavacska, Tócsa, kisebb tó. Szerkesztőség.)

³ Azt hiszem, hogy az archetypusban: Toco.

⁴ Regest. Varad. Editum. Budapest 1903. a 305. lapon.

⁵ A Regestromban „b“ van írva „p“ helyett. A Nr. 175. esetben is ugyanott így: Zebloc, a mai Széplak neve. Ebből következik, hogy a káptalan jegyzője tótos magyarsággal irt s hogy talán magában Debreczenben is még akkor, a XIII. évszáz első harmadában még tótos magyarsággal beszéltek és pedig, mint a Debrezun bizonyítja, „ó“-s-en beszéltek a magyar nyelvet.

⁶ T. i. a váradi káptalan, mint akkor „hiteles hely“ előtt.

⁷ Cséncsöly tehát afféle hajavágott és kettős szalmakoszorus fejű hajadon lehetett. Ebbeli állapota miatt taszította őt magát is, két leányát is, rabszolganői sorsba az akkori magyar büntető eljárás.

feleségével együtt vette volt őket.¹ Toczó pedig vitatta, hogy előbb megneveztük sógora² vétel formájában váltotta magához őket; a bírának, vagyis ispán Mátyásfia Mihálynak³ és Bucsa testvére Péternek⁴ és vármegyebeliek többségének tanácsára úgy egyeztek meg ők ketten,⁵ hogy a már neveztük Imre az előbb irtuk rab-szolganókat eladta az ő sógorának, fentnevezett Toczónak, átvé-
vén tőle egy márkát és egy fertont.

Csak ennyi az egész. Csekélységnek látszó ügy, de hiteles helytörténeti igazság.

Megtudjuk a „Regestrom“-nak abból a Nr. 385. „tudomány-tétel“-éből, hogy habár „kincses“ Debreczen már 1218-ban várost megillető szabadalmat nyert II. András királytól,⁶ azért még 1235-ben is csak falu (villa) volt.

¹ T. i. Cséncsolyt s ennek két leányát, Ancilkát meg Cicélyt.

² T. i. Móricz fia Imre.

³ Aligha nem ő volt névadója Érmihályfalva községnek. (A XIII. és XIV. századból való okiratok Nagymihálynak nevezik s ugyanazon időben a Turolynemzetség birtoka volt Szerk.)

⁴ Péterszeg ott Biharban és Péterfia-utca Debreczenben talán ennek a Péter bírónak örökíti tisztos becsületes nevét, mint Szerep helység mellett is Bucsa-puszta a Buchét Biharországban. (Az ur, czikkiró ur felfogása Péterfia-utca nevének eredetéről téves. Ez utcánkat még a XVII. évszázad elején is Péterfjakab-utcának hívták s ez a név a XIII. XIV. században virágzott Debreczeni család ifjabb ágabeli Péter [† 1282. a hódvtavi csatában] fiáról Jakabról ragadt reá. Komáromi A. „Dózsa nádor és a Debreczeni család. Turul IX. 1891. Valamint Zoltai: „Debreczen és vidékének urai 1200—1400 között. 13.“ Szerk.)

⁵ T. i. a két sógor, Toczó meg Imre.

⁶ Pallas Nagy Lexikon. V. 36.

A sárospataki ev. ref. főiskola története 1531—1661-ig.

Irta : Szinyei Gerzson, a sárospataki főiskola nyug. tanára.

(Negyedik közlemény.)

III. Perényi Gábornak halála után, aki a család ez ágának utolsó sarja volt, a koronára szállott a sárospataki vár, a hozzátartozó uradalmakkal együtt. A tanuló ifjuság hatalmas pártfogójától megfosztatván, aggodalommal nézett jövődjé felé. Szerencsére akkor egy nemes lelkű és felvilágosult fejedelem ült a magyar trónon: *Miksa*, aki a protestantismus felé hajló vallásos fel fogásából épen nem csinált titkot. Az iskolai társaság bizonyára tudta ezt, épen azért folyamodással járult a király elé, melyben pártfogásért esedezik, különösen pedig kir. megerősítést kér a Perényi-féle alapítványokra s egyéb csekély fekvő birtokokra. A folyamodást magát nem ismerjük, de birjuk az arra adott kegyelmes választ, melynél fogva Miksa király a sárospataki főiskola legnagyobb jóltevői közé számítandó. 1569 okt. 25-én írja a nemes gondolkozású fejedelem a szepesi kamara elnökének és tanácsosainak :

„Kedvelt hiveim !

A sárospataki tanuló ifjuság folyamodására vonatkozó óhajtásokat és tanácsotokat e folyó hó 9-ről kelt alázatos felterjesztésekből kegyesen tudomásul vettük. Midőn abba kegyelmesen beleegyeztünk, elrendeljük, hogy az Erdőbénye falvában levő házról szóló adományt és a nevezett erdőbényei hegyen fekvő azt a négy szőlőt, mely hajdan az altaristaké volt és a melyet néhai Perényi Gábor ajándékozott volt az iskolának és hasonló az ujhelyi hegyen levő szőlőt, melyet Chechey János hagyományozott volt az iskolának és továbbá a Sárospatakhoz tartozó ardói malom szombati jövedelmének szedését, a mi nevünkben erősítsétek meg s végre a nevezett iskola kényelmesebb fentartása végett, kegyadomány néven, négy hordó bornak, 40 köből buzának és négy oldal szalonnának a mi sárospataki tisztartónk által évnegyedenként való kiszolgáltatásáról gondoskodjatok. Megengedjük végre, amig nekünk tetszik, a sárospataki iskola igazgatójának is azt a kérelmét, hogy vásárolt szőlője és még vásárlandó háza adómentes legyen. Ezen engedményeinknek nagyobb érvényeül szükségképen okmányt is állítsatok és adjatok ki, kifejezván annak bevezetésében a mi kegyelmes szándékunkat és jóindulatunkat“.

E kir. rendelet folytán ugyancsak 1569 okt. 25-iki kelettel adta ki a Kassán székelő kir. kamara azt az adománylevelet, mely a királynak általában „a tanuló ifjuság iránt érzett kegyelmes és szeretetteljes jóindulatát“ kiemelve, a sárospataki tanuló ifjuságot a fent jelzett fekvő javak birtokában és adómentességében megerősíti és ezenfelül élelmezésül részére még négy hordó bornak, 40 köből buzának és négy oldal szalonnának a várból évnegyedenként való kiszolgáltatását is elrendeli. Ezen adománylevélben foglaltakat újlag megerősíti Miksa király a Sárospatak számára 1572. aug. 21-én kiadott szabadalomlevél 13. pontjában, így rendelkezvén: „Igazságosnak itéljük, hogy az egykor Perényi Péter és Gábor által megszabott jövedelmek az egyház szolgáinak“, kik alatt akkor az iskola tanítói is értettek, „megadassanak“.

IV. A magyar királyi kamara kezéről a *Dobó* családra ment át a sárospataki uradalom. Már *Dobó István* az egri hős, régóta perlekedett Sárospatak birtoka felett a Perényiekkel s ezeknek kihalása után a kir. kamarával, de örökösödési jogát, mely a Pálóczyakkal való rokonságánál fogva kétségtelen volt, a legnagyobb erőfeszítések közt sem tudta érvényesíteni a hatalmas Perényiekkel és az ezeknek jogába lépett kir. kamara kapzsiságával szemben. Amit *Dobó István*, mint osztályos atyafi el nem érhetett, megnyerte azt özvegye *Sulyok Sára* és fia *Ferencz* 180,000 frtért, ami, ha szigorú igazság szerint nem történt is, de tekintetbe véve ez uradalomnak akkori 800,000 aranyforintra becsült értékét, legalább némi engesztelő kárpótlásnak tartható a családon elkövetett több rendbeli igazságtalanságokért. Az átvétel évét biztosan nem tudjuk meghatározni. Azok, akik e tárgyról irtak, az 1576. vagy az 1578-ik évet veszik fel, de nincs igazuk, mert ha nem elébb, az 1575-ik év tavaszán már *Dobó Ferencz* a sárospataki vár ura volt, s mint ilyen volt jelen *Balsarosi Vítus János*nak ugyanazon év ápr. 9-én tartott temetésén, hol az ünnepi szónok a sárospataki iskoláról, mint a *Dobó Ferencz* uradalmának „nem utolsó ékességéről“ beszél.

Ruszkai *Dobó Ferencz*, Bars vármegye főispánja, Magyarország alsó részeinek kapitánya, császári kir. tanácsos, született 1553-ban Szerednyén (Ung megye), a család ősi fészkeben. Édes atya volt *István*, az egri hős, édes anyja *Sulyok Sára* (*Sulyok Balázs* leánya), mindketten lelkes pártfogói a sárospataki iskolának. Atyja halálakor (1572) „a jóra való fiatal ember“, mint *Istvánfy* nevezi, tizenkilencz éves volt és azért szerencsés körülménynek tekinthető rá nézve, hogy anyai nagybátyja, *Sulyok Ferencz* volt folyvást oldala mellett, egy bölcs, vallásos, tanult és nagy tapasztalású öreg, akire, mint megbízható tanácsadójára mindig teljes bizalommal hallgatott. Az 1575. év tavaszán még nem volt felesége, csak ezután lépett házasságra *Kerecsényi Judittal*, kitől egymásután 7 gyermeke született, de ezek még kiskorukban mind elhaltak. Az atyjáról rászállott uradalmakhoz (*Szerednye*, *Pálócz*, *Léva*, *Végles*, *Göncz*,

Telkibánya) még Sárospatakat és Ledniczét is megszerezvén, mintegy hét várnak és vártartománynak lett urává. Duszgazdag főúr volt, kinek ládáiban elhelyezett pénze és drágasága annyi volt, hogy abból a Basta idejében kétszer fizették ki a német sereget, mely Erdélyből Magyarországra régi zsoldhátralékkal és kiéhezve érkezett. Az egykoru írók kapzsisággal vádolják, sőt a szivtelenség bélyegét is rásütik azon méltatlan bánásmód miatt, melyben édesanyját és testvérét Krisztinát s ennek férjét *Balassa Bálintot*, a költőt részeltette. Bármint vélekedjünk is a fiu és anya közti viszonyról, ki másodszer is férjhez ment: azt el nem lehet tagadni, hogy a sors csapásai által keményen megpróbált férfiu, két rendbeli végrendeletében a rokon szeretetnek kétségtelen bizonyosságát hagyta hátra. Ugyanis első végrendeletében, mely 1602 jan. 28-án Sárospatakon kelt, testvéreinek, Krisztinának *Balassa Bálinttól*, a költőtől született fiát Jánost tette minden birtokai általános örökösévé, így rendelkezvén:

„Mivelhogy pedig, szegény, istenben elnyugodott hugom Dobó Krisztina asszony, atyával-anyával egy volt velem s ő neki több maradéka nincsen, az *Balassa Bálinttól* való fiánál, *Balassa Jánosnál*, azon tulajdon jó akaratomból és az atyafiui pietasnak zelüssábol movealtatván, az én holtom és in utroque sexu defectusom után, az megnevezett *Balassa Jánost*, *Balassa Bálint* fiát, az néhai Dobó Krisztina asszonytól valót pro vero legitimo et indubitato haerede et immediato successore meo, hagyom és vallom“.

Balassa János, még a végrendelet kelte előtt Krakóban, hova tanulni vitték, meghalálozván, újabb végrendekezés vált szükségessé. melyet 1602. ápr. 22-én tett meg. E második végrendeletében összes vagyonát felerészben atyai nagybátyjának, Dobó Domokosnak a leányára Annára, illetőleg ennek Perényi Istvántól született leányára Zsófiára, özvegy Forgács Jánosnéra hagyta, kinek első férjétől Kevendi Székely Györgytől Jakab nevű fia maradt; a másik felerészben pedig atyai nagynénjének Annának, Zeleméri Kamarás Jánostól származott gyermekeit részeltette. Ennek a Zeleméri Kamarás Jánosnak egyik fia volt Miklós, kinek Stenyei Margittól született egyetlen leányát, Borbálát, *Lorántfy Mihály* vette nőül.

Az apai ágon való rokonok mellett nem zárta ki az örökségből az anyai ágon levőket sem, kiadván a jog és törvény szerint illető részt édesanyja testvéreinek: Sulyok Annának — *Balassa János* nének, Sulyok Krisztinának — *Bocskey György* nének, illetőleg ezek családjának, sőt megholt felesége rokonainak a *Kerecsényi* családnak is. Míg a végrendelet ez a része igazságszeretetről tanuskodik, addig annak másik részében egy hitbuzgó ref. főúr egyházfentartó gondossága és hűsége nyilatkozik. Azt akarja, hogy a kegyurasága alatt álló ref. egyházak, iskolák és azok tanítói eddigi jövedelmökben csonkulást ne szenvedjenek. Különösen is

megemlékezik a sárospataki ref. egyház mellett az iskoláról is, melyet még életében bor- és husmérési joggal (jus educilli et macelli) megajándékozott s ezenfelül udvarát az északi oldalon egy új telekkel (Fazekas-sor) bővítette. Meghagyta, hivatkozva a Miksa király fentebb említett szabadalomlevelére, hogy ez iskolának régibb alapítványai, jövedelmei biztosittassanak, a tanárok és az ifjuság megszabott évi járandóságai az örökösök és ezek utódai által, mint eddig, ugy ezentul is kiszolgáltassanak. Álljon itt a *Rudolf* király által 1604 nov. 12-én megerősített végrendelet illető része:

„A pataki jószágbeli praedicatorokat, káplánokat, scola-mestereket és egyéb egyházi renden levő szolgálkat, az ő régi császárunktól, ő felségétől és sárospataki városnak arrul adott privilegiomoknak continentiája és tartása szerint ez ideig continuáltatott jövedelmökben, signanter pedig a pataki főpraedicator a osernahói és nagy toronyai, annak felette az Abajhomoknál való szokott jövedelmében, Balassa János és az ő haeresi s posteritása, azok, akikre az ő defectusa után successive, mint meg vagy on irva, szállandó leend Patakvéra jószágostul, semmiképen és semmi okon meg ne háborittassék, hanem a mint ez ideig abban megtartattanak, ezután is ugy tartsák és megoltalmazzák őket és minden rendbeli egyházi szolgálkat numero megtartsanak, mind itt, mind egyéb helyekben, a mint eddig is continuáltatott és azoknak az ő rendelt fizetésöket épen és fogytkozás nélkül megadják és megadassák. Azonképen az itt való scholabeli diákoknak is az ő rendelt fizetésöket és az ardói malombeli sabathalis jövedelmeket megadják mindenkor mind ő, mind az ő maradéki. Lévai és szerednyeai jószágomban is, minden helyekben, a praedicatorokat, oskolamestereket és egyéb egyházi szolgálkat, amint ez ideig volt, megtartsák és semmi jövedelmöket el ne szahgassák, hanem megoltalmazzák és az ő rendelt fizetésöket megadják nekik. Más religiön egyházi rendet sehol semmi jószágomban ne hozzanak, hanem azon keresztyéni religiön valókat, kiben én értem és mind holtomig is voltanak, se a keresztyén egyházi rendet, úgy mint praedicatorokat, káplánokat és oskolamestereket, se a közönséges religiókban és hitek vallásában, sehol semmi jószágomban és városomban, kikben az én dispositiom szerint succedálnak, semmiképen meg ne háborítsák, ha megháborítják, Istennek haragja és büntetése szálljon rájuk“.

Mintha érezte volna életének a végét, ugyanazon évben, melyben végrendeletét megírta, ledniczai birtokáról hazafelé mentekor Eperjesen érte utól a halál 1602 szept. 15. Holttestét Sárospatakra hozták és 1603 január 8-án a várbeli templomban temették el. Sirja fölé emlékkövet és zászlót állítottak, mely még 1671-ben látható volt, de ekkor a templom elfoglalása után kihányták azt onnan más emlékekkel együtt.

(Folytatjuk.)

Ujfalvy Sándor Emlékiratai

1854 és 1855-ből.

Az erdélyi Múzeum-egylet kéziratárában fekvő bekötött eredeti után közli és ismerteti: **dr. Kardos Samu.**

— Negyedik közlemény. —

Visszatérek tárgyamra. A főispán, bár születése magyarságát tulságig érezte, hivatala folytatásában rendkívüli tevékenységet fejtett ki s alárendeltjeitől is hasonlót követelt. Nagy örömmel látta ő ifjú szolgabírójában a pontosságot és kiviteli erélyt, mi-
ben ez legkorosabb tisztársait felülmulni látszék s a főispán nem is mulasztá el ezt felhasználni. Nehány jelentékenyebb erélyes eljárásait feljegyzem; gondolva, hogy némileg az akkori megyei adminisztráció ismertetésére szolgálандnak.

A pecsétszegi határon levő szeletruki magány csárdában néhány szökött katona lappangott, kik eledelőket a szomszéd pásztori tanyák és utasok kirablásaival szokták megszerezni. A főispán erről értesülvén, mindamellett, hogy Szeletruk nem tartozott ifjú szolgabírója járása falvai közé, de mégis neki rendelé a körülmények kinyomozását s arról két huszonnégy órák alatti jelentés tételét. Esti 8 órakor veszi e rendeletet, fegyveres panduraival rögtön e kijelölt csárdához indul, a három szökött katonát ital közt tánczolva találja, késedelem nélkül megrohanja és szekerre kötözve, virradatra Dézsre szállítja. Az excellenciás ur álomban szunnyadoz még, midőn az inasok ellenzése daczára bátor léptekkel belépő szolgabíró zajára fölébred s indulattal rivall elébe:

„Mit keressz itt, tán nem vevéd tegnapi rendeletemet?”

„Kegyelmes ur, az udvaron áll mindhárom zsvány!” . . .
volt felelete.

Bécsből két kincstári főhivatalnok küldetett Dézsre az erdélyi sőügyek rendezésére. Egykor szakácsunk azon észrevétele, hogy Dézsen létök óta bélpecsenyét azért nem kaphatott, mert a dézsaknai sőtisztek azt előre elhordatják . . . azon gondolatra viszi ezen urakat, hogy e költséges életmód a sőtisztek kis fizetéséből ki nem telhetik, ha tilos uton nem szerzik ki. Titkos nyomozás útján nevezetes kihágások tudására jönnek; amit szí-

goru eljárásuk nyomon követe. Atyám rendelést vesz főispánjától, hogy pontban éjféle 12 óraker Dézsaknán egy kijelölt háznál bekopogtatván, ott a kincstári hivatalnokok parancsát betű szerint teljesítse. . . . Atyám megjelenvén, a német urak közül egyik zúgolódva jegyzi meg társának :

„Bámulnom kell, hogy a főispán ily nehéz kivitelre ez ifju tisztet bizá meg, ki azt sem fogja tudni, hol kezdje a dolgot“ . . .

A szolgabíró két évi katonáskodása után a német nyelvben birván némi kis jártassággal, méltatlanitva érzé magát s viszonzá :

„Köszönjék Főispánomnak nagy uraim, hogy nem rendelte nekem Önök letartóztatását: mert Istenemre! most messzi járnának innen“ . . .

E férfias felelet, mint mindenütt, itt is megtevé hatását! A német ur tévedését jóvá teendő: a kezében levő finom szeszes üveget nyujtá a szolgabírónak; ez nem ivott, de azt pandurjainak nyujtá, kik azt fenéig kiüríték.

„Én csak Önt kínáltam s nem pandurjait“ — szól neheztelve a német ur.

„Nagy uram! mikor szolgálatban vagyok, még viz sem kell“, felelt atyám . . . „embereim gyalog jöttek s fáradtabbak mint én; hadd költsék el e kevés jót, miben ugysis ritkán részesülnek“ . . .

A bécsi urak rendeletére a kamarai ispány, ellenőr és mászamester még azon éjjel létartóztatnak és a szamosujvári államfögdába vitetnek. Itt a szolgabíró nyugtát kér a beszolgáltatott foglyokról s midőn ezt megadni a várnagy vonakodnék, a szolgabíró elhatározólag kiált reá :

„Ugy én várnagy urat magát viszem főispányom elébe“.

Kívánata azonnal teljesítve lett.

Hibásak voltak-e a sótiszték, titok marada mindvégig, mert az ellenöki ügyfolyam nem nyiltan, hanem bécsi módon: egész titokban járt le. Tíz év multával *Prädētis* kamara ispány börtönéből kiszabadulván, menhelyet a nyomor ellen atyámnál lelt; hol több éveket élt még csendesen és sirját is nála lelé, mindvégig ártatlan voltát erősítvén. Egyik fiát később, mint kincstári hivatalnokot, többször láttam Bécsben vagyonos és tekintélyes állapotban.

Ezen önkényes időkben a megyei főnökök feljogosítva érzék magukat altisztjeiket némi lealázó szolgálatokra is alkalmazni. Így ha a főispán utazott, ifju szolgabírájának hatlovas hintaja előtt kelle nyargalni s az ily kényelmetlen lovaglást még irigylendő megkülönböztetésnek kelletvén venni. Egy ily utazás alkalmával, midőn e nehéz szerep atyámnak jutott, Gernyeszegen gr. *Teleki Sámuel*nél megállapodnak. Ebéd alatt gr. *Teleki Ádám* széke megett tángyérrel kezében kelle a szolgabírónak udvarolnia, midőn az ebédlő vendégek között jelenlevő küküllőmegyei Főispánnak szemébe ötlött :

„E suhanczot én már láttam, — mondá — de hol, nem jut eszembe“. Gr. *Teleki Ádám* mosolyogva felelé:

„De ő tudja ám, hogy jól lekurholva üzéd el magadtól; s ezért én köszönettel is tartozom neked, mert feddő szavaid jó utra téríték s nekem egy talpig derék szolgabiráat ajándékoztál benne. Nem átalloom ezt előtte bevallani; dicsérő szavaim őt csak buzdítani, de elhittségre vezetni nem fogják“.

Kitérek itt a történet egy különös fordulatára. A fennemlített igen gazdag gr. *Bethlen Sándornak* fia, ugyancsak Sándor, később 1848-ik évben atyámtól jelentékeny összeg pénzt kölcsönzött; mit rendetlen költései miatt soha nem tudván visszafizetni, az egykori szolgabíró egyik fia egy *Frimont* huszárszázados, hosszas hurczoltatás után törvényes elégtétellel, udvarházát és egész jószágát lefoglalván, vett fel rajta s gróf *Bethlen* kénytelen lőn jószágán kívül vejeinél bujdokolni. Tanuságteljes képe a történet változandóságának.

A szolgabíró hivatalos eljárására visszatérve: a kosályi patak egy nagy fellegszakadás következtében megáradván, a hidat elsepré. Az éber figyelmező főispán rögtön a helyszínére sietvén, szolgabírájának megparancsolja, hogy miután a közlekedés siető helyreállítására nem lehet bevárni, míg a távoli erdőkből a szükséges fa leszállíttatnék, sietve rendeljen fejszés embereket és Kapjonban a gr. *Haller János* kastélya előtti jegenye- és kőrisfákból 3 nap alatt a hidat állítsa helyre. A rendelet azonnal elégtételbe vétetett. Hasztalan ellenzé a kapjoni udvarbíró a hatalmaskodást, minden fenyegetőzése daczára leontatának néhány perc alatt a fák, melyeknek századok adák meg diszöket. A magánjognak ezen erőszakos megtámadása *József császár* alatt történt, midőn az ilyszerű fellépések gyakran zavarák a kiváltságosak birtoklását.

Ez időben gr. *Haller* Bécsben időzött fiatal, bájos nejevel, ki bizonyos tekintetekért az udvarnál nagy megkülönböztetésben részesült. Pár hóval e történet után a gróf nejevel Kapjonba érkezik s hintójuk a várkapun berobogván, bámulva látják a százas sorfák pusztá helyét. Szokatlan dühbe jő a gróf s főbelövéssel fenyegeti az udvarbíró, ki önmentségére reszketve mondja el a szolgabíró hatalmaskodását. Erre a gróf hangja fordulatot vesz s dühvel kiáltja: „a gazembert huszonötig vágatom“. . . . Az udvarbíró értesíti a szolgabíró ura fenyegető szavairól, Istenre kérvén őt, hogy siető távozás által mentesítse magát urának bosszuállásától. De mekkora volt bámulása, midőn másnap reggel a szolgabíró minden gond nélkül a kastély udvarára vidáman belovagolni látja, ki huszonöt fegyveres pandurjait a várkapu közt hagyva, egyedül ő maga vidámon sétál fel a palotába.

„Hogy hívják kendet?“ — kérdi a büszke gróf.

„Ujfalvy Sámuel urnak“ — felel a kérdezzet.

„Tehát a szolgabíró!! . . . , s az ur merészelte drága faszoromat kivágnatni?“

„Én . . . főispányom rendeletére“.

„Ez gyalázatos rablás! Ilyet főispány nem rendelhet s szolgabíró nem teljesíthet“.

„Csalatkozik gróf ur! Ha főispányom a fák levágatása helyett a kastély szétrombolását rendelte volna nekem, Istenemre! most kő nem állana itt kövön“.

„S képes lenne-e az ur ily rendeletnek is engedelmeskedni?“

„Az alárendelt tiszt teljesíti kötelességét. A főnök számol rendeleteiről“.

„Szolgabíró ur! Ma nállam marad ebédre“.

„Ma nem, mert hivatalom másuvá szólít, de holnap igen, ha hivatalom engedi“.

Másnap ebéd felett a leszeliült gróf tréfásan jegyzé meg:

„Ugy hallom, szolgabíró ur tegnap többed magával jött volt látogatásomra“.

„Ugy van! A gróf ur első haragjában kegyes volt nekem huszonöt botot ígérni, de megvallom, hogy soha még gyermekkoromban sem kaptam verést s tudtam, hogy terhemre lesz. Ezért hoztam huszonöt pandurjaimat, kik megígérék, hogy helyettem egy-egy botot szívesen elszenvednek. Így mindnyájunkon segítve leendett“.

„S gondolja szolgabíró ur, hogy elmés feleletét betű szerint veszem?“

„Amint tetszik gróf ur! De én ma ebédre s jó kedvvel jöttem s igen hiszem vigan is távozom“.

„Szolgabíró ur engem letett s kérdéseimmel felhagyok, hanem. — folytatá poharat emelve — legyen bizonyos becsülesemről s feledje fenyegetőzéseimet“.

A gróf beváltá szavát, mert ez idő óta mindvégig becsülte és szívességekkel árasztá őt el. Évenként két hizott ártánt, egy hordó jó bort s a grófné finom fehérneműt küldtek neki, miket az, mint jó szívök eredményeit, hálával emlegetett föl minden alkalommal.

(Folytatjuk.)

Toldy Ferencz emlékezete.

Irta: dr. Kardos Samu.

Nincsen nép és nemzet a föld kerekén, melyre annyira illenek az a törvény, hogy „nyelvében él a nemzet“, mint a magyar. A magyarnál ez az igazság annyira áll, hogy ezt ekként is lehetne kifejezni: hogy „nyelvével kihal, elpusztul a nemzet“.

Tudták és érezték ezt őseink mindenkoron. Nem csoda tehát, ha az elnyomatás és szorongattatás legnehezebb óráiban, mint utolsó menedékhez, a nyelvhez, vagy ami azzal egyet jelent, a magyar nemzeti lélekhez, a magyar nemzeti műveltséghez görcsösen ragaszkodtak. És a magyar nemzeti műveltség átható erejét mi sem bizonyítja fényesebben, hogy még azok az idegen fajból vagy vérből származottak is, kiket változó sors vagy gondviselés a hazai földre vezérelt, ha egyszer megtanulták, megismerték a magyar nyelvet, úgy nem csak egyszerűen megkedvelték, megszerették azt, hanem annak lánglelkű apostolaivá is szegődtek. Példa rá *Budenz József*, ki 1836-ban a hesseni választó fejedelemség egy kis falujában Rusdorfban született, 20 esztendőskorában még egy árva szót sem tudott magyarul, de 1856-ban megösmersedvén Nagy Lajos kolozsvári unitarius tanárral és Hunfalvy Pállal, a m. tud. akadémia nagyhirű tagjával, érdeklődni kezdett nyelvünk és irodalmunk iránt. Csakhamar megtanulta szép nyelvünket, megösmerte irodalmunkat. 1858-ban beköltözött Magyarországra és egyike lett a magyar és [finn-ugor nyelvészet legbuzgóbb s legalaposabb művelőinek.

Még fényesebb az a példa, melyet *Toldy Ferencz* élete és működése tár elibünk. Toldy atyját Schédel Ferencznek, anyját Tahlherr Jozefinának hívták. Toldy apja egyszerű postatiszt volt Budán, Ferencz császár idejében. Édes anyja Tahlherr Jozefina ugyan régi szepesi nemesi családból származott, de magyarul épügy, mint a budai polgárok és polgárnők legtöbbje, egy árva

szót sem tudott. És fiacskája, a magyar irodalomtörténet későbbi atyja, nyolcz éves korában szintén nem tudott még egy árva szót sem magyarul. De mert a magyar nemességére nemcsak hiu, de büszke édes anyja azt akarta, hogy fia megösmérje és megtanulja édes hazai nyelvünket, idegenbe küldötte zsenge fiacskáját. Elküldötte Czeglédre, beiratta az ottani gimnázium első osztályába. És a kis budai „sváb fiucska“ egy esztendő alatt ott Czegléden, annyira elsajátította nyelvünket, hogy amikor egy esztendő mulva visszatért a szülei házba, folyékonyan beszélt, irt, olvasott magyarul, különösen édes anyja legnagyobb örömére és gyönyörüségére.

Toldy Schedel Ferencz tudvalevőleg 1805 augusztus hó 10-én született. Előbb orvosi pályára készült, sőt az orvosi diplomát nemcsak hogy megszerezte, de tanulmányai kiegészítése és kibővítése czéljából 1829-ben Németországban, 1830-ban pedig Franciaországban, különösen Párisban, hosszabb ideig tartózkodott. Toldy Ferencz százados évfordulóját sorra ünnepelték a közeli napokban Pozsonytól le Nagyszebenig az egész országban. Ünnepelték Toldyt a magyar tudományos akadémiában, melynek 1831-től tagja, 1835—1861-ig titkára volt; ünnepelték a Kisfaludytársaságban, melyet Bajzával és Vörösmartyval együtt ő teremtett meg 1836-ban s melynek 1866-tól másod elnöke, 1872-től kezdve pedig 1875 december 10-én bekövetkezett haláláig elnöke volt. Ünnepelték őt Pozsony városában is, melynek nagy hivatást teljesítő irodalmi társaságát a „Toldy kört“ ő utána nevezték el. De ünnepelték őt itt nálunk Debreczenben a „Csokonai körben“ igaz hálával, benső lelkesedéssel. És Toldy Ferencz a magyar irodalomtörténet atyja félszázadnál hosszabb időre terjedő pályájának mesésen gazdag, igazán nemzet-építő munkásságával ezt ki is érdemelte. Kérdemelte tőlünk, különösen debreczeniektől, mert, hogy Debreczen örök dicsősége és büszkesége *Csokonai Vitéz Mihály*, a magyar költészet birodalmában az őt megillető helyet, bár jó későre, de mégis elfoglalta: az egyenesen Toldy Ferencz munkásságának érdeme. Mert ő volt az, ki 1844-ben a szerző saját kéziratái, az első kiadások gondos áttekintése, azoknak az ösmeretlen és kiadatlan művekkel való bővítése és jegyzetekkel való ellátásával Csokonai Vitéz Mihály összes munkáit gondos és rendszeres kiadásban bocsátotta közre. És ő volt az, ki ezen első rendszeres kiadás bevezető részében Csokonai élet-

rajzát, Csokonai uttörői voltát és költészetének nagy jelentőségét megírta, — az életében oly sokat szenvedett költőt halála után majdnem negyven esztendővel a rég kiérdemelt babérral megkoszoruzta.

S mert mi e belyütt Toldy Ferencznek nem élet-, vagy jellemrajzát kívánjuk adni, csupán a mi különös tiszteletünket és hálánkat akarjuk az ő nagy neve és halhatatlan érdemei iránt kifejezni, ezért közöljük az apához mindenekben méltó fiának *dr. Toldy Lászlónak* Budapest székes főváros főlevéltárnokának szivességéből a nagynevű apának a harminczas évekből származó arczképét és kedves barátja Bártfay Lászlóhoz, a gróf Károlyi család akkori jószágigazgatójához Párisból 1830 április 14-éről intézett nagyon becses és eddigelé ösmeretlen és kiadatlan levelet és ifju *Péczelg Józseffel*, a *debreczeni kollégium* egykoron hires tanárával váltott leveleit. Ez utóbbiakat *Milesz Béla* tiszafüredi muzeumőr küldötte be hozzánk.

Dr. Schedel (Toldy) Ferencz levele Bártfay Lászlóhoz.¹

T. Bártfay László urnak. Pesten.

Párisz, Április 14. 1830.

Édes kedves Laczim!

A legdühösebb fogfájdalmak közt irom ezt; de nem akarom elmulasztani azt a jó alkalmat, melyet a te grófod nyujt. Bocsáss meg, igen tisztelt barátom, hogy oly későn veszed leveletem; soha sem szüntem én meg a legmelegebben Rólad megemlékezni: de mikor napi munkáimból elfáradva engedtem is néha szabad órát magamnak; lélekben szerettem inkább kedveseimmel csevegni, mint tollal — s így lőn, hogy minden levelezőim sokat panaszkodnának. Hol jártam, mint töltöttem időmet? Az elsőt tudod *Bajza* s tiszteletreméltó hitvesed által, ki úgy hiszem, többször van anyámnál — ah menj el te is néha-néha hozzá, az neki oly jól esik, mikor látja, hogy valaki emlékezik rólam —;

¹ Eredeti levél Toldy László Budapest főváros levéltárosának birtokában. Bártfay László, kihez Schedel e levelet külföldi tanulmánya ideje alatt Párisból küldötte, tiszteletreméltó helyet vivott ki magának a mult század első felében élt íróink sorában. A magyar tud. Akadémia levelező s a Kisfaludy-társaság tagja volt. Kisfaludyval, Kazinczyval, Kölcseyvel, Bajzával, Tholdyval, Helmecezyvel, Virággal, Vörösmartyval szorosabb összeköttetésben, sőt barátságban élt. Háza gyűlöhelye volt ama kor idősb és ifjabb íróinak. Számos munkája jelent meg nyomtatásban; de mégis legnevezetesebb — kéziratban maradt naplója. Polgári foglalkozása az ügyvédség volt. Károlyi György grófnak titkára és központi ügyésze volt. Született 1797. Meghalt 1858.

Dr. TOLDY FERENCZ ifjúkori arcképe.
Született 1805 augusztus 10. Meghalt 1875 december 10.
(Eredetiye fia dr. Toldy László birtokában.)

9

az utóbbira azt felelhetem: hasznosan. Reményilem, hogy az ezer gyönyörűséggel kínálgató Párizsban is úgy fogok élni, mint minden Enyéim s így Te is, várják: az az mivelődésemnek. De hagyj kérdezzem commodus Nagyságodat, mit csinálnak a feladott munkák? Második esztendeje már, hogy a fogadás volt s még nem csináltok semmit. Hogy van Lear? *Helmecki* is úgy halasztja, eljő Pál fordulása s ti nem fordultok jobbra. *Bajza* azt írja, hogy külföldi játékszinének első darabja már kész, de nem lévén elég actionáriusa, ki nem adhatja. Ugyau bátorítsátok; lehetetlen, hogy egy év alatt annyi be ne jöjjön, hogy a nyomtatót és kötőt meg ne fizethesse; el kell indítani valamit, szerencsét próbálni s mikor látjuk, hogy valóban nem megy, van elég idő megint a henyélésre. Nem kell sült madarakra várni. Merni kell s úgy hiszem, hogy még a mondott könyv kiadására nem igen sok merészség kell; de nyomtassa olly nyomtatóval, ki kreditiroz, mint *Károlyi*.

Tegnap *Apponyinál* nagy bál volt s én is invitálva voltam. Ott volt *gróf Valesky*, *Napoleon* természetes fia; *Coburg*, a leendő görög fejedelem, si dis placebit; *Rothschild* (ezt mindig a fejedelmek közt kell megnevezni); *Duc de Charnes*, *Orléans* öregeb-
bik fija s más nagy állatok; de ott volt a te kedves urad is, *Károlyi György* s nem mondhatom, mint örülök, hogy vele beszélhettem. *Fekete* neki bemutatott s ő olly szíves volt azon a *bálon*, hol közönségesen csak 10 szót szokás valakivel szólni udvariságból, velem egy fertályig is elbeszélni. Ő ma indul el, a hazába! Melly boldog volnék, ha én is mehetnék, de rendeltetésem még nem engedi. Mért nem jöttél te el vele, ime most, midőn ezt írom, együtt csevegnénk.

Ahol jártam, leltem magyarokat és így itt is. Az *Apponyi* ház nekem még sok örömet fog adni, mert ott nyelvünk becsben tartatik, s ezt látnom, mindég új gyönyörűség. A grófné is, ki olasz születés, olvas *Feketével* mindennap s elgondolható, hogy már ment valamire, mert az *Aurórát* olvasta. A napokban meglátogatom *Elenyákot* is. *Nagy* már nincs itt, amit nagyon sajnállok.

Mit csinál az én kis Matildom. Csókold meg helyettem. Emlegeti-e még S. bácsit? Mondd meg neki, hogy dalait el ne felejtse, mert nem igen messze vannak azok az estvék, mellyeken megint térdemen fogom ringatni s vele a *Vándort* s a *Költőt* elmondadni.

De most sietnem kell; mert a gróf 2 órakor indul, s már 12 van s még *Szemerének* is akarok egy pár sort írni. Élj boldogul kedves, igen kedves barátom; és ne feledd el ezen tul sem tisztelő barátodat

Ferenczet.

Tudósok levelei.

Közli: **Milesz Béla**, a t.-füredi muzeum őre.

Péczely József néhai debreczeni tanár, epigrammköltő és történetíró hátrahagyott kéziratai és levelei közt böngészve, — mely gyűjtemény (*Péczely* könyvtárából sok munka s levelezéseiből némi részlet) családi átöröklés és hagyományozás útján került a tiszafüredi ev. ref. egyház könyvtárába: érdekes eredeti leveleket találtam gróf *Teleki* Józseftől, mint a magyar tudós társaság akkori elnökétől, *Döbrentei* Gábor akadémiai titkártól, *Schedel* (*Toldy*) Ferencz akadémiai igazgató tagtól, *Lukács* Mór helyettes titkártól, *Szalai* Lászlótól s *Péczely* József kéziratait.

Ezek jobbjára akadémiai hivatalos átiratokat tartalmaznak és felszólításokat *Péczely*hez, — előbb levelező, majd rendes taghoz — a Nagy- és Zsebszótár számára dolgozatok, könyvbírálatok és egyéb munkálatok beküldésére, amiből kitűnik, hogy a titkárok ugyancsak igénybe vették a *Péczely* sokoldalú munkásságát, széleskörű tudományos ismereteit s nyelvekbeni nagy jártasságát. És hogy *Péczely* a felszólításoknak, kéréseknek mindig eleget tett, mutatják a kézirati másolatokban eltett sokféle dolgozatai, De vannak a kéziratgyűjteményben oly levélváltások is, melyeknek hangja polemikus, néha szenvedélyes; de minthogy az akkori magyar irodalmi élet körében és irodalmi tárgy körül forognak, ma is érdekesekek az elolvasásra. Az ilyféle levélváltásból közlöm *Döbrentei* levelét *Péczely*hez és *Péczely*nek erre írott válaszát, amelyet másolatban magának is megtartott. Még alább aztán *Toldy* Ferencz szintén kiadatlan leveleit *Péczely* Józsefhez, szó szerinti másolatban.

1. *Döbrentei* Gábor levele *Péczely* Józsefhez.

Tekintetes Ur!

Mivel ellenségemet *Bajzát* oly nagyon dicsérte mély és igazságos kritikájáért, azt gondolhatná talán, hogy én most a levelezői oklevél elkészítésével bosszumat akarom professzor uron állani.

Tartozom magamnak ennek felvilágosításával. Levelező tagoknak szóló okleveleket, minthogy elfogytak még a választás előtt, most kell még elébb Bécsben nyomattatnunk s csak akkor küldözhetem szét mindenkinek, ha lejönnek.

Professor urék *Debreczenben* az ifjuság által sok köznépi dalt gyűjthetnek s ohajtom, hogy onnan nagy csomó jöjjön. Várom magyar históriai kéziratját is.

Buda, Decz. 18. 1832.

Döbrentei.

*

2. *Péczeley József válasza Döbrenteihez.*

Tekintetes Ur!

Sokkal nemesebb gondolkozását hiszek a Tekintetes urnak, sokkal másképen gondolkozom magam, mintsem olyan gyanu, melyet felőlem feltenni méltóztatott, bennem származhatnék. Különben is bosszuállást miért gyaníthattam volna, holott sértést nem gyanítottam? Mert aki soraimat — melyek a Tekintetes urnak fájni látszanak s ha olyan értelemben irattak volna, milyenben a Tekintetes ur veszi, méltán fájhatnának, — minden előítéllettől szabadon megoldassa, hogy értelmeket vehesse, arra nem kívántatik több annál, hogy *Bajzának* az epigramm theoriájáról, *Kölcseynek Csokonairól* írt tudós, helylyel-helylyel szurós értekezését s mindegyiknek több vagy kevesebb becsü s bizonyosan a Handbuchban is megjelent apró darabjait olvasta legyen; ha jut is eszébe, *Bersenyi, Kazinczy, Döbrentei, Dessewffy* urakra való czélzából irottaknak már csak azért sem fogja tartani epigrammámat, mert ha ki maga művelt, szerény ember, tartozik feltenni másról is, hogy szükségtelen és kérdetlen nem avatja magát korántsem mások perébe, kivált ha már az rég el is aludt, annyival inkább nem oly tudós férfiakéba, kik nyernek vagy vesztenek egymás ellen való perekben, a közbecsülésnek és tiszteletnek tagjai lenni soha meg nem szűnnek. Én legalább így itélnék másról hasonló esetben s így kívánom hogy ítéljen más is én rólam s egyenes szívvel vallom, hogy nemcsak nem volt semmi afféle, mit Tekintetes ur gyanítani látszik, de ha gondolhattam volna, hogy lesznek, akik úgy magyarázzák, balra értett soraim soha világot nem láttak volna s ha így gondolkoztam volna, képes-e a Tekintetes ur oly gorombának hinni, hogy sértő versemet önmagam küldjem kezéhez? Elég-e ez magam mentségére s a Tekintetes urnak megnyugtására?

Debreczen, jan. 15. 1833.

Péczeley József.

*

3. Toldy Ferencz levelei Péczely Józsefhez.

Tekintetes Professor Ur!

Igen tisztelt barátom uram!

Ime mellékelve küldöm a *debreczeni tagok* névkönyveit, azon bizodalmas kérelemmel, méltóztassék azokat rendeltetésök helyére juttatni. Hasonlókép egy nyalábkát *Kerekes* Ferencz ur számára; *Szabó* István a görög Anthologia fordítójától egy szónoki Chrestomathiát, mely a Társaságnak adatott be kiadás végett s melyről hat hét alatt várja az Académia a Tek. ur véleményét; — végre kedveskedésül *Horváth* Mihály Nadasdy Tamását, azon szives kéréssel, méltóztassék az ugy sem nagy monographiáról a Figyelmezőben néhány szót szólani! Nekem az átaljában nagy csapás, hogy nem lehettem szerencsés kegyedtől a F. számára egynél több bírálatot kapni. Ott van maiglan bírálatlanul *Kopeczky* Ferencz Világhistóriája (eddig 2 kötet); — örökre lemondott-e tisztelt barátom uram rólunk s végkép levette csecsemőnkről kezeit? Azt ne adja Isten! Sőt még igen sok szépet várunk. . .

Reménységem van, hogy az Évkönyvek IV-ik kötete esztendőre megjelenik s azért könyörgök, méltóztatnék székfoglaló jeles értekezését a legelső biztos alkalommal felküldeni, hogy a censurán keresztül mehessen.

Hitvesem tiszteli a Tek. Asszonyt és Kegyedet. Nekem, fájdalom, nem volt hozzá szerencsém, mert amikor Idával a Császárfürdőben kerestük, már azelőtt való nap elhagyták volt Nagyságtok városunkat. Bár jóvátehetném Debreczenben! De, quod differtur — lesz vasut s akkor repülünk!

Fogadja kegyed egyuttal szives kívánatimat az évfordulathoz. Hozzon az szerencsét és áldást családjára, nekünk pedig ismét jelenlétét a jövő gyűlésen.

Mit csinál a 3-ik kötet?

Kérelmimet ismételve s magamat nagybecsü hajlandóságába ajánlván, változhatatlan tisztelettel maradok

A Tekintetes Urnak

Pest, decz. 15. 1838.

alázatos szolgája

D. Schedel Ferencz.

*

(Egy év mulva.)

Tekintetes Ur!

Igen tisztelt barátom Uram!

Valóban fájlalni lehet a censori jármot, valahányszor kegyed egy quid proquot talál, ne is kételkedjék, hogy azt fanyiró olló tette. De azért ne is neveljük fiainkat? Feledje a Tek. ur ez alkalmatlan ellenőrséget s folytassa literaturánkat nagybecsü dolgozataival gazdagítani.

Ime, ismét kéreessel jövök. Az Almanach-társaság oly bizodalommal volt irántam, hogy az ügy megindítását nagyrészt rám bízta. Én azt óhajtanám, hogy e nemzeti Zsebkönyvnek komolyabb s a hazafi lélekre ható irányt adhassunk; s így nem lehet a Tek. urat nem kérnem, hogy hazai történetünk valamely pontját szokott vonzó előadásában a könyv számára kidolgozni ne terhelhetnék. A budai ostromot örömmel olvassa mindenki, — fogna egyebet is. A tiszteletdíjt, mely igen tetemes lesz, nem említem, mert tudom, hogy azt ösztönül kegyednél említenem nem illik, nem szabad; azonban a maga idejében megengedendi, hogy az egyesület tartozását lerója. A kéziratra junius végéig volna szükség. — Bossuet fordítását a társulat részéről küldöm. Elégnek tartám a kézirat felét küldeni, felét a másik vizsgálónak; ebből is kivehetni, mennyire birta a fordító eredetiének előadását, mert Bossuet körül ez bizonyosan főkérdés.

Szokott megkülönböztetett tisztelettel — kegyednek
Pest, márt. 28. 1839.

hü barátja, szolgálja
Schedel Ferencz.

(Egy évvel később.)

Tekintetes Ur!

Van szerencsém végre ide csatolni az újabb kötelezvény mintát, mint az a Tek. ur figyelmeztetésére a tisztii ügyész által feltéve s az elnök által helyben hagyva van. Méltóztassék tehát ehhez képest a tudvalevő kötelezvényt feltéetni; az első mintát pedig, mely újabb és biztosabb törvényes proviziónk lévén, csakugyan elavult, megsemmisíteni.

A *debreczeni* tagok névkönyvei, valamint egy *Kerekes* professor urnak szóló iskatula, fel vannak adva a gyorskocsira, de úgy mondják, hogy a Tisza árja miatt jan. 2 előtt nem indul. Méltóztassék a Tek. ur kinek-kinek a magáét majd kezéhez szolgáltatni.

A Tek. Asszonynak alázatos tiszteletemet kérem jelentetni. — Magamat a Tek. ur nagybecsü kegyeibe ajánlván, megkülönböztetett tisztelettel vagyok

Pest, decz. 21. 1840.

alázatos szolgálja
Schedel Ferencz.

Látogatás dr. Thaly Kálmánnál Pozsonyban.

1905 december 29-én.

— Irta: dr. Kardos Samu. —

Ha áll az, hogy ki-ki csak annyit ér, amennyit munkásságával életében a közélet- és közérdeknek használ, akkor igen sok ember, kire csak a muló dicsőség vagy kétes hatalom fénye ragyog, az idők multával csekély jelentőségű hétköznapi személyiséggé törpül; ellenben azok a férfiak, akik a világi hatalomról és hiúságról önként lemondottak, de egész életüket, szívök minden dobbanását, agyuk minden fenkölt gondolatát nemes és önzetlen munkásságban töltik el, kik még a családi élet meleg érzéséről, boldogító örömeiről is csak azért mondanak le, hogy mentől több idejük és erejük maradjon dolgozni és használni a hazának — még életükben megérik azt, hogy mindenki tisztelettel ejti ki nevüket, nemes arczulatjukra úgy tekint fel, mint egy-egy élő szoborra.

Kicsiny a magyar nemzet — mégis sok század viharát élte át! Török, tatár és osztrák hiába dulta fel viruló rónáit és hiába rabolta meg mesés kincsekben gazdag hegyeit. — Belviszály is nem egyszer kívánta meg a maga kegyetlen áldozatait. A nemzet maga mint ilyen él, virul, gyarapodik és ha érzelmeiben összeforr, küzdelmeiben összetart, magával a poklok minden ördögével és gonoszságával szemben is győzelmesen vivja meg a maga csatáját. — Mert a magyart békében és nyugalomban a könnyüvérség és nagylelkűség; de vészben és viharban az elszántság és áldozatkészség jellemzi leginkább. — Elszántság és áldozatkészség pedig csak ott lehet jelen, ahol a nemzet felismeri vezéreiben és vezetőiben az igazi, a gondviselészerű nagyságot. — És ezt felismerve, vezéreit és vezetőit hűséggel és vakon követi, nemcsak a dicsőség, de a megpróbáltatás nehéz napjaiban is.

És egy nemzet vezére, irányítója és vezetője nemcsak az lehet, ki bitorban születik, vagy kit Szent István koronájával szentté és sérthetetlené avatnak fel; nemcsak az lehet, ki tekintélyét és hatalmát a korona fényétől nyeri vagy kölcsönzi; nemcsak az lehet, kinek szavára a szuronyok erdeje megmozdul; nemcsak az lehet, ki egymaga annyi vagyon felett rendelkezik,

hogy annak csak egy részével is milliók nyomorát enyhítheti és bánatát megszüntetheti: igazi vezér, igazi nagy és hatalmas ember az, ki nemes tulajdonságaival, példát adó munkásságával, érző szívvel, önzetlen áldozatkészségével és alkotó lángelmével lebilincseli az embereket és külső fény vagy hatalom nélkül uralkodik nem százezrek, de milliók szíve, lelke felett.

Csak így érthetjük meg, hogy a Martinovics-féle összeesküvésben való részesség miatt előbb halálra ítélt, utóbb 20 évi súlyos börtönre megkegyelmezett és hét álló esztendeig fogságban synylődő Kazinczy Ferencz miként válhatott a magyar nemzet nyelvének és irodalmának megújító apostolává; — csak így érthetjük meg, hogy Vörösmarty Mihály, az egyszerű prókátoreMBER, mikor „Cserhalom“ és „Zalán futása“ czimű, a nemzet régi dicsőségét hirdető hőskölteményeit megírta és közzé tette: egy csapással meghódította a művelt magyar közönséget; csak így érthetjük meg, hogy a másik prókátor, Kossuth Lajos, ki szintén három évig és három napig szenvedett Budán fogságot, mint a gondolat- és sajtószabadság bajnoka és martirja, hogyan lehetett a magyar nemzet ősi alkotmányának megújítója és a magyar nép megváltó atyja. — És csak így érthetjük meg, hogy annyi nyomor és szenvedés után miként menthette meg az ősi alkotmány romjait olyan egyszerű polgár, mint Deák Ferencz.

Oly férfuról kívánok megemlékezni, ki egy fél század óta él és munkálkodik nemzete javán, nemzete boldogságán. — És ez a férfur nem más, mint dr. *Thaly Kálmán*, a páratlan történetbuvár és történetiró. — Nem a kálvínista Róma, a vagysis szép Debreczen városa hirneves követének; nem is a függetlenségi és 48-as párt tiszteletbeli elnökének az életét és érdemeit, hanem a magyar nemzeti küzdelmek, a dicsőséges Rákóczi-korszak nagynevű történetirójának, vagy mint Kossuth Lajos őt 1891-ben oly találóan elnevezte: a Rákóczi-szabadságharc „*Tacitusának*“ munkásságát és halhatatlan érdemeit kívánom abból az alkalomból, hogy néhány héttel ezelőtt jelent meg a Franklin-társulat díszes kiadásában második bővített kiadásban „*Ocskay László*“ czimű nagybecsű történelmi munkája, — néhány sorban szerény tollammal méltatni.

Dr. Thaly Kálmán régi nemesi család ivadéka, született 1839 január hó 3-ikán Komárom megye Csépe községében. A középiskolákat részint Pozsonyban, részint Pápán végezte el. A felsőbb tudományokat azonban már Pesten hallgatta, hová 1855-ben ment fel. És pedig mintha előre sejtette volna, hogy neki a gondviselés nem közönséges szerepet fog juttatni nemzete politikai és kulturális életében, felváltva hallgatta a jogi, bölcséleti tudományokat a pesti egyetemen, — az egyházi tudományokat pedig a reformátusok pesti theologiai intézetében.

Tanulmányai befejezése után, mint a Kemény Zsigmond szerkesztésében megjelenő „Pesti Napló“, akkoron a legelőkelőbb

és legtekintélyesebb magyar ujság belmunkatársa működött teljes négy éven át, vagyis 1860-tól 1864-ig. Innét hívták meg a pesti ref. főgimnáziumba a magyar irodalom és történet tanszékére. Ez állásában kedvelte meg annyira a történeti tudományokat, hogy ettől kezdve egész élete, ama néhány esztendő kivételével, mit gróf Andrassy Gyula minisztersége alatt a honvédelmi miniszteriumban, mint az ujonnan felállított honvédség egyik szervezője töltött, — a hazai könyvtárak és levéltárak felkutatásának és a felkutatott anyag feldolgozásának volt szentelve.

Csak egyszer kell dr. Thaly Kálmán lakásán az embernek megfordulnia, hogy elteljen szive-lelke bámulattal és tisztelettel e nagy ember csodás, szinte hihetetlennek tetsző munkásságán. Épen 50 esztendeje, hogy Thaly Kálmán „Bujdosó lélek“ című első munkája megjelent a Vas Gereben által szerkesztett „Budapesti Viszhang“ című folyóiratban. — És azóta egymást követék a szebbnél szebb irodalmi és történelmi becsű munkái, melyeket egyenként felsorolni szinte lehetetlenség, de a nevezetesebbek közül legalább azokat, melyek a Rákóczi-korszakra vonatkoznak, felsorolni kötelesség. — Ime egy kis mutatóvány:

1. „Történelmi kalászkok 1603—1711“. Megjelent 1862-ben.
2. II-ik Rákóczi Ferencz emlékiratai a magyarországi háborúról 1703—1711. Megjelent 1860-ban.
3. A Rákóczi-tár, vagyis történelmi értékű naplók, levelezések és rendeletek gyűjteménye.
4. II-ik Rákóczi Ferencz levéltára.
5. Késmárki Thököly Imre napló és leveleskönyvei.
6. II-ik Rákóczi Ferencz leveleskönyvei.
7. Gróf Beresényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez.
8. Gróf Beresényi Miklós egyéb levelei és iratai.
9. Bottyán János vezérlő tábornok levelei és egyéb iratai.
10. Bottyán János vezérlő tábornok élete.
11. A dunántuli hadjárat 1707-ben.
12. Kosztolányi Jávorka Ádám élete.
13. II-ik Rákóczi Ferencz fejedelem ifjusága.
14. Rodostó és a bujdosók sirjai.
15. Rákóczi emléke Törökországban.
16. Ocskay László és a felsőmagyarországi hadjáratok 1703—1710.

Az itt felsorolt művek még felét sem foglalják magukban Thaly Kálmán csodával határos munkásságának. Hiszen Thaly a „Századok“-nak, e legrégebb és legtekintélyesebb történelmi folyóiratnak nemcsak egyik alapítója, de 10 esztendőn át szerkesztője és legszorgalmasabb munkatársa volt.

Mint történetbúvárt és író a tárgy ismeretén és stílus szépségén kívül két dolog jellemzi főképen Thalyt. Az egyik, hogy a tudományos intézetek, az egyes városok és vármegyék, a nagy történelmi nemzetségek levéltárait maga személyesen járja be,

kutatja fel, a feldolgozandó anyagot maga szemeli ki és másolja le saját kezeivel. — Volt alkalmam erről személyesen meggyőződni most december hó 29-ikén, mikor a nagynevű történetíró Pozsonyban, a Bél Mátyás-utca 13. szám alatti lakásában felkerestem és gyűjteményét megszemléltem. Egész kis könyvtárt teszen ki ama munkák száma, miket Thaly Kálmán eddigelé megirt és kiadott. És egy egész levéltárt alkotnak ama eredeti iratok és levelek, miket a dicsőséges Rákóczi-korszakra vonatkozólag Thaly Kálmán a földkerekség minden részéről a legnagyobb gondossággal, páratlan szakismerettel és óriási áldozatkészséggel összegyűjtött, rendezett és feldolgozott. Körülbelül 2500 darab eredeti Rákóczi-korszakbeli levél van a Thaly birtokában. — És 10,000 ivnél többre rug a másolatok gyűjteménye, melyek legnagyobb részét a nagy tudós sajátkezüleg írta ki az ország különféle levéltáraiból. Gyűjteménye nem százakat, de százezreket ér. — Ez a fenkölt gondolkozásu nagy tudós már életében ugy intézkedett, hogy halála után ez a páratlanul kincsekkel érő gyűjtemény a magyar nemzeti muzeumé legyen.

Thaly Kálmán a dunántuli levéltárak ismertetése tárgyában még 1867 február hó 4-ikén a magyar tudományos akadémiához egy jelentést adott be. Ezen jelentés szerint Thaly csak a Dunántul 42 nemzetségi, 23 városi, 12 vármegyei, 27 püspöki és káptalani levéltárban eszközölt kutatásokat és ezen felül 26 magán ember gyűjteményéből irt ki másolatokat. — A 130 különféle gyűjteményből 7 esztendő alatt kiirt ivmásolatok száma már 1867-ben meghaladta az 1500 ivet. — Hogy ezekkel a másolatokkal mi fog történni, azt nem tudom, de azt tudom, hogy azok megszerzése a mi szerény városi muzeumunk számára ropant szerencse, megbecsülhetetlen kincs volna.

Thaly Kálmánnak ezt a páratlanul álló munkásságát és kitartását csak az a gondosság és lelkiismeretesség mulja felül, mellyel ő ezt az óriási anyagot rendezte és feldolgozza. A régi középkorbeli hieroglifszerű betűkkel irt latin és magyar nyelvű okiratokat, leveleket és a különféle titkos írásjegyekkel készített hadi terveket és tudósításokat Thaly Kálmán szabad szemmel ugy olvassa, mint mi közönséges halandók a szép nagy betűkkel nyomtatott kalendáriumot vagy képes ujságot.

De ami a történetírónak legnagyobb disze, becse és érdeme, hogy t. i. félelem és kedvezés nélkül és egyedül saját jó meggyőződése s tiszta lelkiismerete szerint ítéljen nagyok és kicsinyek felett: ez a tulajdonság is teljes mértékben megvan és pedig a maga hamisítatlan erejében dr. Thaly Kálmánban, a Rákóczi-kor Tacitusában.

Állítom és bizonyítom is ezt épen most megjelent és nagy feltűnést keltett „Ocskay László“ czimű munkájával. Thaly 25 esztendővel ezelőtt írta meg Ocskay László érdekes életét. És már akkor is Rákóczi Ferencz e vitéz óbesterét, mint vak-

merő kalandort és árulót mutatta. Szigoru, de igazságos ítéletén mit sem változtatott az, hogy nem kisebb tekintélyek, mint Jókai és Herczeg Ferencz Ocskayt nemzeti hőssé akarták felavatni.

De Thaly nemcsak az árulásaért vérpadra került szegény vitézzel, Ocskay Lászlóval szemben szigoru és kérlelhetetlen bíró. Époly szigoru és kérlelhetetlen a többi kétes jelleműekkel és árulókkal szemben is. — Még a később grófi rangot nyert Károlyi Sándorral szemben is. Károlyi Sándort most megjelent és többször említett „Ocskay László“ czimű munkájában Thaly e szavakkal jellemzi:

„Mi ugyan őt inkább csak a kétes jelleműek közé sorolnók s árulónak csak félig, nevezetesen csak fejedelemárulónak, s nem hazaárulónak tartjuk. Ugyanis ő jó urát, fejedelmét rút háládatlanul, s Lengyelországban csak alig pár héttel előbb ismételt hűségesküje megszegésével elárulá; azonban a hazát — legalább hite szerint — megmentette a szatmári békekötéssel. De e békekötésért pogányul megfizetteté magát a császáriakkal s alkudott a bérre, mint akármely kúfár. Károlyinak, a kétségkívül igen tehetséges, s ha akarta, tevékeny Károlyinak működését általában elejétől fogva piszkos önzés és telhetetlen, csúf haszonlesés bélyegzi. Rákóczi táborába is nem meggyőződése, nem az ügy iránti lelkesedés vezérelé őt: hanem egyéni önző indokok, a bécsi udvar által megsértett hiúsága, a tapasztalt kicsinyeltetésért éreztetni kívánt bosszúállás és az akkor már a kuruczoktól előzőnlött alföldön fekvő jószágainak megmentési vágya. Ezen okok miatt lön kurucczá. — Mint Rákóczi tábornoka pedig, személyét a csaták veszélyének alig, vagy épen sohasem tette ki, s nagyon óvatos volt; a tiszántuli hadtestet a jövőre tartogatta, hogy általa, mint övéi által, a hatalmat majdan kezébe kerithesse s urává lehessen a helyzetnek. A legkisebb mellőztetésért makacsul sértve érzé magát s mindjárt kész volt a magánéletbe vonulással fenyegetőzni; pedig — de hogy tette volna meg! Hiszen a háboru kitünő eszköz vala számára mérhetetlen kincseket gyűjteni és családját emelni. Fegyelmetlen katonáinak szembehunyva engedett zsarolni, pusztítani széjjel az országban, — csakhogy ő is gyűjthessen, halmozhasson aranyat aranyra, jószágot jószágra. De ha a viszonyok kényszere az ő anyagi érdekeit csak kissé érinté is: tüstént rendkívül érzékeny és ingerült lett“.

Sűrű hasábotkat lehetne és kellene még Thaly Kálmánról írunk, ha a nagynevű tudós- és írónak az egyházi, a politikai élet és szépirodalom terén kifejtett munkásságát és hervadhatlan érdemeit csak futólag is ösmertetni akarnók. Ezt azonban folyóiratunk irányánál fogva sem tehetjük. Egy körülményt azonban, mely Thaly áldásos munkásságának és érdemeinek az egész nemzet által való ünnepélyes elismerését jelenti, — el nem hallgathatunk, És ez nem más, mint az, hogy mikor 1896 május

havában a törvényhozás elhatározta, hogy a honalapítás ezredik évfordulójának megörökítése céljából az ország hét különböző pontján emlékműveket állít fel és pedig: *a)* a munkácsi várhegyen; — *b)* a nyitrai Zobor-hegyen; — *c)* a Morva vizének a Dunába torkollásánál emelkedő dévényi várhegyen; — *d)* Pannonhalmán; — *e)* a zimonyi várhegyen; — *f)* a brassói Czenk-hegyen és *g)* Pusztaszeren, — eme, a magyar nemzet régi dicsőségét és örök életét hirdető emlékoszlopokba elhelyezendő emlékiratok elkészítésével és beillesztésével Thaly Kálmánt bizta meg, — kit aztán ebbeli érdemeiért ő felsége a magyar király a legszebb és legjelesebb renddel, a Szent István-rend kis keresztjével tüntette ki. — Ugyancsak 1896-ban, vagyis a magyar nemzet fennállásának ezredik esztendejében érte őt József kir. herczeggel és koszorus költőnk Jókai Mórral egyetemben az a fényes kitüntetés, hogy a kolozsvári „Ferencz József Egyetem“ tiszteletbeli tudorrá = doktorrá választotta el — és ezáltal nemcsak a nagynevű tudóst, de önmagát is megtisztelte.

ADATTÁR.

Csokonai két levélfogalmazványa.

Eredeti kézirat Darnay Kálmán sümegi muzeumában.

Darnay Kálmán a sümegi muzeum alapítója és tulajdonosa. Mesésen gazdag, különösen az irodalom körébe vágó okirat- és levél gyűjteményéből, egy minket debreczenieket nagyon közlelről érintő és érdeklő, tartalmánál fogva is becses két Csokonai levél, helyesebben Csokonai leveleinek eredeti fogalmazványát mutatjuk ezuttal be *Darnay Kálmán szivességéből.*

E levelek, mint az elsőnek czimzése mutatja, *Kövyhez* irattak, de hogy el is küldettek, nem bizonyos. Mindkét levél ugyanazon levél változata s ha valamelyik elküldetett, a második az. E levelek kelte 1800 febr. 25-ike tájra tehető s Csokonai Csurgón írta őket. Mindkét levél-fogalmazvány egy ivrétü lap két oldalára van írva s e lapokon van még egy Probatio Calami, latinul, ami nem más, mint egy bizonyítvány-próba az említett ifju számára. Ennek kelte csakugyan 1800 febr. 25. Megjegyzendő még, hogy Csokonainak szokása volt fontosabb leveleit kétszer is megfogalmazni az elküldés előtt.

I.

Nagynevezetü Professor Úr,
Érdemem felett való Jóakaró Uram!

Az Ó Esztndőbe hozzám útasított betses Levelét, a' Professor Úrnak, vettem, azzal az indulattal, a' mellyet érdemlett az abba kitett jószív és Egyenesség: úgy hogy újra adóssá lettem az Úr szivességének, újra bámulója nagy Lelkének.

Én tsakugyan Debretzenbe leszek Husvétkor, és a' magam tsendességében kérődzöm mind azokon, mellyeket három esz-

tendei Avanturjeimbe magamon 's másokon 's a világon tapasztalni — szerentsém-é? vagy szerenesétlenségem? volt.

A' nagyra vágyás nem szaporítja meg az én aggságimat, és a' Házi foglalaltosságok között mindenkor érezhetem, hogy szabad vagyok. Paucos novit securá quies, Qui velocis memores acrí tempora unquam reditura tenent.

Ezen levelemet megadó Nemes Veres András, hajdani tanítványomat pedig bátorkodom az Úr Professor Uramnak a' végre béajánlani, hogy ha valamelly jótermészetű Úrfi, kivált a' kinek Házi Paedagogusa volna, Inas nélkül szükölködne, méltóztassa az Úr, Professor Uram, melléje rendelni vagy rendeltetni. Esmérem jól az Úrnak minden jóra igyekező Ifjak eránt viseltetni szokott nemes hajlandóságát, esmérem ennek a' Legénykének betsületes voltát: 's miért ne bátorkodtam volna ezt a' közbenjárást megpróbálni?

Többire minden jóknak kívánása 's változhatatlan tisztelettem mellett maradok

Nagy érdemű Professor Uramnak

igaz tisztelő

Czim: Per illustri ac Generoso Domino Alexandro Kövy, Jurato Caussarum Fori utriusque per I. Regnum Hungariae Advocato, nec non Juris Patrii in Collegio Rftorum S: Patakiensi Professori Publ. Ord. Dno, mihi singulariter collendissimo. S: Patakini.

II.

Érdemes Professor Ur!

Kedves Hazafi Barátom!

Örülök, hogy ez a jó alkalmatosságom adódott mind régi hajlandóságomnak megmutatása mellett az Úr eránt való bizodalmanak méltó jelét mutatni, mind pedig egy Ifjatskának szerentséjének előmozdításából származni szokott nemes örömet az Úrral költsönözni. (Sic!) Ugyanis:

Ez a' Legényke itt Csurgón tanulván a' szomszédba lakó érdemes Praeorans Urnak, mint jószivü Bátyának gondviselése alatt, most, hogy tzeljához közelebb essék, az én jóváhagyásom 's tanátsaim mellett Patakra lement. Az Attya betsületes és tehetős Nemes Ember, Bars vármegyébe, maga a gyerek jó természetű és az én oktatásom alatt aratástól fogva már a' Rhetoricát is tanulta, élvezvén a periodusokról, Levélírásról vo(=való) kezdetet, a' Simplex és az Aphthoniana Chriát és a magyar Poesist. Ha nem az Úrnak keze alá esik, kérem alázatossan, méltóztassa a' competens Professor urnak ezen én ajánlásom mellett recomndálni: ha pedig az ur alatt lesz szerentséje, már ugy nem is fárasztom magamat, a' sok Aufführunggal, tellyes nyugodalommal

örülök ugy még előrelépésinek. Hanem — jóllehet, hogy ő tőle kitelik a' maga kosztján való lakás is: mindazonáltal örülnék rajta, ha az Ur Professor Uram valami jó természetű Urfi mellé, kivált a' kinek Domesticus Professora volna, vagy valami épületes és előkélő Deák mellé szinlené be inasnak. Mellyet, hogy méltóztassék megtenni az Ur, bizodalmosan kérem,

Többire magamat tapasztalt nemes indulatába, 's költsönös szivességébe ajánlván, tisztelettel 's barátsággal maradok állandóul
Az Ur, Professor Uramnak

tiszta szivü kész szolgálja

Csokonai V. Mihály.

Kossuth Lajos — Lovassy Lászlóért.

— Levél Luka Sándorhoz. —

Közli: Oláh Gábor.

Szombat reggel 19/12. 1840.

Kedves barátom!

Múltkor, midőn Ágoston Jozsinál¹ veled lenni szerencsém vala, midőn a boldogtalan Lovassy Laczi állapotjáról² szóllanánk, 's én megemliteném, miképen gyógyítása' megkísértésének költségeiről gondoskodni attyát biztosítottuk; emberszerető indulatodnál fogva Te is úgy nyilatkoztál, hogy e részbeni gondjainkban magad is örömet osztozándol. — E gyöngéd érzelem ellen véteni vélném magamat, ha gondolnám, hogy alkalmatlankodásnak veszed, midőn ezennel tisztelettel tudósítlak, miképen itt az idő, hogy a bús atyának mondhatnám a polgári mint emberi részvét nevében adott szót be váltsuk. Az a mi kell, tetemes összeg 5—600 pengő frtra rúg; ezt most egyszerre ösze nem csinálhatjuk, míg helyben nem lakó barátaink adalékai meg nem érkeznek, de legalább is 200 pengő frtot mindenesetre elküldök, hogy még uj év előtt Nagy Váradon legyen. — Ha mit e részbeni gondjaink könnyítésére szántál, könyörgök, méltóztassál azt, legényem által, ki e levelet átadja, pecsét alatt megküldeni, 's osztozni velem azon öröm' reményében hogy talán megsegít az Isten egy kitűnő elmét, és szívet adni vissza honunknak.

¹ Ágoston József szül. 1800-ban. † 1860-ban. A 40-es években hírneves ügyvéd és védő Pesten. Kossuth is őt bizta meg elsőbb a védelmével, melytől azonban Ágoston később visszalépett.

² Lovassy László amaz országgyűlési ifjak egyike, kiket a hatalom épen amiatt fogott üldözöbe és íteltetett el, mert Wesselényit ünnepelték. Lovassy László volt ugyanis az, aki 1836 január 26-án az országgyűlési ifjuság élén megjelent Wesselényi pozsonyi lakása előtt s az üldözött hazafit az erdélyi kőszajtó felállítására évfordulati napján üdvözölte. Ősmeretes, hogy e miatt Lovassyt és társait csakhamar elfogták, tíz évi súlyos börtönre ítélték, Spielberg várába elhurczolták, honnét csak az általános kegyelem elrendelése után, vagyis 1840 május 5-én szabadult ki. De szüei házába azok és barátai legnagyobb bánatára mint gyógyíthatatlan elmebeteg tért vissza.

Isten áldása veled. Fogadd szívesen őszinte tiszteletem ki-
jelentését, mellyel állandóan vagyok

polgártársad

Kossuth Lajos mk.

Nekem egy fagytetem sebzett föl téli szokásaként lábamon,
— alkalmasint sok napokig szoba fogollyá teszen.

Kivül a czimzés :

Nagyságos Luka Sándor urnak a T. Váltó feltörvényszék
királyi táblabírájának.¹

H.

(Eredetije a debreczeni főiskola kéziratárában.)

---

¹ Luka Sándor szül. 1802-ben. Előbb Hont vármegyében szolgált; később, a 30-as években mint az oppositio egyik tagja szerepelt. Azonban a kegyosztó hatalom őt, ép úgy, mint Ragályi Tamást megnyerte magának azáltal, hogy a felsőbb törvényszékhez bírónak nevezte ki. Kossuth Lajossal még pozsonyi követ korából volt jó ösmeretségben és barátságban. (Szerk.)

Miksa király adománylevele 1568-ból.

Magyar fordítással ellátta : dr. apszai Mihály János.

II. Maximilián császár és királynak 1568 márczius 26-án Bécsben kelt adománylevele, mellyel *Otrochoky* Mátyás szendrői katonának és fiainak adományozza a *Kechey* László megölése miatt hűtlenségbe esett *Magyar* Mihályról a szent koronára hárult *agteleki és kecsői* részjóságot.

Nos Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator, Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, Archi Dux Austriae, Dux Burgundiae, etc. Memoriae commendamus, tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis: Quod Nos cum ad nonnullorum fidelium Nostrorum humilem supplicationem, Nostrae propterea factam Maiestati, tum vero attentis, et consideratis fidelitate, et fidelibus servitys fidelium Nostrorum Nobilium: Mathiae Otrochoky, Militis Nostrae Zenderueienseis, ac Joannis, et Georgy similiter Otrochoky, filiorum eiusdem, quae ipsi Sacrae primum Regni Nostrae Hungariae Coronae, et deinde Nostrae Maiestati fideliter, et constanter exhibuisse, et impendisse, ac imposterum quoque exhibere, et impendere velle dicuntur: Totales portiones possessionarias, in possessionibus: Agthelek et Kechew vocatis, in Comitatu Gemerensi existen. habitas, quae alias Nobilis Michaelis Magyar prae-fuisse, sed ex eo: quod idem proxime elapsis Mensibus, nescitur, quo malo Spiritu inductus, Nobilem Ladislaum Kechey, nemini nocentem, in libera, et publica via, nefarie interfecisse, per hocque juxta Leges, et Decreta Regni Nostrae Hungariae praefati, Notam perpetuae infidelitatis, Amissionem videlicet Capitis, et omnium Bonorum suorum de facto incurrisse dinoscitur, ad Sacram Regni Nostrae praedictae Coronam, consequenterque Collationem Nostram Regiam juxta approbatam eiusdem Regni Nostrae Consuetudinem, rite, et legitime devolutae esse perhibentur, et redactae; Totum item, et omne Jus Nostrum Regium, si quod in dietis totalibus portionibus possessionarys, in Possessionibus Agthelek, et Kechew vocatis, in praefato Comitatu Gemerensi existen. habitis, etiam aliter qualitercunque haberemus, aut eadem Nostram ex quibuscunque causis, vjs, modis, et rationibus

concernerent Maiestatem, simul cum cunctis suis Utilitatibus, et pertinentys quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis, et incultis, Agris, Pratis, Pascuis, Campis, fenetis, Sylvis, Nemoribus, Montibus, Vallibus, Vineis, Vinearumque Promonthorys, Aquis, fluvys, piscinis, piscaturis, Aquarumque decursibus, Molendinis, et eorundem Locis; Generaliter vero quarumlibet Utilitatum, et pertinentiarum suarum integritatibus quovis Nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis, et antiquis limitibus existen. ad eadem de iure, et ab antiquo spectantibus, et pertinere debentibus, praemissis sic, ut praefertur, stantibus et se habentibus memoratis Mathiae Otrochoky, ac Joanni, et Georgio similiter Otrochoky, filys eiusdem, ipsorumque Haeredibus, et Posteritatibus Universis dedimus, donavimus, et contulimus; Imo damus, donamus, et conferimus Iure perpetuo, et irrevocabili tenen. possiden. pariter et haben. salvo Iure alieno. Harum Nostrarum minori, et annulari Sigillo Nostro, quout Rex Hungariae utimur, communitarum, vigore, et testimonio Literarum, quas in formam Nostri privilegy faciemus redigi, dum Nostrae Maiestati in specie fuerint reportatae. Datum Viennae vigesima sexta die Mensis Marty, Anno Domini Millesimo Quingentesimo sexagesimo octavo, Regnorum Nostrorum Romani sexto, Hungariae, et aliorum quinto, Bohemiae vero Anno vigesimo. Maximilianus m. p. Joan: Listhius Episcopus Wesprimiensis etc. m. p. P. H. — A hátán ez vagon: Registrata Ro. 1065. Anno 1568.

Hozzá mellélkelve vagon külön papiron a következő jegyzék: Anno Domini 1569. Dies Restatutionis etc. Feria quinta proxima post festum Sacrae Pentecostis proxime praeteritum Anni 1569.

Divisio Colonorum in Possessione Agh-Telek Portio Mathiae Otrochsoky: Benedictus Borza: integrae Sessionis; — Lucas Kowachs integrae Sessionis; — Paulus Becze integrae Sessionis. Portio Relictae Egregy Jakoby Magyar. Albertus Toboz integrae Sessionis; — Sebastgianus Biro integrae Sessionis; — Jakobus Babo est particeps, neuteri parti ad heret. In Possessione Kechew, nec non in Possessione Aghtelek, desertae Sessiones quae sunt, sunt indiuisae. Memorati vero Coloni in Possessione Agtelek existen. ad partem Relictae Egregy Jakobi Magyar ceden. donec eadem vixerit, habeat, ca vero decedente ydem Coloni condescendant ad Egr. Mathiam Othrochoky et in suos posteros Joannem, et Georgium filios eiusdem.

(Magyarul.)

Mi második Maximilián Isten kegyelméből rómaiak választott felséges császára, Németország, Magyarország, Csehország stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia hercege stb. Emlékezetül adjuk és ezek rendjén tudatjuk mindenkkel, kiket

illet, hogy mi, ugy több hiveinknek e részben Felségünkhöz intézett alázatos kérelmére, valamint figyelemmel és tekintettel a mi hű nemeseinknek Otrochoky Mátyás szendrői harczosunknak, valamint fiainak Otrochoky János és Györgynek hűségére és hű szolgálataira, melyeket ők elsősorban Magyarországunk szent koronájának, aztán a mi felségünknek hiven és állhatatosan mutattak és teljesítettek, és amint mondják jövőben is mutatni és teljesíteni akarnak, gömörmezei Aghtelek és Kecső birtokokban levő azon összes részjórészt, mely előbb a Magyar Mihályé volt, de azért, mert az tudvalevőleg a legközelebbi múlt hónapokban, nem tudni minő rossz szellemtől vezetettve, nemes Kechey Lászlót, ki senkinek nem ártott, szabad és nyilvános uton megölte, és ezáltal nevezett Magyarországunk törvényei és végzései szerint örökös hűtlenség miatt fejvesztés és összes javai elvesztése sulya alá esvén, említett országunk helyesnek talált szokásjogához képest szabályszerűen és törvényesen — mikép állítják — ugyanazon országunk szent koronájára háramlott, és királyi adományozás tárgyává vált, ugy nemkülönben összes és minden királyi jogunkat, melyet az említett gömörmezei Aghtelek és Kecső birtokbeli mondott összes részjórésztben bármely más módon is bírának, vagy az bármely okból és bármely uton módon és eszközzel a mi felségünket megilletné, minden hasznaival és valamennyi tartozékaival tudniillik: művelés alatt és parlagon álló szántóföldjeivel, rétjeivel, legelőivel, mezőivel, kaszálóival, erdeivel, ligeteivel, hegyeivel, völgyeivel, szőlőivel és szőlőhegyeivel, vizeivel, folyóival, halastavaival és halászó vizeivel, vizek folyásával, malmaival és azok helyeivel, egyáltalán valamennyi és bármely néven nevezett hasznainak és tartozékainak összeségével, valódi mezsgyéi és régi határai között, melyek jogosan és régóta fennállanak vagy fennállaniok kellene, ha a felhozottak ugy állanak és ugy vannak mikép előadatik, említett Otrochoky Mátyásnak és fiainak Otrochoky János és Györgynek, ezek örökösének és minden utódainak adtuk, adományoztuk és reájuk átruháztuk, valósággal adjuk, adományozzuk és reájuk átruházzuk, örök és visszavonhatlan joggal, hogy azt mint sajátjukat tartsák és bírják, mások jogai érintetlen hagyásával. Minek erősségére és bizonyosságára szolgáljon ezen levelünk, melyet az általunk mint Magyarország királya által használt kisebbik gyűrűpecsétünkkel megerősítettünk, és melyet ha felségünkhöz visszahozatik, kiváltságlevelünk alakjában fogunk megszerkesztetni. Kelt Bécsben, márczius hó 26-ik napján, az Urnak ezeröttszázhatvannyolczadik, római királyságunk hatodik, Magyarország és más országokbeli uralkodásunk ötödik, Csehországi uralkodásunknak pedig huszadik évében. Maximilian sk. Liszthius János veszprémi püspök stb. sk. Beiktatva 1065. sz. a. 1568. évben.

Külön mellékelt jegyzék:

1569. évben új iktatás stb. napja június 2-ika. Agttelek birtokon a jobbágyság megosztása: Otróckohy Mátyás része: Borza Benedek egész telkes, Kovács Lukács egész telkes, Becze Pál egész telkes. Nemzetes Magyar Jakab özvegyének része: Toboz Albert egész telkes, Biró Sebestyén egész telkes, Babó Jakab részes lévén, egyik félhez sem tartozik. Kecső birtokon, valamint Agttelek birtokon is a pusztatelkek osztatlanok. Az Agttelek birtokon levő és nemzetes Magyar Jakab özvegye részeként említett jobbágyságok, míg él, övéi legyenek, az özvegy elhunytával ugyanazon jobbágyság nemzetes Otróckohy Mátyás és utódaira, János és György nevű fiaira szálljanak.

(Eredeti Dr. Kardos Samu gyűjteményében.)

Kendi István elkobzott és eladományozott birtoka.

Közli: dr. Lengyel Miklós.

1610-ben a besztercei országgyűlés ítélkezett azok ellen az összeesküvők ellen, kik Kendi, Kornis és Sennyei vezetése alatt *Báthori* Gábor fejedelem életére törtek. Az összeesküvésnek *Kendi* István volt a lelke, akit az összeesküvés felfedezése után márczius 25-én összes birtokaitól megfosztottak. Kendinek sikerült Magyarországra menekülnie. Birtokainak nagyrésze Belső-Szolnok vármegyében volt. E nagy birtokterületeket a fejedelem több embernek adományozta. Így jutott a Szolnok megyében fekvő *Alőr Horvát* Tamásnak és *Horvát* Györgynek a kezére. Az alább közölt adományozó levélben a fejedelem kiváló hűségükért nekik adományozza.

Nos Gabriel Dei gratia Princeps Transsylvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Memoriam commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnulorum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam; tunc vero attentis et consideratis fidelitate gratissimorumque servitorum meritis fidelium nostrorum egregiorum *Thomae Horvát* aulae familiaris et *Georgii similiter Horvát* castellani arcis nostrae *Kövár*, quae ipsi nobis et huic regno nostro Transsylvaniae, pro locorum et temporum varietate fideliter exhibuerunt et impenderunt ac in futurum quoque exhiberi et impensuri sunt. Totalem et integram possessionem *Alőr* in Comitatu *Zolnok Interiori* existentem habitam, quae alias Stephani Kendi de Lona praefuisset, sed per notam in fidelitatis eiusdem, quae ipse ex eo, quod superioribus, non ita diu praeteritis diebus cum quibusdam aemulis nostris, ut puta *Balthazare Kornis de Ruszka*, *Pancretio Sennyei de Kis-Sennye*, alias consiliariis nostris, nec non aliis complicibus eorundem, immemor fidei et fidelitatis suae nobis tamquam legitimo suo primipi debitae, contra personam nostram ac publicam dicti Regni nostri Transsylvaniae tranquillitatem conspirantes vitaeque nostrae gladio insidiantes crimen laesae maiestatis incurrissent, ob quod in generali universorum statuum et ordinum trium

nationum praedicti Regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiacentium conventu in civitate nostra Bisztriciensi ad vigesimum quintum diem proxime elapsi mensis Martii in hoc praesenti millesimo sexcentissimo decimo anno ex edicto nostro celebrato publico eorundem statuum et ordinum regni voto et suffragio iuridicaque deliberatione ac litteris sententialibus superinde editis extitit convictus atque innodatus, iuxta veterem et approbatam regni huius nostri Transsylvaniae legem et consuetudinem rite et legitime devoluta esse perhibetur et redacta. Totum item et omne ius nostrum regium, si quod in eadem etiam aliter qualitercunque existeret et haberetur, aut eadem et idem nostram et quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem. (A szokásos felsorolás.) Datum in civitate nostra Alba Julia die decima nona mensis Maii. Anno Domini millesimo sexcentissimo decimo. Gabriel princeps. (Pecsét.)

(Eredetije Désen, magántulajdonban.)

A széki gróf Teleki család Históriaja

1609—1839-ig.

Szász Péter m.-vásárhelyi professor kiadatlan kézíratai alapján
közli és ismerteti : **dr. Kardos Samu.**

— Negyedik közlemény. —

1749. 29-a Aug. Született Gróf Serényi Francisca, Gróf kisserényi Serényi Ámánd Ur és Serényi Ersébet Asszony Leányok; a ki előbb volt Gróf Magnis Ferenczné, 1781-ben pedig lett felesége Gróf Teleki Sámuelnek, az hatodik vasos Ezredben volt Kapitánynak, az első Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata asszony fajoknak.

1750-ben 14a May. Szülelett Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata asszony ő nagyságok László nevezetű fiak, aki 1751-be 15-a Junii halt meg.

1750-ben 13-a Decz. Karátsonfalván el temettetett Báró Bánfi Péter Gróf Teleki Mária férje, aki élt 44 esztendő, egy hónapot és 11 napot, említett feleségével pedig 19 esztendőt és 6 hónapot.

1751 Szept. 9-én virradólag 5 és 6 óra között Idősbb Gróf Toldi Ádám, Gróf Teleki Kristinának az első Gróf Teleki Josef és Kun Borbára Leányának 30 esztendőig és egy hónapig volt férje: Toldi Györgynek és Nalátzi Klárának a' fiak Ifi. Gróf Toldi Ádámnak, 'Sigmondnak és Borbárának Gróf Bethlen János-nának az attyok, meghalt Bollyában élete 54 esztendejében vagyis 54-ik esztendő korában, tétetett koporsóba 19-a Sept., temettetett pedig el Bolyába 14-a novemberben 1751-ben.

1751. Gróf Teleki Ádám az első Teleki Pál fia Generál Majornak resolváltatott.

1751-ben 2-a May. Született Gróf Széki Teleki Lajos Urnak és Gróf Iktari Bethlen Katának Sámuel nevezetű fiak, a' ki Posenba való lakásáért posoni Teleki Sámuelnek neveztetett.

1751-ben 15-a Junii. Megholt Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktari Bethlen Kata Asszony ő Nagyságok László nevezetű fiak.

1752-ben Teleki Mihály, Teleki Mihály az Exactoratus praesessének és Bethlen Klárának a kolosvári Ref. Collegiumban tanult egyik fiak feleségül veszi Kendeffi Rakhelt, Kendeffi Gábor Ur és Bánfi 'Susánna Asszony leányokat.

1752-ben 25-a Julii. Gróf Széki Teleki Pál Ur Ns Doboka vármegye fő ispánya Gróf Haller Borbára férje meg holt: Gróf Teleki László Ur ő Exja egy missillis levele szerént.

1752-ben 28-a Junii. Született Teleki Kata, Báró Naláczki Károlyné Asszony ő Nagyságok leányok, a' ki meg holt 1775-ben 10-a Deczembris.

1752-ben Gróf Széki Teleki László Ur Actualis Intimus Gubernialis Consiliariusnak declaraltatott (a kalendarium szerént).

1753-ban Gróf és Generalis Teleki Ádám második felesége Torotzkai Klára meghal.

1753-ba 15-a Jul. Született Teleki Lajos Ur és Gr. Iktari Bethlen Kata Asszony ő Nagyságoknak Teleki Eszter nevezetű leányok Vay Ábrahámné Asszony.

1754-ben 5-a Sept. reggeli 11 óraker Gr. Teleki Sándor Ur, a' Nagy Teleki Mihály Urnak a' fia Károly várába alsó fejer vármegyébe, élete 76-ik esztendejében meghalván, 10-a novembris Torda vármegyébe Gernyeszegen eltemettetett; második feleségével Petki Nagy Susánnával együtt, a' ki az 1754-be Gróf és Generalis Teleki Ádám harmadik feleségül veszi Brezovitzai Horváth Susánnát Horváth¹ és Lövei Kristina leányát.

1754-ben 29-a Január. Gróf Iktári Bethlen Susanna kasszony Gróf Iktári Bethlen Domokos Ur és Báró Vesselényi Mária asszony ő Nagyságok leányok Erdélyi udvari cancellarius Gróf Sz. Teleki Sámuel Ur ő Éxjának volt drága élete párja születék Hadadban. — NB. Azután 8 hónappal említett B. Vesselényi Mária asszony meghalt, ugy mint 1754-be 4-a októbris Székely-földváron élete 19-ik Esztendejében.

NB. A szomorú jelentés szerént reggeli 10 óraker, udvari Cancellarius Gróf Teleki Sámuel Ur ő Excellentiájának későbbi jegyzése szerént pedig délyesti 11 és 12 óra között holt meg és 1755-be temettetett el a' gernyeszezi templomba. A' gernyeszezi Matricula szerént 1754-be 10-a nov. temettetett el Gróf Teleki Sándor Ur és a' második felesége Petki Nagy 'Susanna Asszony; praedicallott felettek vásárhelyi volt ref. professor tiszteletes Ince István Uram, a' ki maga is ugy jegyzette meg, hogy 1754-be 10-a nov. praedicallott Gróf Teleki Sándor Ur felett Gernyeszegen.

1754-be 13-a febr. Gróf Teleki Sándor Ur, az idősőbb a' successoriara nézve testamentumot tett.

1754. 2-a Octobr. hitelesen conscribáltattak mind azon felkelhető jók, a' melyeket Petki Nagy 'Sigmondné Kováts Judit, a' leányának Petki Nagy Susánnának Gróf Teleki Sándornének adott vala a' kiházásitásokor.

1755-be Szt. Iván hava 1-sőjén estvéli 11 óra után világi életének 53-ik, páros életének 24-ik, özvegységének pedig 10-ik

¹ Az eredetiben is kitöltetlen a keresztnév helye. Az eredeti szöveg is ilyen értelem zavaró. Szerk.

Eszteendőjében Gróf B. Bethlen Klára Gróf és volt erdélyi cancellarius B. Bethlen Miklós Urnak második feleségétől Gróf Rhédei Juliától, a Rhédei István és Petróczi Julia leányától való 4-ik gyermeke, volt Exactoratus Praeses Gróf Teleki Mihály Urnak a' felesége, nyoltz Teleki Gyermekeknek, u. m.: Juditnak, Juliának, Kristinának és Katának, ismét Mihálynak és Josefnek, Istvánnak és Sigmondnak az annyok meghal, csak Mihály nevezetű fiát hagyván maga után hátra élethen. Temettetett el a férje mellé a' h. láposi mausoliumba, minekutánna Pázmson 1755. 2-a nov. temetési pompa tartatott (26-a 8-bris volt a' temetés a' Nagy Teleki László Urnak egy kalendariumba irt előre való jegyzése szerént).

1755. 10-a Junii. Szült Gróf Lázár Jánosné, Gróf Teleki Kata asszony ő Exja János nevű Gróf urfiatskát.

1775-be 10-a Dec. A' Meltóságos törvényes Királyi Tábla az Idősbb Gróf Teleki Sándor successorai között folyt osztályos perben deliberatumot hozott.

1755. 21-a Mart. Született Gróf Teleki Josef Ur, a' Grof Mikes Mária asszony ő Nsága férje, a' ki Nagy Sármason volt lakásáról sármasinak mondatott 's volt Romano Catholicus. Gyermekei voltak Borbára, Rósália Mária és János.

1756-ba 19-a Mart. A Nagy és első Teleki Sándor Ur fiai, László, Lajos, Sándor, Sámuel és Miklós nevezetű, meg fiától való unokája, Károly Nagy Szebenbe Czelnát és Krakkót megosztván, Krakko mégyen második Teleki Sándor Urnak, Czelná pedig négy felé, Teleki László, Lajos, Sámuel és Károly Gróf Uraknak. 1756. 15-a febr. léptek volt atyafiságos egyezésre.

1756-ban Gróf Tholdi Sára asszony nagy szalontai Gróf Toldi Ádám Ur és tantsi Grof Földvári Sára asszony ő Nságok egyik leányok Gróf Gubernialis Consiliárius és Statuum Praesidens Széki Teleki Lajos Ur ő Exja 42 esztendeig volt házas társa születék.

1756-ban 13-a Julii. Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktari Bethlen Kata asszony ő Nagyságoknak Teleki Mihály nevezetű fiak Nemes Maros széknek 1805-ben 19-a Mart. lett fő Király Birája született. Volt királyi camerarius, Status consiliarius, a' Maros vásárhelyi ref. Collegium, a' maros vásárhelyi ref. Ekklesia, a' marosi és görgényi papi kerület fő Inspector-Curatora. Holt meg Maros Vásárhelyen 28-a Januarii dél előtt 10 órakor 1826. Temettetett el Ns Torda vármegyében Sárpatakon.

1758-ban 15-a Junii. Az Első Gróf Teleki Sándor Ur gyermekei: László, Lajos, Sándor, Sámuel és Miklós nevezetű fiától maradt unokája Károly, itélő Mester Endes Miklós előtt a' felkelhető jökra nézve legutoljára megosztotának M.-Vásárhelyen.

1758-ban 2-a Dec. Az Első Gróf Teleki Lajos Ur, a Nagy Teleki Sándor Urnak első feleségétől Gróf Bethlen Juliától való egyik fia, Gróf Iktári Bethlen Kata férje — és attól Farkas,

Borbára, László, Juliánna, Lajos, Domokos, második Borbára, Sámuel, Kata, Éster és Mihály 11 gyermekeknek atya élete 43-ik Esztendejében meghal. *NB.* A szomoru jelentés szerént éjjeli 11-ed fél órakor, élete 42-ik, házassága 19-ik Esztendejében Sárpatakon, a' hol 10-a Dec. koporsóba tétetett. Volt a görgényi venerabilis ref. tractus curatora. Irt halotti verseket a vásárhelyi ref. Collegium.

1758-ban 31-a Martii. Reggeli 7 és 8 órák között Gróf Teleki Éva, Gróf Czegei Vas Miklósné földi élete 50-ik, páros élete 30-ik esztendejébe meghal; 's 16-a Julii Czegébe temetési pompája tartatik.

1758-ba 22-a Martii. Gróf Teleki Kata, Gróf Lázár Jánosné asszony estvéli 6 óra után egy fertájjal, élete 41-ik évében meg holt és ugyan Gyalakután 1758. 8-a Oct. tartatott temetési szerezmononiája. A férjével lakott 21 esztendőt, egy hónapot és négy napot; három gyermekei maradtanak. A' szomoru levél szerént 2-a április tétetett koporsóba. Negyvenegy esztendőt élt két hónap és 6 nap hiján.

1758-ban 9-a nov. Gróf Teleki Rákhel Gróf Teleki Mihálynak Kendeffy Rákheltől való leánya élete 5-ik Esztendejében meghalván, temetési czeremonia tartatott Gyéresen 1759-ben 18 Mart. 's temettetett el H.-Láposon a' familiai temető helyben a' szomoru jelentés szerént.

1758-ban 13-a Oct. nappali 11 és 12 óra között Kolosvárott meg holt Báró Vitéz Er'sebet, a' férfiu ágon 1732-ben 24-a Jun. deficiált magyar Bikali L. B. Vitéz György Urnak és Korda Susanna Asszony ö Nagyságoknak egyik leányok, második Gróf Széki Nagy Teleki Sándor Urnak az egyik volt menyé, kinek is temetési czeremóniája tartatott a' kolosvári farkas utzai ref. templomban 1759-ben 7-a Januarii, s temettetett el a kolosvári temetőbeli familiai kriptába,

1758-ba Gróf Teleki Domokos Ur poéta, Gróf Teleki Sámuel Ur pedig, a' testvére, Conjugista volt a' vásárhelyi collegiumba (tanította Kováts Josef Uram az orator classisbeli publicus praëceptor) midőn az első Gróf Teleki Lajos Ur, az édes attyok tudni illik meg holt. Láthatni a' Gróf Teleki Lajos Ur halálakor készült és Kolosvárt ki nyomtattatott halotti cártát.

1759-be Szent Jakab hava 29-én 11 órakor Gróf Bethleni Bethlen Kata az első Gróf Teleki Josef Urnak 2-ik felesége 's igen kegyes özvegye 27 esztendőig, meg hal 59 Esztendős korában 's Fogarasban a' reformatusok tornyához közel eltemettetik.

1759-be 2-a Octobris. Deesen Gróf Teleki Károly urfi Groff Haller Juliánnával lakadalmi pompát tart. (Gróf Teleki László Ur ö Exja missilis levele szerént.)

1759-ben. Őszszel Isten segedelmével udvari Cancellariussá lett Gróf Teleki Sámuel Ur ö Exja akademiákra indult önnön jegyzése szerént.

1759-be 24-a Junii volt Gróf Teleki Lajos Urnak a' Nagy Teleki Sándor Ur fiának a' temetési czeremoniája; a midőn praedicállott vásárhelyi ref. professor tiszteletes Intze István Uram, önnön jegyzése szerént.

1759-be jött ki az Coronae Custos Teleki Josef (fija Lászlónak) munkája külföldön ily czim alatt: Essai sur la Faiblesse des Esprits Forts.

1760. 29-a febr. Gróf Sz. Teleki Lajos Urfi az (első Gróf Teleki Lajos Ur fia) a' vásárhelyi ref. collégium tagja leszen.

1760-ban 13-a febr. Született Gróf Teleki Sándor Urfi a' második Gróf Széki Teleki Sándor Urnak, a' második feleségétől Halász Borbára Asszony ő Nagyságától, generális Halászi Halász Péter Ur leányától való fia, a' ki 2-a Martii kereszteltetett meg.

1760-ba 20-a és 22-a nov. Vásárhelyen költ Divisionalis mellett osztódtanak a' néhai Id. Gróf Teleki Sándor Ur könyvei és fel kelhető javai a' successorai között.

1761-be 20-a Martii. Fő Ispány Gróf Teleki Pál Gubernialis Consiliarius-Gróf Teleki László Úrtól a' Cameráriusságért Bétsbe 212 aranyot küldött.

1761-ben 4-o Sept. délután két óraker a' Nagy Teleki Mihály után a' 4-ik Teleki Mihály, Kendeffy Rákhelnek az első férje a' gyéresi palotájának tornátza felett állott. Szemöldök felső köfalnak reá omlása által összve rontattatván 6-a 7-bris dél után három óraker 36-ik esztendejében e' világhól ki mulik, 's 20-k septembris koporsóba tétetek. 1762-ben 13-a Junii pedig elébb Gyéresen temetési pompa tartatván Kővár vidékén a' h. láposi familiai temető boltha helyezteteték, minek utánna Klára és Rákhel nevezetű gyenge virágszál leánykái magá előtt előre bocsátotta volna. Magyarul orált ezen Gróf felett Tiszt. Intze István Uram a' vásárhelyi professor.

1761. Gróf Toroczkaí 'Sigmund Ur és Gróf Teleki Eszter asszony ő Nagyságoknak László nevezetű fiak született.

1761-be Született Teleki Péter, a' második Gróf Teleki Sándor Urnak a' második feleségétől Halász Borbára asszonytól volt második fiak.

1761-be 10-a Decz. Született Gróf Földvári Dru'siánna, Gróf Teleki Mihályné Asszony ő Exja.

1761-be 24-a febr. Született Gróf Mikes Mária Gróf Mikes István Ur és Bárá Dujardin Borbára asszony ő Nságok leánya N. Sármáson lakott Gróf Teleki József Ur ő Nsága felesége — kinek testvérei voltak: Gróf Mikes 'Sigmund és Gróf Mikes Rósalia Gróf Mikes Jánosné.

1762-be 7-a Junii Gróf Széki Teleki Jozsef Ur, a' Gróf Teleki László Ur és Rádai Ester asszony ő Exjok egyik fiak Roth Johannával Királyfalvi Röth Tamás Ur és felső vattai Vattai Borbára asszony leányával Nagy Szebenbe menyegzői pompát tart.

1762-be 14-a Nov. Gróf Teleki Péter második Teleki Sán-

dornak és Halász Borbárának második fiatskájok 8 hónapos korába meghal.

1762-be 24-a Julii. Gróf Teleki Susánna asszony, volt erdélyi Gubernátor Gróf Kemény László Ur élete kedves párja, életének 50-ik, együtt volt házasságoknak 34-ik esztendejében Hysterica Affectioba Csembordon meghal.

1763-ban Született Gróf Teleki Johanna, Gróf Teleki Josef Ur és Roth Johanna asszony leányok (Gr. Teleki László Ur ő Exja levele szerént).

1763-ban Második Teleki Sándor Ur, a' második feleségével Halász Borbárával rosszul kezdett élni — Halász Borbárának Sándor nevezetű fija halálával költ szomorú jelentése szerént.

1763-ban 15-a Decz. Grof Teleki Sámuel Ur (a' cancellarius ő Exja) Akadémiáról hazájába szerencsésen megérkezett (tulajdon jegyzése szerént.)

(Folytatjuk.)

Báró Wesselényi Miklós ifjúkori napló feljegyzései.

Közli és ismerteti: dr. Kardos Samu.

— Negyedik közlemény. —

1827. Január.

1. *Hétfő.* Éjfél után 2-kor haza. Templom. Bánffy. Kend.
2. *Kedd.* Reitschule. Bánffyk el. Ménes.
3. *Szerda.* Vadászat. Havazás. Gyalog ki és haza.
4. *Csütörtök.* r. Vadászni Solymosra. Gyalog haza.
5. *Péntek.* Vadászni Solymosra. Ploptyi. 1 óz, 1 nyul.
6. *Szombat.* r.
7. *Vasárnap.* Bejegyzés nincs. E napokkal párhuzamosan, egymás mellé írva a következő névsor áll: Wass Imre, Bethlen Pali, Bánffy Zsigmond, Huszár Károly, Beretzky, Béldi. (Jan. 8-tól 18 ig nincs följegyzés.)
18. *Csütörtök.* r. 7-kor el, Farkoro étetés. Estve 8-kor Hadad.
19. *Péntek.* r. 9-kor el lóval, 12-kor Sibó. Horváth.
20. *Szombat.* Horváth el. Irtam Hatfaludynak. Kend. Havazás. Farkasra.
21. *Vasárnap.* r. juhok. Templom. Lonkára szánnal.
22. *Hétfő.* r. ménes. Farkasra. Müller.
23. *Kedd.* r. Müllernek lovakat mutattam. Szánnal Solymos. Juhok.
24. *Szerda* Reitschule. Olvadás.
25. *Csütörtök.* Nyírsédre vadászni. Estvére Wesselényi Farkas.
26. *Péntek.* Vadászni. Én 1 nyul.
27. *Szombat.* Vadászat. Én 1 nyul golyóval. Estvére haza.
28. *Vasárnap.* Rut eső.
29. *Hétfő.* r. Müller el. Irtam Kendeffynek Sanchoról. D. u. Juhaknál kosok nézése.
30. *Kedd.* r. Kelemen el. Irtam Wesselényi Istvánnak, Waynak, Bornemisszának, Eszterházy Mihálynak. Reitschule.
31. *Szerda.* r. Reitschule. Ménes. Juhaknál visitatio. Kov. Mar. 5 fl.

Február.

1. *Csütörtök.* Farnasról 3 hámos ló. Irtam Kend. Reitschule; lovaglás. Mezőre Lonkára. D. u. gyalog mezőre. Tavaszidő. M. B. gabonára 8 fl.
2. *Péntek.* r. Reitschule. Laxativa vétel. Lóval Lonkán.
3. *Szombat.* r. jókor Lonkára lóval; sár. Reitschule.
4. *Vasárnap.* r. Templom. Keresztelésre a Nagy Miklós fia 12 fl. Kádár Vonuczé 12 fl. Felső kert. D. u. Kert. Estve Riedler.
5. *Hétfő.* Reitschule. D. u. vadaskeribe, szarvasok kifogása.
6. *Kedd.* r. Kert. Jó hideg. Farkasra vontató. D. u. Juhaknál. irtóknál, gyalog.

7. *Szerda*. r. Reitschule Fagyás.
 8. *Csütörtök*. r. irtam Kolozsvárra. Reitschule.
 9. *Péntek*. r. Kelemen haza jött. Reitschule. D. u. mezőre gyalog.
 10. *Szombat*. r. nagyon jókor ki puskával Szekér Jannel. Juhak. Reitschule. Le a kertbe.
 11. *Vasárnap*. r. templom. Mezőre gyalog. D. u. le a kertbe. Kolozsvárról Bélditől nem jöven válasz, újra irtam.
 12. *Hétfő*. Jókor felkelés. D. u. az idő meglágyult.
 13. *Kedd*. Jókor felkelés. Olvasás. D. u. Reitschule. Egész nap zivatar.
 14. *Szerda*. Késő felkelés. Reitschule. D. u. mezőre.
 15. *Csütörtök*. d. előtt. Reitschule. D. u. Juhak.
 16. *Péntek*. r. Istállók alatt. D. u. pincze. Balogh.
 17. *Szombat*. r. Istállók. Berek. Pajta. D. u. farkasra vontató. Én egy róka.
 18. *Vasárnap*. r. irás. Dolgok rendbe hozása. Szekeremet előre Somjóra. D. u. Peti 5 fl. Kertész 10 fl. Wenczelnek kontó és fizetés 71 fl. Ki van fizetve usque 15. Febr. Székely 5 fl.
 19. *Hétfő*. Indulás. 9-kor el, 1-kor Somjó, 5-kor Margita. Somjón ajándék Mitruj által 5 fl. MB. 10 fl. Sz. S. 10. fl.
 20. *Kedd* Margita; ajándék 5 fl. r. 6-kor el. Deretske. Hálás Püspök Ladány.
 21. *Szerda*. Szolnok hálás.
 22. *Csütörtök*. D. u. 6-kor Pest. Magam által Budára. Redoutte.
 23. *Péntek*. Buda Pest.
 24. *Szombat*. Bál Sándornál.
 25. *Vasárnap*. Bál Telekinénél.
 26. *Hétfő*. 27. *Kedd*. 28. *Szerda*. (Nincs bejegyzés, csak a napok nevei.)

Márczius.

1. *Csütörtök*. 2. *Péntek*. (Nincs följegyzés.) Az utóbbiakkal egy sorban: *Budán*. 1 kalap 18 fl. Döbrentei legényének ajándék 5 fl. Zichy ház ajándék 25 fl. Theatrum, Redoutte 5 fl. Csónak 7 fl. Fiacker 12.
 3. *Szombat*. Mixta sessio. Irtam haza Nro. 5. Ragályival ebéd. Andrassy. Theatrum 2 fl.
 4. *Vasárnap*. Circulus. Tököly ebéd. D. u. Visiták. Theatrum. Wentzel. Conto 54 fl.
 5. *Hétfő*. Circulus. A resolutio iránt. Ebéd Tököly. Theatrum. Ajándék 2 fl 30 xr.
 6. *Kedd*. Circulus. A contributio determ. jus iránt. Ebéd Tököly. Ajándék. Theatrum 2 fl. Lustig 4 fl.
 7. *Szerda*. Eszterházy Miska fel Bécsbe. Circulus. Ebéd Napnál 4 fl. D. u. visiták. Fiacker 3 fl. Theatrum 1 fl.
 8. *Csütörtök*. Eszterházy Károly fel Bécsbe. Ajándék 5 fl. Circulus a resolutio utolja; a rest. repartitioja meg áll. Ebéd Jankovics. Estve palatinus. Széchenyi. Bécsből. Andrássynál Somsitscsal. Irtam Kelemennek.
 9. *Péntek*. Irtam haza Nro. 6. Széchenyiné. Circulus. Ebéd Tököly. D. u. otthon olvastam.
 10. *Szombat*. r. Széchenyi. Circulus. Edéd Napnál. D. u. Mednyánszky. Angl. lov. 2 fl. Forgáts. Theatrum. Levél hazunat.
 11. *Vasárnap*. r. Irtam haza Nro. 7. 11-kor circulus. Ebéd seholt. Visiták. Theatrum. Minerváért 15 fl. Theatrum 2 fl. Fiacker 1 fl.
 12. *Hétfő*. Regnicolaris sessio; a nuncium kevés igazítással által megy. Ebéd Napnál. D. u. visita Crescence. Zichy Károly. Estve Széchenyiné. casino iránt. Theatrum.
 13. *Kedd*. Regnicolaris sessio, a verbun regium iránt. A repraes. nunciama a procerektől vissza, kevés igazítás. A palatinus projectalja,

hogy az imputatoról említés ne legyen. Ebéd Nap 2 fl. 30 xr. D. u. Prónay. Rohontzi. Este Széchenyi, casino iránt. Sessio. Vacsora Andrásynál. Wenzel kontója 63 fl. 17 xr. Ajándék 1 fl. Irtam Tottesnek. Eszterházy Károlynak.

14. *Szerda.* Eső. Dörinél. Conferentia. Rohontzinál. Apró vásárlás 9 fl. Ebéd Andrásy. *Irtam haza Nro. 8.* Estve Gyulainál. Zuckerbucker 2 fl. Irtam Eszterházy Károlynak és Mihálynak.

15. *Csütörtök.* Conferentia. Irtam Haller Feri. Eszterházy Károly. Voltam Smidegg Györgynél. Ebéd Andrásy. D. u. Rohontzy. Almásy, Asztalos, Perényi; contra propositio dolgozás. Theatrum 2 fl. Estve Andrásy.

16. *Péntek.* Egy bogdándi embernek 5 fl. Circulus. A palatinus propositioja elesik 4 majoritással. Nap ebéd 2 fl. 30 xr. D. u. Prényi Prof. Bottnernél az Eisenbahn iránt. Rohontzinál Somsitscsal. Theatrum 1 fl. Hauptplatz 10 fl. -- 10 fl.

17. *Szombat.* Circulus. Sétálás. Ebéd Andrásynál. Prényinél. Theatrum 2 fl. Eszterházy Miska és Károly megérkeztek. Vacsora és ajándék 5 fl. Szabót megfizettem 125 fl.

18. *Vasárnap.* Conferentia a palatinusnál. Ebéd Napnál 5 fl. Theatrum 2 fl. -- 10 fl. Estve Andrásynál. Irtam Kegel, Jenichen, *Haza irtam Nro. 9.*

19. *Hétfő.* Havazás. Regnicolaris sessio; a palatinus el áll kívánóságától. Ebéd Nap. 5 fl. D. u. Bodmer, Wenkheim. Theatrum 2 fl. Andrásy.

20. *Kedd.* Fecht. Regnic. sessio. Ebéd nap. 3 fl. D. u. Bodmer Széchenyi. ülés versfutásért. Irtam haza Nro. 10.

21. *Szerda.* Jókor fel. Wenzelnek 12 fl. 30 xr. à conto. 9-kor el. Regelsen ebéd 2 fl. Simering. Széchenyi lovai. Estve Bécs. Eszterházy Sophie. Theatrum és fagyalt 4 fl. Vacsora 4 fl. Egy kalap 20 fl.

22. *Csütörtök.* Bécsbe. r. Cserey. Vásárlás. Reitschule. Fischer. Hunyady. Appel. Ebéd Eszterházy Károly. D. u. Széchenyi Lajos. Festetich László. Eszterházy Károly. Theatrum. Semiramis. Schwan. Költség. Frustuk 7 fl. Plajbász 2 fl. Czavat 1 fl. 30 xr. Theatrum 3 fl. Fagyalt 2 fl. Vacsora 2 fl.

23. *Péntek.* r. 7¹/₂-kor Josika, Fecht, Brotan. Degenfeld. Cserey. Wentzel. Lichtenstein. Simmering. Ebéd Sophie. Miska. Estve Louis Széchenyi. Vacsora Vincze Eszterházy. Költség: Lohnbediener 10 fl. Billet nyomtatás 8 fl. 6 pár keztyü 15 fl.

24. *Szombat.* Szabó 218 fl. Házi conto 18 fl. Fiacker 3 nap 35 fl. Lohnbediener 12 fl. Mosás 3 fl. Cserey kezébe Anyám könt. 46 fl. Juh ólak 18 darab 42 fl. Theatrum 3 fl. Fagyalt 1 fl. Vacsora 4 fl. Venzel Lichtenstein ki Grumet Neusiedle lovait nézni. Ebéd Eszterházy Károly. Estve theatrum. Éjjel 12-kor el. Catharus.

25. *Vasárnap.* r. 8-kor Posony. Nagy catharus. Ebéd herceg Battyányi. Estve Széchenyi.

26. *Hétfő.* r. sessio. Ebéd, Nap 3 fl. D. u. Forgáts. Wenkheim. Vasut modell.

27. *Kedd.* r. Wentzelnek 10 fl. Ajándék 1 fl. Irtam haza Nro. 11. Circulus; a correlatiokra nézve való resolutioról. Ebéd Nap 3 fl. D. u. visit. Walterskirch. Vasut. Theatrum 1 fl. Andrásinnál Casinó iránt.

28. *Szerda.* Ebéd Wenkheim. Páltól 1 mázsa dohány 50 fl.

29. *Csütörtök.* Ebéd Gyulay. Visiták. Estve palatinus.

30. *Péntek.* r. irás Wentzelnek. 12 fl. 30 xr. Circulusa nuncium. Ebéd 4 fl. Nap. Ragályi. Theatrum 1 fl. Estve Andrásy. A Ferr. pénze iránt a negociat. félbe hagytam.

31. *Szombat.* r. Deyak. Széchenyi. Regnic sessio. Farkasnál a juhok iránt. Ebéd Nap 4 fl. D. u. concert 2 fl. 30 xr. Theatrum 2 fl. Estve Andrásy.

Április.

1. *Vasárnap.* Schusternek conto 56 fl. Wentzelnek à conto 25 fl. fl. Xanthusnak diar. és act. praeum. 87 fl. 30 xr. Vasutra 125 fl. eper-fákért ajándék 6 fl. — 12 fl. 30 kr. Ebéd Andrásy.

2. *Hétfő.* Wenczelnek à conto 15 fl. Szeredre és vissza 40 fl. D. u. 3-kor oda érkeztem. Estve 10-kor el.

3. *Kedd.* r. 5-kor Posony. Pakkolás. Sessio. Ragályi. Nap. Ebéd 2 fl. Narancs 1 fl. D. u. visiták. Venczelnek à conto 25 fl.

4. *Szerda.* 5. *Csütörtök.* 6. *Péntek.* 7. *Szombat.* 8. *Vasárnap.* 9. *Hétfő.* Pesten Budán¹.

10. *Kedd.* Ebéd Marie. Visiták. Vacsora Fejér hajónál; éjjél után el.

11. *Szerda.* Hajnalba Pilis. Délbe Szolnok. Estve Kardzag.

12. *Csütörtök.* Hajnalba Kaba. Délbe Margita. Haraklánynál szeke-rem eltört; hámos lóval haza érkeztem 11 órakor.

13. *Péntek.* Fenn templomozás. Mezőre lóval. Istállók. D. u. Moh-snepf 6-ot lőttem.

14. *Szombat.* r. Haraklány. Nyirséd. Snepfre. D. u. oltás. Szalán-kára, de nincs. Este, Wesselényi Józsefné.

15. *Vasárnap.* Husvét. Igen szép idő. Fenn templom. D. u. lovak nézése. Kilovagolás.

16. *Hétfő.* r. kert; alatt templom. Irásim rendbe szedése. D. u. Wesselényi Józsefnével juhak. Estve Tündérrel lovaglás.

17. *Kedd.* Wesselényi Józsefné el. Alatt templom. Károlyba küldöttem. Levél Eszterházy Mihálytól. Kelemen Kolozsvárra. D. u. mezőre lóval. Estve Bánffy Miklós és Wesselényi Ferencz.

18. *Szerda.* Lovak nézése. D. u. Bánffyék el. Én Hadadba. Menyőn.

19. *Csütörtök.* D. e. Hadadba. Ebédre haza.

20. *Péntek.* Lovaglás, mezőre.

21. *Szombat.* Dr. Fazekas. Mezőre gyalog. D. u. kétszer lóval ki
22. *Vasárnap.* r. Solymosra s vissza, 1 óra alatt Muntyánnal. D. u kétszer mezőre lóval.

23. *Hétfő.* r. gyalog Rónára. D. u. lóval Udvarhely.

24. *Kedd.* r. lóval Udvarhely s Róna. D. u. Csikos kertek gyalog. Wesselényi Józsefék. Szép idő. Három hét olta legelőbb eső.

25. *Szerda.* r. Felső kert. Mezőre lóval. Nagy eső. Dörgés. Rhéday János.

26. *Csütörtök.* Lovak nézése. D. u. Bhédayval nyirsédi juh istállókig onnan gyalog haza.

27. *Péntek.* r. mezőre lóval. Ménest és csikókat ki bocsátottuk, édes anyám is künn. D. u. Ménesnél. Kevés eső és nagy köd.

28. *Szombat.* r. jókor lóval Solymos. Gyalog mezőre. Juh mustra. D. u. mezőre. Juh mustra.

29. *Vasárnap.* r. templom. Szekerem előre Drágba. Gyalog berek. Eső

30. *Hétfő.* r. 5¹/₄-el. 7-kor Drág lóval. 7³/₄-kor Kolosvár. D. u. Putnoky. Mihállynál. Estve theatrum költség 5 fl.

Folytatjuk.

¹ A napok egymás alá írva. A tartózkodási hely mindenikre szól.

Báró Wesselényi Miklós ifjúkori kiadatlan levelei.

(1805—1825.)

Közli és ösmerteti: dr. Kardos Samu.

— Negyedik közlemény. —

XIX.

Kolozsvárt 22-ik Jun. 1813.

Kedves Anyám!

Ezen embertől, a ki az aranyhalakat elhozta, mostan hazamenvén nem mulathattam el, hogy Kedves Anyámnak ne irjak. — Itten a Sibai Mineralis Viznek úgy el ment a hire, hogy tegnap prof. Winkler arra kért, hogy instáljam Kedves Anyámat, azon engedelemre instáljam, hogy egy leánya, a melyik már egy néhány hólnaptól fogva contract, ottan feredhessék. Ezen kérés ugyan bajos és sok alkalmatlansággal van egybe kötve, de ezen Kedves Professoromnak kedveért kívántam megírni Kedves Anyámnak, melyek után kézsokolásom mellett maradok

Kedves Anyámnak

engedelmes fia

Wesselényi.

XX.

Kolozsvár 2-a July 1813.

Kedves Anyám!

A dinyét és a baraczkokat vettem, csókolom a Kedves Anyám kezeit érette. A baraczkokból Báró Danielnének küldöttem. Itten most szép idő jár. Éppen tegnap vettem levelet Eichelburgtól s ide zárva küldöm. Mi mind frissen vagyunk, tanulunk, lovaglunk. A Párisba szándékozó ifju gavallérok jönnek vissza Bécsből, mert nem bocsátják feljebb; Bethlen János katona lett s most lejött, hogy lovakat vegyen. Irjon Kedves Anyám nekem. Melyek után alázatos kézsókolásom mellett maradok fiui tisztelettel

Kedves Jó Anyám!

engedelmes fia

Wesselényi Miklós.

XXI.

Kolosvárt, 22-dik July 1813.

Kedves Anyám!

A Kedves Anyám leveléből frissenlétét örömmel értettem. A claviert tegnap kaptuk meg, jobb is, szebb is, mint a mind gondoltam s ugyan köszönöm újra is Kedves Anyám gratiaját. A másik clavieromat, ha lehetne, szeretném egy más nagyobb Forte piánoval elcserélni, a melyik a stimmolást jobban tartja, hogy küldhetném ki Sibóra, mert nem szeretném künn létem alatt tanulásomat félbe szakasztani. — Prof. Winklerrel már nemsokára elvégezem az idénre való *Just*, melyek után fiui tisztelettel maradok

Kedves Anyám!

engedelmes fia

Wesselényi.

XXII.

Kolozsvárt, Julius 28-án 1813.

Kedves Anyám!

Báró Wesselényi József most menvén Hadadba, Sibón keresztül nem mulathattam el, hogy Kedves Anyámnak ne irjak. Mi mindnyájan frissen vagyunk, már egy néhány nap mulva a *Just* s annak repetitioját is elvégzem, instálom Édes Anyám méltóztasson legfeljebb két hét mulva utánnunk küldeni, hogy mehessünk ki a rég óhajtott Sibóra. Az új Clavier nagy örömet csinált nekem a Clavierozáshoz s nem szeretném félben hagyni kimenetelemmel tanulásomat, a miért nagyon szeretném, ha Groszpettert kivihetnök, ő, azt tartom, hogy ha Édes Anyám parancsolja, ki fog jönni. Utolsó levelemben irtam volt Kedves Anyámnak arról, hogy szeretném a kis Clavieromat egy más nagyobbal, a melyik a stimmolást jobban tartja s következésképpen Sibón inkább használható, kicserélni. Erről instálom, Kedves Anyám, méltóztasson engem tudósítani s parancsolatját megírni. Melyek után kezeit alázatosan csókolván maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia

Wesselényi.

XXIII.

Kolozsvárt 29-ik Julius. 1813.

Kedves Anyám!

Milyen nagyon örvendtem a midőn a Patakynak irt leveléből láttam, hogy nemsokára láthatom Kedves Anyámat Sibón. Hogy mikor küldjen be mi utánnunk Édes Anyám, azt most meg

ném irhatom, mivel magam sem tudom, hogy mikor s melyik nap végezhetem el vele tanulásomat, de mentől hamarabb meg fogom irni, hanem a lovakért küldjen be Kedves Anyám a mikor tetszik és a hogy tetszik. Instálom Kedves Anyámat, ne felejtse el a mit irtam előbbeni levelemben, t. illik a Clavier cserélésről s a Grosspetter kiviteléről, melyet mind a kettőt nagyon szeretnék, mert nagy szükségem vagyok reá.

G. Eszterháziné, ki most itten vagyok, különös parancsolta, hogy irjam meg Kedves Anyámnak, hogy tiszteli, nem különben G. Haller Jánosné is. Melyek jelentése után fiui tisztelettel maradok

Kedves Anyám

alázatos és engedelmes fia
Wesselényi.

XXIV.

Kolosvárt, 2-ik Aug. 813.

Kedves Anyám!

Hogy Wesselényi Joseff a Clavierjainkról azt mondotta, hogy Gaudella megcsalt, azon nem csodálkozom, mert valósággal Wesselényinek a sphoerák harmoniájánál is inkább tetszik a banco czédulák s az ostorok suhogása, de az én clavierom olyan jó, hogy Poltz megkért, hogy mindennap jöhessen hozzám, csak azért, hogy ezen a jó clavieron játszadozhasson s studirozhasson s Grosspetter is egész órákig játszik rajta, de a bizonyos, hogy még nincs éppen olyan szép hangja, mint a hadadinak, de mindnyájan azt mondják, hogy ha ez is annyira ki lesz játszva mint az, éppen olyan szép hangja lesz, csak nagyon sokat kell rajta játszani. Most mivel kimegyünk s vagy 3 hónapot itt játszottan kék lenni, ami pedig neki igen felette nagy kárára lenne s nagyon romlanék vele, közmegegyezéssel azt határoztuk s a Clavier csináló is helybe hagyta, hogy vigyem ki magammal; itten épen oly módon be fog pakkoltatni, mint a hogy Bécsből jött az idevaló clavier-csináló által, a ki igen ügyes ember. A mi Grosspettert illeti, ő most Augustusban ki nem jöhet, mert Gaudella reábizta a Wesselényi Jósef gyermekeinek a tanítását s ezeken kívül is még sok tanítványai vagynak, de mostan ad annyi musikálét, hogy addig, a mig a Wesselényi Jósef gyermekei innen elmennek, megérem vele, akkor pedig, ha Anyám parancsolja, ki fog jönni Sibóra. A több portékáinkra nézve, a mint gondolom, elég lesz két ökör szekér. Mi nekünk pedig, ha méltóztatik, Kedves Anyám, küldjön ezen hónap 12-ére két alkalmatosságot bé, s azzal mindnyájan kimegyünk. A lovak után pedig küldjen Édes Anyám mentől hamarabb bé. Melyek után alázatos tisztelettel maradok

Kedves Jó Anyám!

engedelmes fia:
Wesselényi Miklós.

P. S. A clavirnak hossza nyolcz, szélessége négy Schuch. Instálom, Kedves Anyám méltóztassék jó nagy szekeret küldeni, mert ámbátor az élin fog feküdni, de mégis nagy helyet foglal el. Délbe 12 órakor.

Wesselényi.

XXV.

Kolozsvárt, Jan. 13. 1814.

Kedves Anyám!

A mióta a hajduktól küldött levellem által tiszteltem Kedves Anyámat, semmi változás mirajtunk nem történt. Vizitáimat többnyire már mind megtettem. G. Bethlen Gergely nálla létünkkor azt mondotta, hogy nagyon megvolt ütődve azon, s nagyon csodálkozott rajta, hogy Kedves Anyám néki az én töllem küldött levelére nem válaszolt; úgy látszik; hogy contravertálja. Az idén fársáng nem lesz. — Cons. Kenderesinél is voltunk, nagy benne a változás, egészen megfordította a köpönyeget. Kendeffy Ádám most itt van, nagyon megcsalódtam a rólla formált gondolatomban; ő egy igen becsületes s emberséges ember lett, a kávéházba nem jár s mindég jó társaságba vagyon. Mikor bejöttünk a jágerektől, volt itt vagy 6 Compania, a tisztjei igen impertinensek voltak, az erdélyieket szüntelen mocskolták, poltron s minden névvel illették, melyért Kendeffy megharaguván a legfőbb mocskolót ki hivta, de ezt a courage elhagyván, arra ment ki a dolog, hogy Kendeffit megkövette s a tisztiek egészen meghunyászkodtak. — Instalom Kedves Anyám, irjon nekünk mentől hamarább, addig is a kezeit alázatosan csókolván, fiui tisztelettel maradok

Kedves Anyám!

engedelmes fia

Wesselényi.

Küldök Kedves Anyámnak ide zárva egy kalendáriumot.

XXVI.

Kolozsvárt 14. Jan. 1814.

Kedves Anyám!

Minekutánna a Kedves Anyámnak szóló leveletem már becsináltam volna, jutott egy dolog eszembe; itt most egy igen nagyon jó festő vagyon, a ki muszkaországból jött s itten is már igen szép miniature képeket dolgozott, igen jó volna, ha Kedves Anyám a szegény apám képét beküldené, hogy copiroztatnók. Kezeit alázatosan csókolom s fiui tisztelettel maradok

Kedves Anyám!

engedelmes fia

Wesselényi.

(Folytatjuk.)

Kossuth Lajos budai fogságából szüleihez és védőjéhez írott levelei.

— Közli és ismerteti: Dr. Kardos Samu. —

(Negyedik közlemény.)

XIV-ik levél.

(Októb. 24. 1837. Édesanyjának írt levél.)

Kedves Anyám! Feleletül utolsó levelére ezeket: Ha septemb. végével írott levelemet V. director ur kézhez nem adhatónak ítélte, óhajtottam volna, méltóztassék visszaküldeni; mert én úgy gondolom, ha annak nem adatik át a levél, a kihez irva lön, vissza kellene talán kerülnie oda, a honnan iratott.

Arról, a mit kedves anyám ír, miképen t. i. az, hogy jegyzetim *Benyovszky* rnak átadattak, úgy a mint irtam a perbe be is iktattattak, tudtomra adatott légyen, mindaddig, mig édes anyám leveléből olvashatám, semmit sem tudtam. De ez magában mindegy, az azonban nem mindegy, hogy úgy iktattattak a perbe jegyzetim, amint irtam azokat. Mert az nem volt kidolgozott munka, csupán egy délután hirtelen összefirkált rapsodicus jegyzetek, miket jóformán át se olvastam és így bizonyosan nem alkalmasak arra, hogy a perbe úgy iktattassanak, a mint irva voltak, hanem csak némi pontokra nézve utasításul, s a szempontnak, melyből én a dolgot tekintem, *Benyovszky* urra nézve felvilágosításul kell vala szolgálniok. És én, ha nem emlékezem is mindenre, amit irtam, annyit mindazáltal tudok, hogy ha azoknak — úgy a mint én írom — perbe iktatásukat gyaníthatám, legalább jól végig rostálom vala s rostálva némelyekre többet, némelyekre kevesebbet, némelyeket másképen mondok. De csupán utasító jegyzetekre több gondot fordítani nem véltem szükségesnek. Ezt tehát sajnálom, hogy így történt; de megtörténvén, édes atyámat alázatosan kérem, méltóztassék *Benyovszky* ur távollétében is azon lenni, hogy a kir. fiscus, ha még erre is akar felelni, ne késnék felelete beiktatásával s az közöltetnék velem mielőbb, ha lehet még törvényfolyam előtt, mert az utolsó szónak az alperesének kell lenni.

Hogy a könyvek, irás és egyebekre nézve édes anyám hinni akarja, hogy eddig haladván a késedelmezés, már nem lesz rájok szükségem: azt szeretem egy részről, mert des Menschen Wille ist sein Himmelreich; de másrésztől jó lesz kétkedni a hitben s akaratban, nehogy a csalatkozás — minthogy váratlan — kétszeres súlyos legyen.

Kézhez nem adott levelemből egy pontot ide irok rövid foglatban; ez tán csak kézhez adatik. És ez azon kérés ismétlése, hogy miután édes anyám látja a multak tapasztalásából, miképen minden járása, kelése, könyörgése még eddig legkevesebbet sem használt s még csak egy könyvet sem tudott számomra eddig kinyerni; méltóztassék jövődőre e hasztalan fáradozással felhagyni. Hogy gyümölcsöt s egyebet nem küldött édes anyám, az jól történt. De én holmi fogmosó eszközöket is kértem (mert fogaim most gyakran fájnak) ez elvillant szemei elől édes anyámnak. Ez iránt tehát kérésemet ismételem, s azt is jelentem, hogy a küldött pénz elfogyott. Egyébiránt kedves szüleim kezeit csókolom, testvéreimet ölelem. Kedves anyámnak engedelmes fia:

Lajos.

XV-ik levél.

(1837. Novemb. 3. Édesanyjához irt levél.)

Kedves Anyám! Oktob. 23-ról és nov. 1-ső napjáról irott becses leveleire, a küldöttekérti köszöneten kívül kevés felelni valóm van. Fő dolog, hogy egészségem némi idő óta szokatlan jó állapotban lévén s most még csak gyomorfájási bajaim sem alkalmatlankodván, nincs ok, sem szükség e részben aggódni és azért ámbár, (hogy ismételt kérdésére feleljek Édes anyámnak) a szabadra nem megyek is oly gyakran, mint óhajtánám, s magok azon tiszt urak is, kiknek társaságukhoz van kötve kimene-telem, bizonyosan szivesen megtennék, ha hivatalos foglatossá-gaik gyakrabban engednék; mindazáltal egészségem — a mint irám — most jó lévén, e részben akármi lépést tenni nemcsak szükségtelen és felesleges, sőt kívánsággal merőben ellenkez-nék. Én látom itt a körülményeket, ez máskép nem lehet. Aztán, ha van törvény az országban, egy pár hét alatt csak vissza kell adatni szabadságnak, ha nem adatik, akkor nem kell sem le-vegő, sem semmi,

Szeretem, hogy a pernek vagyis inkább, hogy a kir. fiscus feleletének, még a folyó törvénytörvény alatt közöltetése megígér-tetett, úgy, hogy válaszolni is lesz idő. Azonban a törvényfolyam gondolom holnaphoz egy hétre már kezdődik s így egy két nap alatt kell a közlésnek megtörténni, hogy a pusztá ígéletben ne maradjon. A be nem vallott szó nagy lelki teher. Tehát kétsze-resen örvendek, hogy Wilderspin lefordításában dolgozni megen-

gedtetett. Mindazért, mert kurtábbak lesznek végtelenül hosszú napjaim, mindazért, mert a kiseddóvó egyesületnek adott szavamat beválthatom. De ha meggondolom mi későn teljeseedik a kérésem s hogy már épen akkor teljeseedik, midőn a törvény folyam, melynek első három napjaiban ítéletet hozni ígértek, ajtónk előtt van — egy kissé rossz jóslatot vezethet.

Kérem édes anyámat. méltóztatnék a kis német-magyar zsebszótáromat átküldeni, ezt talán csak megengedik, mert fordításközben néha nem jó egy-egy pár szó az embernek emlékezetébe, ha mikép dörzsöli is a homlokát. Egy rakás könyv czimet rég közlöttem a directoratussal, hogy a sok közül választani lehessen, a minthogy egy könyvet küldöttek is s azt elolvastván épen ma egy hete már vissza is küldöttem, de még másat nem kaptam helyében. Édes atyám visszajött-e már Kossuthról? A szállásról semmit sem irt még édes jó anyám. Azt sem tudom jóformán, ha észrevételeim következésében nem változtatták-e meg szándékjokat s ha nem mindenestre is, hogy lehet az új szállással megelégedni.

A kis fiut csókolom. Édes anyám tudja házi körülményeinket, ha eszközölhető, tán még most sem volna késő Pistát ide venni. Igen el fog durvulni azon a Patakon s a gyermekekkel fogékony: alig tudjuk majd legyalulni durvaságát.

Nem írja édes anyám, ha jobban van-e Miklós báró és Szirmay?

Kezeit csókolom. Testvéreimnek a távollévőknek is ölelésemet. Engedelmes fia

K. Lajos.

XVI-ik levél.

(1837. Nov. 18. Édesatyjának irt levél.)

Kedves Atyám! Kossuthra utazását édes anyám leveléből megértvén, minthogy visszajöveteléről sokáig semmit sem halottam, szinte aggódni kezdettem már, hogy a késő őszi rossz idő s utak, valami kedvetlen bajt okoznak, míg végre t. Benyovszky ur legalább megérkezése iránt megnyugtatótt; ohajtanám nagyobb megnyugtatóttul azt is tudni, ha szerencsésen járt, mulatótt s érkezett-e meg édes atyám. Ezt azonban csak egy-két szóval; mert bár elég szigorú korlátok s censurák közzé volt eddig szorítva levelezésünk, ezentul még szűkebbre kell azt szorítanunk, miután a pernek tegnapelőtt velem történt közléséből többek között azon kedvetlen tapasztalást is vala alkalmam szerezni, hogy a directoratus a gyengéd családi viszony-szótte s az ő s még más bírálaton is keresztül ment levelezésünket, néha a perben producálgatni s ellenem fegyverül fordítgatni jónak és illendőnek látja. Ilyesmire mentől kevesebb alkalmat kívánnék szolgáltatni, mert megvallom, én a családi szövetkezéseket mindig

oly gyengédeknek, oly szenteknek hittem s tartottam, hogy ennél-fogva az ily tapasztalás nekem érzékenyen fáj. Hogy szabadsá-gom kérdésének mielőbbi eldöntésére nézve a szükségeseket kedves atyám megtenni méltóztassék: eziránt kérésemet említe-nem sem kellene, mert hiszem, az különben is megtörténik. Valóban ideje volna már 6¹/₂ hónap után a kérdést eldöntve látni, ámbár én tudom, hogy még is haladni fog e miatt, vagy valami miatt, de haladni fog.

Az Eszterházy sorsjátékos kölcsönéből minden idei deczemb. 1-ső napján szokott néhány száz szám kihuzatni; ha alkalmat-lanság nélkül s hátramaradást nem okozva megtörténhetnék, alázatosan kérem édes atyámat, méltóztassék egy számot vétetni 36—40 pengő forint az ára, de ha ki nem jó, aki azt a jövő huzásig megtartani nem akarja, 1, legfeljebb 2 forint veszteség-akármelyik statuspapiros kereskedőnél (minők Malvieux, Bieder-mann stb.) akármikor beválthatja.

Hogy esett ki a szüret a Hegyalján? Lujzi hugom visszajött e már? Édes szüleimnek kezeit csókolom, testvéreimet s a kis fiut ölelem, engedelmes fia

Lajos.

XVII-ik levél.

1837. Deczember hónapban. Édesatyjához irt levél töredéke.¹

Ami az ítéletet illeti: hogy arra kedves atyámnak több észrevételei vannak, azt elgondolhatom. Hogy Benyovszky ur az ítéletet apellálta, az helyesen történt. Én kérem, vegye ki a pert (azt meg nem tagadhatják) s írja be az apellátára nézve, amit kedves atyámmal szükségesnek tartanak. A külön folyamodás be-adása haszontalan lépés volna. Lovassyak dolgában megtanultuk, hogy folyamodásra a t. k. tábla nem hoz végzést, hanem azt a perhez csatolja. Jól emlékezem ugyan, hogy midőn a k. ügyigazgató ur Ágoston barátom előtt a „levata“ napján tett kérelmemnek a hus-vétutáni törvényfolyam alatt el nem döntését mentené, így szólott: „különben is vagy én apellálnám, vagy ez ur apellálná, a septem-viratus pedig együtt nem ül, s így nem nyerne az semmit“ Ez szóról-szóra így volt. Azonban én tudom, hogy most a vádló fél így fog felelni: „közben szóló ítélettel felelvitelnek helye nincs“, mert nagy különbség ám, hogy én nem apellálok. Minden igye-kezet tehát haszontalan lesz, de megtenni, mennyit illendőség en-ged, kötelesek vagyunk. Én nem tudom, az appelláta megenge-dését jobb-e sürgetni; vagy talán magának azon ítéletnek teljesít-hetésére módot kérni, s így némileg egy declarációra ítéletért esedezni, ami épen nem szokatlan dolog. Az ítélet azt mondja:

¹ E szám alatt levő levélből csak ezen töredéket közölte a fiscus Lajos szüleivel. (Wesselényi megjegyzése a 17. levél alján.)

félre veti ellenvetésemet, mert a felperes végső ítéletet kér; én pedig per derekába bocsátkoztam. Az első csak nem szabhat törvényt; a másik csak akkor lehetne ellenvetés, ha kifogással, törvény értelmébeni exceptioval éltem volna, amit én nem tettem; hanem esedeztem bírói oltalomért, hogy magamat a törvények rendelkezése szerint in merito védelmezhessem. Tovább oda utasít a t. k. Tábla: adjam elő védelmemet érdemileg. Én ezt örömet tenném s azért szükségesnek látom, a perben reám ruházott költségeknek teljesítését a törvény értelmében lehetségessé tenni, hogy magamat védelmezhessem s az ítéletnek eleget tehessek.

Akár declaratória ítélet kérését, akár a feljebbvitel sürgetését választja is Benyovszky ur kedves atyámmal egyetértőleg, esedezem, méltóztassanak azt vagy azonnal perbe iktatni, vagy legalább Benyovszky ur, — ha hétfőn hozzá szerencsém lesz, — méltóztassék kész munkát hozni, a körülményekről felvilágosításról mindenestre kikérem. És akármerre is fogja magát édes atyámmal egyetértőleg határozni; replicája végére ezeket kívánom szóról-szóra iktattatni.

„Azon esetre mindazáltal, ha az alperes azt, hogy a fentebbi bírói ítélet teljesítése lehetővé tétessék, következőleg magát a törvény értelmében védelmezhesse, sem a t. k. Táblától, sem a főmlgu hétszemélyi Táblától meg nem nyerhetné; az alperes saját személyes javát magasabb és nemesebb tekinteteknek örömet alája vetvén, tartozó tisztelettel, de egyszersmind ünnepélyes határozottsággal kijelenti, hogy a sokszor idézett törvényekkel ellenkező fogsága kényszerített helyzetéből a t. k. Tábla ítéletének eleget tennie, ugy természeti, mint inkább erkölcsi lehetlenségnek érzi, s azért más szava nem lehet a perben alperesnek, mint azon esedezés: méltóztassék a tisztelt ítélő szék ezen morális lehetlenséget a törvény értelmében megszüntetni s ezen elvet szabván ki ügyvéde munkásságának is mellőzhetetlen ösvényeül, ha tovább is mostani morális lehetlenségben hagyatik: nincs egyéb hátra, mint az Isten akaratójában teljes megnyugvással várni az áldozat óráját. Ezt mindenestre a perbe iktatni kérem: ettől semmiképen el nem állok, s ha hétfőig megtörténik, szeretni fogom. A jövőndő ítélet közlése pedig akár egy, akár más részről, reménylem nem fog oly sokára késni, mint a mostani.¹

(Folytatjuk.)

¹ E levél ezzel véget ér.

Kossuth Lajos Debreczenben kelt nyílt rendeletei.

Közli: dr. Kardos Samu.

I.

431. sz.

Nyílt rendelet,

mellynek előmutatója *Vas Gereben* az országos honvédelmi bizottmány által megbizatik, hogy *Debreczen környékén* a nép felvilágosítása és jó szellemben tartására, nevezetesen mi jelen har, czias körülményekben egyik leg főbb föladat: azt a guerilla csapatok czélszerűségének meg értésére s az illy csapatok képezésére valamint a rendes csapatokhozi csatlakozásra s ha meg kívántatnék általános fölkelésre buzdítani s kitünő hazafiságra lelkesíteni mindent elkövessen.

Ha pedig illy önként alakult csapatok bizalma öt vezetőjéül óhajtaná vagy valamely tisztség elvállalására felszólitaná, ezt a kormányhoz tett jelentés mellett elfogadni följosogatik.

Ennél fogva tudtul adatik mind azon hatóságoknak, előljáróknak s egyes tisztviseleknek, kikkel a fentebb nevezett a kitüzött czél érdekében érintkezésbe jó, hogy öt mint a nép felvilágosítására megbizottat tekintsék s törvényszerü és hazafiu működéseiben támogassák.

Költ Debreczenban, Január 16-án 1849

a honvédelmi bizottmány elnöke

(P. H.)

Kossuth Lajos.

(V. Ferdinánd pecsétjével. Eredetije dr. Kardos S. gyüjteményében.)

II.

Nyílt rendelet,

mellynek erejénél fogva felelet terhe alatt meg hagyatik minden hatóságoknak, egyes tisztviseleknek és előljáróknak, hogy *Dobrosy* István urnak, ki a kormány által Perczel tábornok urhoz

mint futár küldetik, az előfogatokat azonnal kirendelni és nékie mindenben segédkezni szoros kötelességöknek ismerjék.

Debreczenben, Január 24-én 849

a honvédelmi bizottmány elnöke

(P. H.)

Kossuth Lajos.

(Más irással.) Debreczentől Szoboszlóig $1\frac{3}{4}$ állomásra vitte Debreczen Város kotsitsa Szücs János. Fogat bér minden lótól 20 kr. $1\frac{3}{4}$ állomásra két Rfrt. ezüstbe.

Kivül: Láttam Kardszag 25/I. 1849 és szolgáltatassék ki.

Ujházi.

Látta Debr. Jan. 28. 849. Barcza Lajos rendőr.

(Pecsét: Miniszterelnöki. Eredetije dr. Kardos S. gyűjteményében.)

III.

Nyílt rendelet,

mellynek erejénél fogva felelet terhe alatt meghagyatik minden közbe eső törvényhatóságoknak, egyes tisztviselőknek és előjáróknak, hogy a kormány által küldött futár *Láng Mór* urnak — a szükséges előfogatokat készpénz fizetés mellett azonnal kirendelni és nékie mindenben segédkezni multhatatlan hazafiai kötelességöknek ismerjék.

Debreczen április 25-én 849

az ország kormányzó elnöke

Kossuth Lajos s. k.¹

Láng Mór futár ápril 25-én kiindulván Debreczentől, Böszörmény, Nánás, Lök, Tokaj, Szerencs, Gesztely, Miskolcz, Ónod, Polgár, Ujváros falvakon és városokon keresztül négy nap alatt tette meg az utat. Ápr. 28-án érkezett vissza Debreczenbe, amint ez a nyílt rendeletre vezetett előljárási följegyzésekből meglátszik.

¹ Kossuth Lajos ezen a debreczeni uralom utolsó napjaiból származó nyílt rendelete *Tóth András* helybeli jeles szobrászunk birtokában van. Ugyancsak az ő tulajdona Kossuthnak 1857 febr. 27-ről Londonban kelt angol nyelvű levele is, amelyet Vámbéri Ármin fordításában folyóiratunk mult számában közöltünk.

Régi írók és államférfiak levelei.

Közi : dr. Kardos Samu.

A) Pázmán Péter — Perényi Ferenczhez.¹

(Czobor Imre jószágainak kiadása ügyében.)

Magnifice Domine Amice nobis observande!

Salute ac officiorum commendatione praemissa. Istentől sok jót kívánok kegyelmednek. Az iffiu *Czobor Imre* találta meg engem levele által, jelentvén, hogy kegyelmed difficultalna jószágát kezéhez eresztény. Mivel azért immár olly állapotban vagyok, hogy magát elégnék áléttya jószágának gondviseelésére, mind az igaz atyafiuy szeretet s mind az közönséges igasság arra viszi kegyelmedet, hogy kegyelmed bocsássa kezéhez, a mi az eövé. Ha mi kára leszen abból, magára vessen. Mert még amaz nagy Atyays, ki atta részét az tékozló fiunakis.

Hallom, hogy kegyelmed Reversalist adot *Czobor Imre* Uramnak, mellyet azért én nem olvastam. De ha kegyelmed Reversalist adottis, affelől kegyelmed bátorságossan kezéhez bocsáthattya az iffiunak az jószágot. Vagyon abban mód, hogy annak az Reversalisknak ereje el rontassék. Jöllehet irtam *Czobor Imre* Uramnak, hogy azt az Reversalist meg külgye kegyelmednek. Az kegyelmed beöcsületes hire nevének eöregbülésére leszen, ha azon nem kap, a mi az árvájé. Ezzel. Isten sokáig éltesse kegyelmedet jó egészségben.

Pozsony 4 die Septembris 1630.

Magnf. Dois. Vrae.

ad omnia officia addictus

Cardinalis Pazman, m. p.

Kivül: Magnifico Domino Francisco de Pereny etc. Domino Amico nobis observando.

Vörös viaszba nyomott bitorosi pecséttel. Ivrét. Eredetije dr. Kardos Samu gyűjteményében.

¹ Perényi Ferencz Ugocsa vm. főispánja. Előbb Lippai György esztergomi érsek befolyására belépett a jezsuita rendbe 1617-ben; később azonban nem akarván nagy vagyonáról s a világ örömeiről lemondani, kilépett a rendből s elfoglalta Ugocsa vármegyében főispáni állását. — A közölt levél tanúsága szerint azon időben Czobor Imrének gyámja s jószágainak kezelő gondnoka volt. (Szerk.)

Szolgálatomat ajánlom leglélle, mint jó akaro Apnyom
 Anyamnak, az les jó' adgya nigh kélté minden kivan faji
 férmet való jphkal jó. j. h. g. g. l. - I. hóru. - k. t. t. l.

Jégld Jambor Polgaya Horvat Miklos uram ara nigh kélté
 bu. v. k. t. m. ly. bi. Faranisollya kélté, hogy kélté magam - I
 Odam uram o kélté. j. g. s. z. g. f. l. o. l. tudof. uam. m. l. g. y. n. h. a.
 la j. m. i. k. a. e. kélté polgalatnyam jó. j. g. s. z. g. b. n. valgyunk.
 Mily jó. j. g. s. z. g. e. t. j. n. i. t. kélté k. v. a. n. o. k. nigh adastm. En
 kélté Jambor Polgaya o. Nagával s. m. b. - j. u. t. a. t. t. a. m. u. g. y.
 r. a. t. u. l. i. m. k. o. g. y. kélté o. Nagával jó. v. a. l. a. s. a. k. t. kélté j. g.
 o. g. i. n. i. k. a. m. j. o. a. k. a. r. o. Fianak Faranisollyon, valamini
 j. g. h. f. g. z. j. h. s. k. o. f. a. r. e. t. e. t. e. l. i. g. y. t. i. z. m. p. o. l. g. a. l. m. i. - I. h. o. r. v. a. t.
 k. o. m. m. i. t. j. o. a. k. a. r. o. Apnyom Anyamnak. Enk ud
 j. m. i. k. a. g. a. n. g. y. a. j. f. t. t. - l. a. l. a. g. a. n. l. o. m. kélté. Datum Ulás
 Juhás d. n. i. 10. May. Anno jó 38.

Jégldk jó akaro Fra
 j. m. i. t. e. t. e. l. p. o. l. g. a. l.

Rákóczy György

D) Deák Ferencz levelei gróf Széchenyi Istvánhoz.¹

I.

Tisztelt Barátom! Gábornak² egészségi állapotától függ, ha távozzatok-e holnap tőle. Ha igen, akkor holnap este nyolcz óráig szabad leszek, de tovább nem. Tudósítson tehát holnap ide ülésbe az időről és helyről, a hol találkozunk.

Nov. 28-án 1842.

Tisztelője

Deák.

II.

Tisztelt Barátom! Klauzál jobban van s én nyugodtabb vagyok. Ebédre nem mehetek ugyan Önhöz. De ebéd után 5 óra-kor megfogok Önnél jelenni s akkor hatig egy óránk lesz. Ha azonban ez nem lehető Ön részéről, holnap találunk üres időt, mert úgy hallom, ülésünk nem lesz. Engedelmet a porzásért, de itt blotting papir nincs kezemnél.

Tisztelője

Deák.

E) Horváth Mihály püspök — br. Perényi Zsigmondhoz.

A hirneves történetíró és csanádi püspök, majd az 1849. máj. 2-án Szemere Bertalan elnöklete alatt megalakult miniszteriumban a vallás- és közoktatásügyi tárca vezetője, az országgyűlésnek Pestről való menekülése után, miként ebből a levélből is kitűnik, nem jelenhetett meg mindjárt a debreczeni országgyűlésen; de később nemcsak hogy megjelent, de mint a hazafias főpapság egyik legtekintélyesebb tagja résztvett a főrendiház minden tanácskozásában, sőt a függetlenségi nyilatkozat megszerkesztésében is. És amikor nyilvánvaló lett, hogy a császár a szabadságért harczoló nemzet leigázására az oroszokat segítségül hívta, ő volt az, ki 1849 máj. 18-án Debreczenből az utóbb közlendő proklamációt a haza minden felekezetei bel-készeihez kibocsátotta:

¹ Mindkét levél eredetije a Magyar Tud. Akademia Széchenyi muzeumában.

² Gábor, kiről itt szó van — Klauzál Gábor, Csongrád vármegye híres követe, Deák Ferencznek egyik legkedvesebb embere. (Szerk.)

Méltóságos Báró s Alelnök Ur, különösen tisztelt Uram!

Az ünnepek után Pestre visszatérni szándékozván, január 4-én indultam utnak, de csak Czeglédig mehettem. Ruháim stb. részint Pesten, részint Makón lévén, Szolnokból egyenesen nem utazhattam Debreczenbe, visszatértem tehát Makóra, itt szándékozván maradni mindaddig, míg kivált Pesten maradt fehérneműimet valamely alkalommal kihozathatom. Most már nem is tartóztat egyéb, mint utainknak, kivált Nagy-Váradig feneketlen roszasága, más részről pedig azon meggyőződése, hogy miként a „Közlöny“-nek szinte tegnap legelőször vett egy pár lapjaiból is kivehettem, a felső ház, elegendő tagok hiánya miatt Debreczenbe alakulhatni bizonyosan nem fog. Mind e mellett is azonban hazafiai és elmulaszthatatlan kötelességemnek tartom azonnal megjelenni az országgyűlésen, mihelyt értesülök, hogy a jelenlétem bármi oknál s viszonyoknál fogva is hasznos lehet és kívántatik. Alázatosan kérem ennél fogva Méltóságodat, kegyeskedjék engemet pár sorral tudatni, vagy ha személyesen nem tehetné, tudósíttatni: szükséges-e, kívántatik-e megjelenésem Debreczenben. Mert megvallom, hogy ha jelenlétem sem a felsőház meg nem alakulhatása esetében, sem egyéb bármi tekintetknél fogva nem igényeltetik, felutazni már csak azért sem akarnék, mivel a szerint ott egyedül henye néző szerepet kellene viselnem, holott az alatt itt tanácsaim s a lelkészek buzdítgatása által alkalmilag némi jót mégis csak tehetek. A seregnek bánásgbóli kivonulása mondhatatlan nyomort hozott a tartományra. Itt most valóságos népvándorlás van. És szivrepsztó nézni a szerencsétlen ezreket, kik mindennek hiányában kivándorolván, a Maroson innen fekvő városokat meglepik. A seregnek kivonulása által mintegy 80—90 ezer ember lett földönfutóvá s áldoztattak fel Fehértemplom és Versecz s más városoknak eddig annyi erőt kifejtett polgárai, kik most annál szerencsétlenebbek, minthogy nemcsak eddigi, oly tetemes áldozataik váltak hasztalanokká, hanem a ráczokat is dühösségre ingerelték maguk ellen hősies el-lentállásuk által. Én a hadi combinatiókat nem ismerem; feltétlenül tehát nem rosszalhatom a had kivonulását. Sőt megnyugodnám benne, ha az alvidéki tábor a felső tábor erősítésére küldetett volna. Miután azonban az alatt, míg Bánásgból a tábor kivonult, Szegedre mintegy 10 ezernyi sereg gyűjtetett össze, lehetetlen fájdalommal nem tekintenem a feláldozott bánásiakra. Ha azon erő, mely most Szegeden van, régi helyén marad, az alsóbb vidék és Szeged is most biztosítva marad. Most azonban az alsó vidék már elveszett, a falvak rendre kipusztíttatnak és fölégettetnek és ha a ráczok nagyobb seregben gyűlnek össze, mit azelőtt lent levő seregünk könnyen meggátolhatott, még Szeged is félhet. Ha befolyása által valamit változtathat Méltóságod az operátiókban, méltóztassék oda munkálni, hogy Becskereknél és Verbásznál ujonnan legyen táborunk. Én legalább

Kolozsvárt Jan 8ⁿⁱ-1834

Szeretett Barátom

Hofzás halgatásomat egy fontos szoval szavartom fel-
be. — fontos igen is mostani szavam, mert egy Nem-
zetnek van abban felelős s lelkes szava össze olvadva.
Hogy mi a Tárty mit érdekel Emlésem s Kérésom, s mi-
ert Erdély most testvér Haraja képviselőjét felszólítja,
art Wöör Farkas B. Szolnoki követ s most Erdélynek
küldötji elfogja Néléd mondani. Meg fogod ezen lelkes
barátságot hallani mind azon vonakalust s azon gyáva
gúnyolást minél martalejéjára akarja tenni a Szeged
kís Harát. — Bölcs tanácsoddal, — lelkes szavaddal,
s érte akarattoddal vidék, partod, süherkedés ügyünk
orvoslását. — Mostani részvételétől függ a kit
Harának süherig s volonsig érzése szülte egyesületi
okajlásainak nem sokára kezdő litesedése, — vagy
ezen szent célmal egy lehet néhány emberkorig
nyulni elhaladására. — Kölcseynek s Dealnal bővel-
ben írtam. — Néléd elig az: hogy Teged szollit fel,
a Haza nevében s nevére. Wesselényi

¹ Eredetije dr. Kardos Samu gyűjteményében. — Ragályi Tamás, kihez Wesselényi e levelet írta, született 1785 decz. 18., meghalt 1849 január 14. A harminczas években előbb mint Borsod vármegye ellenzéki követe vett részt a pozsonyi országgyűlésen. Ott ismerkedett meg és kötött barátságot Wesselényivel. De később ez a barátság egészen meghidegült, mert Ragályi hűtlen lett ellenzéki elveivel és a kir. táblán bírói állást vállalt, sőt 1841-ben mint al-nádor szerepelt. (Szerk.)

inkább áldoznám fel Aradot, mint egész Bánságot. Kegyes válaszáat mennél előbb kikérem, mély tisztelettel vagyok Makón 1849-ki január 23-ban Méltóságodnak

alázatos szolgálja

Horváth Mihály,
csanádi püspök.

Eredetije br. Jósika Samuné szül. Jósika Irén birtokában.

F) Horváth Mihály kultuszminiszter kiáltványa.¹

*Felszólítás s illetőleg rendelet a haza minden felekezetbeli
lelkészeihez.*

Rendelem a' mint következik:

1. Minden vallás felekezetbeli lelkész legszigorubb kötelességének tartsa a' f. hó 27-től számítandó három héten át minden vasárnap, ezeken felül pedig az első és második hét csötörtökén, mindössze tehát ötször, a' néphez a' szabadságharcz ernyedetlen folytatására, 's midőn az majd az illető hatóságtól kihirdettetik, népfelkelésre 's minden egyéb áldozat készségekre lelkesítő beszédet tartani.

2. A' romai és görög-egyesült catholicus lelkészek különösen a' fentebb meghatározott idő alatt, minden ünnep, és vasárnap 's azon két csötörtökön is, mellyen az egyházi beszéd tartandó leszen, egyházi menetet, (processiot) tartsanak; könyörögvén az alatt isten szent felségéhez, igazságos fegyvereink győzelmeért, ellenségeink megszegyenítéseért, a' nép vallási és polgári szabadságának fentartásáért, 's azért hogy a' népnek erőt, buzgalmat, kitürest és áldozat-késztséget adjon, szabadságát megvédeni.

3. Jövő junius hó 6-kára eső szerdára országos nemzeti böjt hirdettetik, mit minden felekezetbeli lelkész hiveinek tudtára adni kötelességének ismerje; intvén őket annak szigoru megtartására, hogy isten hatalmas segedelmét szent ügyünk gyámolítására ez által is kiérdemeljük.

4. Az ide mellékelt imádság az isteni szolgálat alkalmával mindennap, a' catholicusoknál különösen a' mise és vecsernye után, az oltári szentségnek is kitételével, áhitatos érthető 's buzditó hangon olvassassék fel a' nép előtt.

5. Ezen könyörgés befejeztével azonnal és azon nap még egyszer huzassanak meg a' templomok minden harangjai, hogy azok megható zengzetének árján küldjék fel a' hívek áhitatos keblök utó fohászait a' népek istenéhez áldást kérve le igazságos fegyvereinkre.

¹ Eredetije dr. Kardos Samu gyűjteményében. Nagy féliv terjedelmű plakát alak.

6. A' fölkelés esetében pedig magok az egyháznak főpásztorai és papjai, ünnepi öltözeteikben, áljának meg a' nép élére, 's a' vallás mindenható szózatával buzdítsák a' népet a' vallási és polgári szabadság megoltalmazására, hogy a' béke napjai, isten dicsőségére, mennél hamaráb bekövetkezzenek.

Egyébiránt a' haza megvárja minden hü fiától, kik közt a' lelkészek már szent hivatásuk által is oly kitünő helyet foglalnak el, hogy minden lehető alkalmat megragadva czélszerűen felhasználandnak a' nép felvilágosítására 's lelkesítésére, miszerint az, vallása, hazája, szabadsága, tüzhelye védelmében megtörhetlen, kitartó, minden áldozatra kész legyen, 's a' milliók egyesített ereje, ellenálhatlan hatalommal verje meg, irtsa ki és semmisítse meg a' szabadság gyilkosok zsoldos seregeit, mellyeket semmi eszme, semmi erkölcsi erő nem lelkesít, mellyek jönnek, mivel csordakint hajtának át hazánk határain.

Debreczen, május 18. 1849.

Vallás 's közoktatásügyi minister

Horváth Mihály,
vál. csanádi püspök.

G) Tompa Mihály levele — Vachott Sándornéhoz.¹

(Bajza József családja érdekében.)

Tisztelt Nagysád!

Feleségemnek szerencséje lévén ismét Nagyságodhoz mehetni, használok az alkalmat Szent László egy példányát átküldeni, mellyre mintegy három év előtt fizetett elő Nagyságod nálam, de a mellyet csak most kaphattam meg.

Bátor vagyok egyszersmind egy igen nagy kéréssel alkalmatlankodni Nagyságodnak. A becsületes gazda előregedett szolgáját nem csapja el magától, sőt az öreg hűséges állat is holtig táplálékot talál nála, azért, hogy már nem szolgálhat. Ha így volna az emberi társaságban is, bizony jó volna! De a kik éltök derekát átizzadták a közérdekekben, vénségökre koldulnak.

A nemzet egyik legjelesebb fiát Bajzát a gondolható szerencsétlenségek legnagyobbika érte, t. i. *megőrült*, kórházban van, lánczokba verve és saját nejét és árváit sem ismeri többé. Elborzad az ember, ha meggondolja, mivé lehetünk mi okos és kevély teremtések! Nehány jó ember, mint Ragályi Ferdinánd és egy pár jó baráti, az elhagyatott, s koldusbotra jutott özvegy és árvák javára néhány fillért tettünk össze. E tárgyban vagyok bátor én is Nagyságod kegyességéhez folyamodni egy pár garas

¹ Eredetije dr. Kardos Samu gyűjteményében.

segedelemért! A kinek magának is nagy és mély fájdalma van : az érti e szerencsétlen asszony szenvedéseit! . szerette férjét és elvesztette, de nem egyszerű halállal, mert férje halva, de temetve nincs, nem él már, de szenved, s naponként látja a szegény asszony ötet haldoklani, de meg nem halni.

Vegyük hozzá, hogy az ilyen szenvedő asszony éhezik és gyermekei kenyeret kérnek tőle, mellyet nem adhat! Rettenő állapot!

Érette esedezem Nagyságodnak egy pár fillér segedelemért.
Egyébiránt teljes tisztelettel vagyok Hamva, január 31. 1854.

Alázatos szolgálója

Tompa Mihály.

Néhány szó a Magyar Tudományos Akadémia Széchenyi muzeumáról.

Megvallom, hogy a szobrok iránt sohasem tudtam valami különös módon érdeklődni és nagyon lelkesedni. Nem különösen itt nálunk Magyarországon, ahol gomba módra szaporodnak a rossz szobrok és vajmi ritkák a jó iskolák. Még Séchenyivel és Wesselényivel, Deákkal vagy Kossuthtal szemben sem tennék e tekintetben kivételt. Százezrekbe került a Széchenyi és Deák szobra. És e két hatalmas egyéniség szobra olyan gyarló munka, hogy alig lehet azokra szánalmas mosolygás nélkül tekinteni. A Wesselényi Fadrusz alkotta szobra Zilahon már úgy a felfogás, mint művészi kivitel szempontjából olyan becses alkotás, s ami fő, olyan kevés pénzbe került, hogy azt még a mi szegény társadalmunk sem sinya meg.

Mikor egy olyan gazdaságilag szegény ország, melyben ezer és ezer kisebb-nagyobb község található, melyben nincs iskola, nincs egy szál tanító, közel egy millió koronát áldoz akár a Kossuth Lajos, akár az Erzsébet királyné szobrára, melyek, hogy majd miként fognak sikerülni, senki sem tudhatja, olyan erőpazarlás, mely a mi szegény társadalmunkat erősen megviseli, mert anyagi erejét és áldozatkészségét a sok tekintetben improduktív jellegű szobor alapítások veszik igénybe. Nem habozom kimondani, hogy eme nagy férfiak emlékét és a megdicsőült királyné iránti háláját a nemzet sokkal helyesebben tiszteli meg és illetve rója le akkor, ha az egybegyűlt százezrekből és milliókból nem szobrokat, de iskolákat és gyermekmenhelyeket alapít és állít fel szerte-széjjel az országban.

De ha a rideg szobrok iránt nem is tudok valami nagyon melegen érezni, annál inkább lelkesedem oly alkotások iránt, melyek valamelyik nagy férfiú maradandó munkásságait kegyelettel összegyűjtik és késő idők számára megőrzik. Nekünk, fájdalom, eddigelé nagyon kevés ilyen történelmi vagy irodalmi muzeumunk volt. Nagy érdem és elismerés illeti meg tehát azokat a férfiakat, de különösen dr. *Szily* Kálmánt, a Magy. Tud. Akadémia nagytudású és ritka munkásságu főkönyvtárosát, akik néhány esztendő alatt ugyszólván a semmiből teremtették meg a most már közel 7000 darabot felölelő Széchenyi ereklye-muzeumot.

A Széchenyi-muzeum történetét a hivatalos adatok alapján röviden a következőkben ismertetem:

1876 november 27-ikén mutatta be a főtitkár azon képet, melyet gróf Széchenyi Béla az Akadémia elnökéhez küldött, kegyelet ajándékol az Akadémia részére. E kép olajfestésben Kőrösi Csoma Sándor dardsilingi siremlékét tünteti elő, mely díszes, aranyozott keretbe foglalva, mindig Széchenyi István asztalán állott. A kereten Magyarország czimere és Széchenyitől a következő halhatatlan fölrás: „Egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt, kitartó hazafiságtul lelkesítve — Kőrösi Csoma Sándor — bölcsőjét kereste a magyarnak és végre összeroskadt fáradalmai alatt. Távolság a hazátul aluszsa örök álmát; de él minden jobb magyarnak lelkében. Az itt ábrázolt sirkő nyugszik hamvain. Britt társaság emelte tudományos érdemeiért. Nem magas helyzet, nem kincs a nemzetek véd-őre, hanem törhetlen honszeretet, zarándoki önmegtágadás és vasakarát. Vegyetek példát hazánk nagyjai és gazdagai egy árva fiun, és legyetek hü magyarok tettel, nem pusztán szóval, áldozati készséggel és nem olcsó fitogtatással! Széchenyi István“. — Az akadémia ez ajándékot a kettős kegyelet érzelmeivel fogadta s a becses ereklye biztos megőrzése iránt azt rendelte, hogy az az akadémiai könyvtárban, mint a közönségtől látogatott és kellő felügyelet alatt lévő helyen, legyen elhelyezve üvegszekrényben, hogy a látogatóknak szemébe tűnhessék.

E kép lett, korra nézve, a ma megnyiló Széchenyi-muzeum első darabja!

A következő évben Bertha Sándor Széchenyi Istvánnak néhány Bertha Sándorhoz intézett négy levelét adta át az Akadémiának a Széchenyi-iratokhoz csatolás végett. A levelek — mint a jegyzőkönyv mondja — ideiglenesen a könyvtárban tétettek le.

Ugyancsak 1877-ben jelentette az Akadémiának gr. Lónyay Menyhért elnök, hogy Széchenyi István néhai titkáranak, Tasner Antalnak örökösétől az Akadémia részére megszerezte Széchenyi István irodalmi hagyatékát. Ugyanekkor indítványozta az elnök, kéressék fel Széchenyi Béla, hogy atyjának, az ő kezei között levő irományait, amennyiben az Akadémia által felvolnának használhatók, bocsátaná az Akadémia rendelkezésére, ha kívánja, visszaszolgáltatás terhe mellett. Gr. Széchenyi Béla, ki éppen akkor volt kelet-indiai útjára indulandó, nyomban elrendelte az Akadémia kérelmének teljesítését s a Széchenyi-nemzetség levéltárnoka, Paur Iván, azonnal meg is küldötte, 23 csomagban, Széchenyi Istvánnak a czeni levéltárban őrzött irományait, jelentvén, hogy azok az Akadémiának örök tulajdonul engedtetnek át; utóbb pedig (1884) Széchenyi Béla t. tag személyesen nyújtotta át ajándékol atyjának hatóságokhoz, társulatokhoz és magánosokhoz irt levél fogalmazatainak és másolatainak hét ivrétű kötetbe foglalt gyűjteményét megőrzés és irodalmi értékesítés végett.

Ezután egy hosszú, tíz évnél tovább tartó szünet állott be a Széchenyi iratok s ereklyék összegyűjtésében. 1896-ban hozott az Akadémia ez ügyben egy új határozatot, mely most már a Széchenyi-muzeum eszméjének testet s életerős szervezetet adott. Egy nagybecsű gyűjtemény példája érlelte meg e határozatot. Amikor t. i. Elischer Gyula egyetemi tanár a néhai Elischer Boldizsártól több mint negyven éven át sok költséggel és kitartó buzgalommal összeállított Goethe gyűjteményt a M. Tud. Akadémiának ajándékozta, többekben megvillant a gondolat, hogy ha egyes ember, csupán a kedvelt költője iránti lelkesedésből, nem is itthonról, ily remek gyűjteményt állíthatott össze itt Budapesten, mennyivel könnyebben és mennyivel rövidebb idő alatt állíthatna össze a M. Tud. Akadémia gr. Széchenyi István emlékeztére egy hasonló gyűjteményt. Naplói, iratainak és levelezésének jó nagy része már is az Akadémia birtokában van s ha e tervet megpendítik, biztoui számíthatni az egész hazai közönség támogatására. A millennium idejében amerikai magyarokból egy nagyobb társaság látogatta meg a kedves szülőföldet és Széchenyi, Deák szobrára s Kossuth sírjára remek érczoszorukat helyeztet. Mig a Deák- és Kossuth-koszoruk megőrzését a székesfőváros gondjaira bízta, a Széchenyi-koszorut az Akadémiának adta át, jeléül annak, hogy a Széchenyi Istvánra vonatkozó emléktárgyak megőrzését a közönség is az Akadémia feladatának tekinti. Ezek indították az Akadémiát említett határozatára, mely szerint felszólítást intézett mindazokhoz, kik akár Széchenyi-iratoknak vagy leveleknek, vagy akár más Széchenyi-ereklyéknek birtokában vannak, engedjék át azokat akár ajándék, akár eladás útján a Széchenyi-muzeumnak. És ennek a felhívásnak megvolt a kívánt sikere, mert néhány esztendő alatt 38 város és megye és 112 magán egyén sietett a maga féltékenyen őrzött kisebb vagy nagyobb értékű darabjával a Széchenyi-muzeum ereklye-gyűjteményét gazdagítani.

Érdemesnek tartjuk a nemesszívű és fentkölt gondolkodásu adakozók nevét a mi szerény folyóiratunkban is megörökíteni.

A M. T. Akadémia Széchenyi-Muzeumát ajándékaikkal a következők gazdagították: Abauj megye, Alsó-Fejér megye, az amerikai magyarság, gróf Andrassy Gyula, Athenaeum irod. és ny. r.-társaság, Bácskurai Hirlao szerkesztősége, Bács megye, dr. Balogh Jenő, Baranya megye, Bars megye, Bartal Béla, Jaszenovai Bassaribits Sándor, Benkő Jenő, Beöthy Ákos, ifj. Dersi Biás István, Bihar megye, dr. Borovszky Samu, Borsod megye, Brassói áll. főreáliskola, özv. dr. Breán Kázmérné, Buda és Vidéke szerkesztősége, Budapest székesfőváros, Budapesti áll. felsőbb leányiskola, Budapesti Kereskedelmi Akadémia, Csanád megye, Csánki Dezső, Csaplár Benedek, Csapó Vilmos, Csongrád megye, *Debreczeni ev. ref. főiskola*, Duka Tivadar, Eckermann Ede, Endrődi Sándor, Esztergom megye, Jánosi Engel Gyula, Eperjesi Széchenyi-Kör, Erdélyi Gyula, Erdélyi Pál, Ernst Lajos, Fábian László, Fabriczy Kornél, dr. Fejérpataky Kálmán, Fenyvessy Ferencz, Ferenczi Zoltán, Ferenczy József, özv. gr. Festetics Dénesné szül. Zichy Karolin, Fraknoi Vilmos, Fränkl Bertalan, Gaál Jenő, Gömör- és Kis-Hont megye, Guzmics Lajos, Győr megye, Győr sz. kir. város, Gyulai Pál, *Hajdu* megye, Hellebrant Árpád, Hertelendy Ferencz,

Hidvéghi Sándor, Hollán Ernő, dr. Imre Sándor, Jalava Antal, Jónás Károly, dr. Kardos Samu, Kecskemét város, Kerékgyártó Árpád, Kereskedelmi miniszterium, Kisfaludy-Társaság, Zilahi Kis Béla, Kollányi Ferencz, Komárom megye, Kont Ignác, Kónyi Manó, Kosch Árpád, Kostyán Ferencz, Krassó-Szörény megye, Kropf Lajos, Kugler Mihály, Kun Samu, gr. Kuun Géza, Lőcse városa, Magyar mérnök- és építész-egylet, Mailand Oszkár, gr. Mailáth József, Márki Sándor, özv. Markusovszky Lajosné, Maros-Torda vármegye, Szegedi Maszák Hugó, Meiszner Miklós, Milhoffer Sándor, Moson megye, Nagy Gyula, Nagybánya városa, Nagykőrösi főiskola, Nagyvárad városa, Nécsey József, Nemzeti Kaszinó, Nemzeti muzeum, Nógrád megye. Nyitra megye, Országos képtár, Országos Képzőművészeti Társulat, Pallas irod. részv. társaság, Palugyai Gusztáv, Paszlavszky József, Peissner Ignác, Perényi József, Pistory Mór, Pivány Jenő, br. Podmanyczy Géza, Poór Antal, Puky József, br. Radvánszky Béla, Révai Testvérek, Reizner János, Riedl Frigyes, Rombauer Roderik, Röser János, Sáros megye, Schirmer Fridrik, Schumacher Sándor, Selmecz és Bélabánya város, Soproni állami főreáliskola, Soproni irod. és műv. kör, Sopron megye, Sopron sz. kir. város, Szabadka város, Szabolcs megye, dr. Szalágyi Aurél. Szatmárnémeti városa, gr. Széchenyi Béla, gr. Széchenyi Gyula, gr. Széchenyi Miklós, Székesfehérvár város, Szepes vármegye, Szilády Áron, Szilágy megye, dr. Szily Kálmán, id. Szinyei József, Szmik Antal, Tarnay Gyula, Tasner Géza, Temes megye, Tolna megye, Tolnai Vilmos, Történelmi Társulat, Turóc megye, Vallás- és közokt. miniszter, Vas megye, Veszprém megye, Viszota Gyula, Vukasinovits József, Wallandt Ernő, gr. Wartensleben Eszter, Wodianer és Fiai, Zichy Antal és Zólyom vármegye.

A 150-re rugó magánosok és erkölcsi testületek által felajánlott ereklyék száma 6292 drbra rug. Ez a tömeg IX. csoportba van osztályozva. Leggazdagabb a VI. csoport, melybe a Széchenyi életére és korszakalkotó működésére vonatkozó kéziratok szám szerint 3179 drb. van beosztva. Ezek közül kettőt mi is közlünk.

Dr. K. S.

Nyílt levél ifj. Komlóssy Arthur urhoz.

(Budapest, Országos levéltár.)

Komlóssy ur azt írja nekem, hogy olvasta a „Budapesti Szemlében“ azt a méltatlan támadást, melyet Friedreich István intézett ellenem. És írja továbbá azt is, hogy azt teljes mértékben elítéli és kérdezi, hogy ha engem Friedreich István a nagy Wesselényi életének megírására avatatlannak tart, miért nem írta meg ő maga és miért adta fejét a savanyu kritizálásra? Nekem erre csupán az a megjegyzésem, hogy a gondos, lelkiismeretes és alapos kritika ép oly szükséges és hasznos, mint maga az önálló irodalmi munka megírása, megteremtése. A jóérzésű és művelt közönséget nem is az botránkoztatja meg, hogy Friedreich kritikát írt, hanem az a hang és modor, az a könnyelműség és lelkiismeretlenség, melylyel azt cselekedte. Könnyelműen meggyanusította az egész magyar sajtót, hogy engem munkám megjelenése előtt és megjelenése után, de a munka elolvasása és ösmerete nélkül, egekig magasztalt. Pedig úgy látszik, épen ő az, ki ha munkámat el is olvasta, azt nem ösmeri. És ha ösmeri, úgy az abban foglalt adatokat és tényeket szándékosan és vakmerően meghamisítja, elferdíti. Erre nézve ez alkalommal csak három dolgot említek fel:

a) Friedreich azt állítja, hogy nekem a nagy Wesselényinek Zilahi Kiss Károlyhoz intézett levelei közül csupán 15 levélről van tudomásom, mert csak ennyiről teszek munkámban említést. Ezzel szemben hivatkozom munkám első kötetének XXV—XXXVI. és LVIII—LXII. lapjaira, melyeknek tanúsága szerint én 46 levelét sorolom fel Wesselényinek. Friedreich István ur tehát a 46 közül csak 31 levelet tagad és illetve sikkaszt el.

b) Azt mondja továbbá Friedreich István, hogy nem felel meg a valóságnak az a tény, mit a nagy Wesselényi gyermekkoráról szólva neki tulajdonítok, hogy t. i. Wesselényi 9 éves korában a régi közép Szolnok vármegyének egyik közgyűlésében édes atya jelenlétében egy rövidke, de nagyon jellegzetes hazafias beszédet tartott. Ezzel szemben én a magam igazságának bizonyítására az öreg Wesselényinek Kazinczy Ferenczhez 1806 ápril 9-ről intézett és a Magyar Tudományos Akadémia kézirat-tárában elfekvő ama levelére hivatkozom, melyben az öreg Wes-

selényi szószerint a következőket írja: „Kedves Fiam! (t. i. a kis Miklós) a vármegyénk gyűlésén, midőn az organizationalis plánumért — most közelebről egybegyültünk volt, legalább is 400 ember jelenlétében — minden carta (t. i. feljegyzés) nélkül nagy bátorsággal hallgatóinak megalégedésökre és nekem örömömre elmondotta Oratiotskáját, mellyel önmagát „Hazafi Polgárnak“ áldozta fel“. És az öreg Wesselényi, hogy barátja Kazinczy — fiacskája első beszédében kellőképpen gyönyörködhessek, azt maga külön leírta és fenti levélhez csatolta.

c) Friedreich István a „Budapesti Szemlé“-ben megjelent gyalázó kritikájában azt is szememre veti, hogy én nem ösmerem Kossuth Lajosnak Wesselényi Miklóssal az Urbér tárgyában 1846-ban váltott ama levelezését, melyet a „Századok“ 1902-ik évi folyamában dr. Ferenczy Zoltán tett közzé. Valóban nehéz megtartani a nyugalmat és megőrizni a tisztességes hangot ezzel a maga nemében ép oly vakmerő, mint teljesen valótlan és tudatosan roszhizsemü ráfogással szemben. Ám tessék bárkinek munkám II-ik kötetének VIII-ik fejezetét felütni és látni fogja, hogy teljes 12 oldalon (160—172) foglalkozom ezzel a kérdéssel és hogy Kossuth Lajosnak Wesselényihez e tárgyban Tinnyéről 1846 május 27-ről küldött levelét egész terjedelmében közlöm is.

És mert nem akarok ez ügygyel és Friedreich István ur bírálatával ez alkalommal bővebben foglalkozni, én is csak azt kérdem öntől, amit annyi sokan kérdeztek én tőlem, hogy miképpen történhetett meg az, hogy a „Budapesti Szemle“ az ország tudományos irodalmának egyik legrégebb és legtekintélyesebb organuma hasábjait ellenőrizetlenül nyithatja meg egy olyan ember számára, ki tudva és roszhizsemüleg támad és gyanusit s ki az igaz tényeket kénye-kedve szerint vagy elferdíti, vagy letagadja, amint ez alacsony érzéseinek, vagy feltűnési viszketégységének inkább megfelel.

Lesz még módom és alkalmam Friedreich István urnak a „Régi Okiratok és Levelek Tára“ czimü vállalatommal szemben a „Budapesti Szemle“ deczember havi számában elfoglalt és az ő nemes (?), gondos (?), pontos (?), lelkiismeretes (?), alapos (?), megbízható (?) és becsületes (?) állásponjával és kritikájával foglalkozni. Csak egy kis türelmet kérek, mert nekem tudvalevőleg más dolgom is van, mint minduntalan Friedreich ur kirohanásait megfigyelni és azokra válaszolni.

Debreczen, 1906 január 15.

Dr. Kardos Samu.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Akadémiai Ertesítő. (Szerkeszti: Heinrich Gusztáv.) December 15-én megjelent füzete „A Széchenyi-muzeum megnyitása“ cím alatt közli *Kautz* Gyula másodelnök rövid üdvözlő beszédét s utána *Szily* Kálmán főkönyvtárnok ösmertetését a Széchenyi-muzeum alapításáról, gyarapításáról és ez idő szerint való állapotjáról. Magánosok, városi és megyei törvényhatóságok közül számosan gazdagították az Akadémia felhívására beküldött emléktárgyakkal e muzeumot. Emezek eredetben, (mint Borsod vármegye), vagy hiteles másolatban beküldötték a levéltárukban lévő s Széchenyire vonatkozó iratokat. Így cselekedett a debreczeni kollegium, meg Hajdu vármegye is. Ellenben Debreczen városát nem látjuk az adakozók között, noha úgy sejtjük, hogy a Széchenyi és Andrássy György által kezdet Tiszaszabályozással kapcsolatban, a városi levéltárban is lappang Széchenyinek egyik levele. *Kövesligethy* Rado, *Pecz* Vilmos, *Négyesy* László szakjelentései, folyóiratok szemléje s jegyzőkönyvek és jegyzőkönyvi melléletek töltik be az Ertesítő többi részét.

Budapesti Szemle. (Szerkeszti: Gyulai Pál.) Decembri (348.) füzetében első helyen *Négyesy* László emlékbeszédét találjuk, amelylyel Toldy Ferencz születése századik évfordulóján, a „magyar irodalomtörténet atyját, a Kisfaludy-társaság atyját s a magyar kulturtörökvéseknek emez egyik legkiválóbb bajnokát ünnepelte“, legelső szépirodalmi társaságunk. *Réz* Mihály (idősb) gr. Dessewffy Aurél politikáját igyekszik igazolni a történelem ítélőszéke előtt. *Téglás* Gábor Budapest őskorával foglalkozik. *Concha* Győző „Jogi intézmény-e a parlamenti kormány“? című értekezése azt az elméleti felfogást fejtegeti, hogy a parlamenti kormány a világon sehol sem jogintézmény s azt, mint jogintézményt nálunk a jogszokás sem létesítette. S azt a következtetést vonja le, hogy a király által alkotmányos módon kinevezett miniszterium törvényes kormány marad akkor is, ha az országgyűlés ellene egyenesen kifejezi bizalmatlanságát. *Ambrozovics* Dezső az orosz Patepenko egyik regénye fordítását folytatja. *Vargha* Gyulától eredeti, *Zsoldos* Benőtől francziából fordított verset közöl a Szemle. *Bertha* Sándor a franczia helyesírás érdekében a franczia Akadémia által publikált véleményét ismertetvén, arra inti a

magyar írókat, hogy tartsák meg a kölcson vett idegen szavak helyesírását, hogy legalább helyesírásiilag ne emeltessék Magyarországon és a külföld közé khinai fal. Végül könyvbírálatok következnek.

A Fáklya. (Szerkeszti: Richtzeit Arthur.) A szellemiekben „kincses“ Kolozsvár finom izléssel szerkesztett folyóirata ez. Egyszerre három száma fekszik előttünk. Tudományos, szépirodalmi, művészeti és társadalmi irányu cikkek váltakoznak mindegyik számában. A 28-ik számot a szerkesztőn kívül *Ady* Endre, *E. Gordon* Craig, dr. *Kardos* Samu, *S. Pálmi* Béla, *Révay* Károly, *Thury* Zoltán stb. cikkei élénkitik. A 29-ik számba *Szádeczky* Lajos, *Felszeghy* Oszkár, *Cholnoky* Viktor, *Révai* Károly, *Jób* Károly, *Versényi* Béla s mások írtak. A 30-ik szám ugyancsak élénk tartalmából kiemeljük *Müller* Menyhért, *Szakács* Andor, *Székely* Arthur, *Richtzeit* Arthur, *Felszeghy* Oszkár, *B. Szász* Piroska, *Szádeczky* Lajos, *Lenkei* Henrik, *Hegedüs* Bite Gyula dolgozatait.

Genealogiai Füzetek. Családtörténeti folyóirat (Szerkesztik *Sándor* Imre és *Sebestyén* József — Kolozsvárt.) Deczemberi füzetében dr *Endes* Miklós folytatja „Az uri hatóság fejlődése Magyarországon 1848-ig“ cz. tanulmányát. Közlemények vannak: *Gyulay Ferencztől* (a kisenyedi és jászberényi Pallos-családról); *Gyulay Rikárdtól* (ősfák a Páll-, Sipos-, zilahi Kiss-, Ridiger-, Tömösvári-családokról); *Köblös Zoltántól* (nemesség igazoló perek jegyzéke); *Sándor Imrétől* (egy pár ismeretlen oklevél). Mellékelve több erdélyi nemesi czimer rajza és leírása.

Husadik század. (Szerkeszti *Somló* Bódog.) Három önálló cikket olvasunk e tarsadalomtudományi szemle deczemberi számában. *W. Ph. Ghent*, amerikai szociológus „Osztályethika“ czimű értekezése a körül a tárgy körül forog. hogy a termelés és jövedelem elosztás következtében osztályokra különült emberek lelkiismeretének alapja mindenkor az osztály uralkodó gazdasági érdeke, — bármiként igyekeztek is több mint két ezredév óta filozófusok, vallástaniók s mások, akik némileg távol állottak az osztályharcz nyomásától, egy tökéletesebb erkölcstant, egy osztályérdekektől nem függő morális kódexet oltani az emberiségbe. — *Ferenczi Imre* ethikai szempontból vizsgálja a politikai tömegsztrájkok nálunk is aktuális kérdését. — *Kunfi Zsigmond* befejezi a francia kulturharezról szóló tanulmányát. — *Kepes* Ernő, *Ferenczi Imre* s mások a tarsadalom-tudomány körébe vágó néhány újabb eredetű könyvről írtak bírálatot.

Közgazdasági Szemle. (Szerkesztik *Hegedüs* Loránt és *Mandelló* Gyula.) Deczemberi füzetében *Barabás* *Endre* az erdélyrészi népfajok birtokarányát bonczolgtatván a statisztika segítségével, a magyar faj megmentése érdekében sok megszivlelni való szomorú jelenségre hívja fel a közfigyelmet. — *Ferenczi Imre* tovább tárgyalja a magyar ipari munkásság szakszervezke-

dési jogának fejlődését, amely már csaknem a ma élő nemzedék szemeláttára indult meg. — *Éhen Gyula* éles megfigyelésen alapuló leírását adja Vas vármegye közgazdasági viszonyainak. — *Morvay Gyula* a hegyvidéki (északkeleti Magyarország) nép közgazdálkodásának ágait s a kormány mentő működését tárgyalja. — A füzet utolsó lapjait néhány szakirodalmi termék kritikája tölti be.

Magyar Nyelv. (Szily Kálmán, Zolnay Gyula és Gombocz István folyóirata.) Deczemberi száma is élénk és tanulságos tartalommal jelent meg. *Ponori Thewreuk Emil* a gyermeknyelv-és gyermeklélekről közöl kedves elmefuttatást. — *Horger Antal* a keleti székelység nyelvjárását ismerteti térkép segítségével. — *Lehr Albert* Arany János nyelvét tovább magyarázza. — Szómagyarázatokat, nyelvtörténeti adatokat találunk e füzetben legifjabb Szász Károlytól, Szilády Árontól, Szily Kálmántól, Tolnai Vilmóstól, Gombocz Zoltántól, br. Radvánszky Bélától, Takács Sándortól, Simai Ödöntől, Horváth Jánostól.

Magyar Nyelvőr. (Szerkeszti Simonyi Zsigmond.) Mult évi utolsó füzetében a következő nagyobb czikkeket olvassuk: *Molecz Béla*: A magyar hangsúly és szörend kapcsolata. — *Kertész Mór*: Handabanda és Atabota. — *Simonyi Zsigmond*: Az ikes ragozás története. — *Galambos Dezső*: Egy különös mondat szerkesztés a régi nyelvben. — *Pálfi Márton*: Nyelvjárás parodia 1702-ből. — *Tolnai Vilmos*: Mesterházy Péter jegyzőkönyve (1652-ből). — *Winkler Henrik* Kunos Ignác ozmán-török nyelvkönyvét bírálja dicsérettel. — Nyelvművelés. Magyarázatok és helyreigazítások. Egyveleg. Népnyelvi hagyományok című rovatok számos kisebb közleményt tartalmaznak. — Ezek közül rámutatunk „*Arany János csihése*“ című magyarázatra, mely *Debreczenre* és *Csokonaira* is hivatkozik. Arany is, Csokonai is mint kisebbítő, becsmérlő szót használta. Mi pedig úgy tudjuk, hogy Debreczenben ezelőtt kétszáz esztendővel is, manapság is olyan embert értenek alatta, aki takarmánnyal, közelebbről szénával akként komplárkodik, hogy akár a saját maga kaszálta-gyűjtötte szénát, akár a mástól vásárolt szénaboglyát lazán megrakott apró, kurta szekerenként adogatja el a piacon. Erről mondják, hogy elhordja, kicsijjézi, elcsijjézi, s az ilyen embert hívják *csihésnek*, *csijjésnek*. Az 1714. évi összeírás ötvenkilenc csijjést (csillyést) talált fél Debreczenben. (Zoltai: Debreczen 200 év előtt. 24. l.)

Protestáns Szemle. (Szerkeszti Szóts Farkas.) Mult évi utolsó — deczember 15-iki — füzete három értekezést közöl. *Dr. Masznyik Endre* „Egy modern próféta“ czim alatt Nitzschét, a modern szellemi élet e nagy hősét jellemzi a theologus szemüvegén keresztül vizsgálva. — *Payr Sándor* folytatja és befejezi muzsaji Wittnyédi István élet- és jellemrajza leírását. Ugyancsak *Lencz Géza* is az ausztriai protestantizmus zivataros törté-

netét. — *Thury Etele* a Stromp László által szerkesztett s báró Prónay Dezső költségein megjelent „Magyar evang. egyháztörténeti emlékek“-et ismerteti. — *Papp Istvánnak* az angol és skót egyházi életből vett képei után irodalmi szemle következik, amelynek közleményei közül különösebben megragadja figyelmünket *Eröss Lajos* debreczeni hittanár „Apologetika“ című, nem régen kiadott tudós munkájára irt elismerő bírálat.

Századok. (Szerkeszti Nagy Gyula.) Deczemberi füzetének első értekezését a XVI. század vitézi és gazdasági életének egyik legalaposabb ismerője dr. *Takács Sándor* írta arról a vizsgálatról, amelyet Miksa király 1565-ben rendelt el Zrinyi Miklós ellen a szigetvári javak dolgában. Takács igen helyesen emeli ki, hogy Zrinyi ember is volt, meg katona is volt és hibája is akadt annyi, mint más emberfiának a XVI. században. De a kort hamisítja meg, aki az idealis hős e hibáit letagadja. *Bleyer Jakab* befejezi a magyar-hun monda germán elemeiről írott becses tanulmányát, összefügg ezzel *Végh Kálmán Mátyás* érdekes elmélkedése arról. „Hol van Nedao folyó?“ amelynél *Jordanes* szerint Attila halála után *Ardarik* gepida király és szövetségesei tönkrementek Ellák hunjait. *Végh Kálmán* elfogadható érveket hoz fel a mellett, hogy a Nedao folyó nem más, mint a Bükk hegységből eredő, *Ároktó* közelében elsemlyékesedő *Nadér*, melynek mintegy folytatása volt szerinte a *Hortobágyi pusztát* keresztül szelő *Arkus folyó*. Hajdan e tájon *Nedő* vagy *Nedőcs* nevű község is állott. A historikusok eddig a Nedao folyó alatt a *Nera*, *Nyitra* vagy *Vág* folyót, mások Ó-Buda mellett a *Dunába* szakadó *vörösvári patakot* sejtették. A történeti irodalom rovatában *Váczy János*, *Császár Elemér*, *Kropf Lajos*, *Lukinich Imre*, *Békefi Remig* irnak kritikákat, utóbbi *Barcsa Jánosnak* „A debreczeni collegium és pártikulái“ című munkájáról ir diesérő ismertetést. (Z—i.)

Uj könyvek.

Kumlik Emil: *A szabadságharc pozsonyi vértanúi.* A Toldy-kör 1904. évi Vutkovich-díjával kitüntetett pályamunka, 5 arcképpel és 6 hasonmással. Pozsony, 1905. Stampfel Károly bizományosa. 8° 135 l. Ára 1.50 kor.

Kunos Ignác, egyetemi magántanár s a keleti kereskedelmi akadémia igazgatója: *Ozman-török nyelvkönyv.* (Nyelvtani szótár és olvasmányok.) Budapest, 1905. A keleti kereskedelmi akadémia kiadása. Nyomatta Hornyánszky Viktor. 8° 469+74 lap. Ára ?

Thaly Kálmán: *Ocskay László* II. Rákóczi Ferencz fejedlem brigadérosa és a felső magyarországi hadjáratok 1703—1710. Második bővített és illusztrált kiadás. 4° két kötet. 400+392. Budapest, Franklin társulat. Ára diszes kötésben 35 kor,

VEGYESEK.

Iustitia regnorum fundamentum. Folyóiratunk novemberi számában megemlékeztünk arról a veszteségről, mely a debreczeni királyi táblát *Bernáth* Elemér halálával érte. Most viszont meg kell emlékeznünk arról, hogy Ő Felsége a király a debreczeni királyi tábla elnökévé porubai *Porubszky* Jenő volt pozsonyi kir. táblai tanácselnököt nevezte ki. Pozsony város társadalma és törvényhatósága, miként arról épen Pozsonyban létünk alkalmával személyesen győződünk meg, annyi szeretettel és tisztelettel övezte a Pozsonyban tiz esztendőnél hosszabb időn át működő *Porubszky* Jenőt, hogy amikor a bucsu órája elkövetkezett, arról bátran el lehet mondani, hogy megható és fájdalmas volt. Mert *Porubszkyt* Pozsonyban nemcsak mint kiváló jogászt és ideális lelkületű bírót tisztelték, hanem mint minden szépért és jóért nemesen hevülő és áldozatkész férfiut is kedvelték. Kétségtelen tehát, hogy *Porubszky* Jenő elnökké való kinevezése által nem csak a királyi tábla, hanem Debreczen egész társadalma is sokat, igen sokat nyert.

Pest város tanácsa és a nagy Wesselényi. Wesselényi érdemei, miket a pesti 1838-diki árviz-veszedelem idejében annyi sok száz szegény és szerencsétlen embernek, a mindeneiket elnyeléssel fenyegető hullámokból való kimentése által saját élete kockáztatásával szerzett, a nagy és nemes hazafi nevét és egyéniségét az egész országban oly ünnepeletté tették, hogy népszerűség tekintetében az idő tájban véle senki nem mérkőzhetett. A vármegyei törvényhatóságok siettek őt külön üdvözölni. Ezt tette a nagyenyedi kollegium ifjusága is, mely Wesselényit épen ezen érdemeire való tekintetből a „Nagy“ epitheton ornans megszólítással tisztelte. Pest városa is tudta, érezte, mivel tartozik Wesselényinek. De tudta azt is, hogy a mindenható József nádor haragosa a hűtlenségi perbe fogott Wesselényinek. A városi tanács tehát nem

merete a maga háláját nyíltan is dokumentálni, hanem megvárta, míg a politikai viszonyok kialakultak és Wesselényi, kit 1839-ben a hét személyes tábla három évi súlyos börtönre ítélt volt, 1841 szept. 27-én teljes kegyelmet kapott V. Ferdinándtól és csak ekkor, illetve 1842 okt. 31-én iktatta őt is barátaival gr. Károlyi Györggyel, gr. Szapáry Ferenczcel és báró Podmaniczky Jánossal egyszerre az alábbi kivonat tanúsága szerint az „*érdem-polgárok*“ jegyzékébe.

„Kivonat az 1842-dik évi október 31-dikén Pesten Tölgyessy János ur polgármester elnöksége alatt Damianovits György, Szepessy Ferentz, Vojdijak Josef és Pisztori Jakab urak tanácsnokok jelenlétében tartatott tanácsülés jegyzőkönyvéből:

14,131. A választott polgárság mélt. báró Podmaniczky János és báró Vesselényi Miklós urakat, úgy mélt. gróf Károlyi György és gróf Szapáry Ferencz urakat érdempolgárokká kineveztetni, gróf Károlyi Györgynek pedig megköszönő-levelet az 1838-ik évben árviz alkalmával tett érdemei végett átküldeni kéri.

E nyilatkozásban kijelentett javallatnak elégtételt fog“.

A másolat hitelül: *Dr. Toldy László.*

Közli: *Dr. K. S.*

Régi helynevek a debreczeni Csereerdőn. A debreczeni Cserén és a Halápon levő kaszálók 1745. évi bérlőinek inspektori kimutatásában a kiosztott cserei kaszálók olyan helynevekkel számláltatnak elő, amelyeknek nagyobb része ma már teljesen kiveszett a nép ajkáról. Föltehető, hogy e nevek némelyike még abból az időből maradt fenn, amikor a mai Nagy-Csere területén a XIII., XIV. és XV. századbéli oklevelek által emlegetett Szalók-Sámson, Szent János, Ujlak és Soma nevű falvak fennállottak. Mások későbbi eredetűeknek látszanak, de mégis idősebbek ama lajstromnál, amely emlékezetben hagyta azokat. Ime így hívták 1745 körül a cserei kaszálókat:

Vasné tisztája. Kecse folyása. Kocsiné tisztája. Nemes város kaszálója. Fagyalos kilencz. Hunyoros. Lugasmező. Szapanosné *telekje*. Soma *telekje*. Fajd dürgő. Kurja a Szabó *telekjével*. Szakál *telek*. Kőkut *telek*, Csire *szállásával*. Pap János *szállása*. Szata tisztája. Szilágyi *telekje*. Fiák erdeje között való tiszta. Fiák erdeje mellett való tiszta. Fiák erdeje végében való tiszta. Az ábrányi ut félén való tiszta. Czompó tisztája. Farhoshegy mellyéke. Párnás *telek*. Permás *telek*. Lantsás *telek*. Ökörítő. Kőrösös *telek*. Pacsiri tisztája Pacsiri *telekje*. Az ároki rét mellett való tiszta. Kelemen kunyhójánál való folyás. Dári tisztája. Lovászok tisztája. Pap János szállásán folyás az acsádi utig Hunyoros felé. Pályi ut mellyéke. Perma tisztája. Két acsádi ut közti. Kelemen kunyhója tisztája.

A Cserén 1745-ben összesen 45, a jóval nagyobb, csaknem 12,000 holdas Halápon pedig, amelyeknek bérlői a kaszálók megnevezése nélkül soroltatnak fel, 87 kaszáló volt. Némelyiket 2—3 gazda birta együttesen; ismét többen — az inspektori számadás szerint — időközben odahagyták kaszálójukat. A kaszálók évi bére 7 krajczár, meg 1 dr. 25 krajczár között váltakozott. Mindkét erdős pusztán levő kaszálók egész évi bére összesen sem rugott többre 45 forint 16¹/₂ krajczárnál, ennyire is csak ugy, ha az üresen hagyott, ugynevezett vakans kaszálók bérlőin is behajtották a város követelését. (Z. L.)

A városi muzeum tisztjei. Az új eszedővel nevezetes változás állott be *Debreczen* város muzeumának tisztikárában s ezáltal a muzeum kezelésében is. A muzeumőri dolgokat eddig ideiglenesen *Löfkovics* Arthur ékszerész, a muzeum áldozatkész alapítója és *Péter* Gábor vásárbíró, régebben lapszerkesztő, teljesítették. Mostantól fogva pedig a muzeumi bizottság határozata értelmében *Löfkovics* Arthur a muzeum-igazgatói teendőket látja el, *Péter* Gábor mint tiszteletbel muzeumőr az éremgyűjteményt kezeli; — a muzeum-őri álláshoz kötött minden egyéb munkakört *Zoltai* Lajos városi segéd-levéltárnok, folyóiratunk főmunkatársa tölti be. — A városi közgyűlés is egyhangulag hozott határozattal engedte meg *Zoltainak*, hogy ujevől fogva minden nap délutánját a muzeum ügyei végezésére használhassa.

Vukovics Sebők a bácsi—bánati táborban. „Nyílt rendelet, melynek erejével *Vukovics* Sebők magyarhoni igazságügyi miniszter felhatalmaztatik a bácsi és bánati táborban levő összes magyar hadseregnek, a' független magyar kormány határozatát kinyilatkoztatni és vele annak rendeletét tudatni.

Felszólíttatnak tehát minden fővezérek, parancsnokok és az egész vitéz hadsereg, hogy hazájok és nemzeti kormányok iránti tiszteletből, a' nevezett Miniszter Urnak, mint a' kormányzó és összes miniszteri tanács rendkívüli és teljes hatalmu kiküldöttjének mindenben engedelmeskedjenek és rendeleteinek hódoljanak, honárulási bűnnek és annak következményeinek terhe nélkül más-kép nem cselekedhetvén. Kelt *Debreczenben*, május 28-án. 1849. Az ország kormányzója: *Kossuth* Lajos. Hadügyminiszter helyett: *Gróf Batthyány Kázmér*, külügyminiszter“. (P. H.)

(Eredetije: a Borsod—miskolci közművelődési egylet muzeumában.)

Alapított 1875. Több éremmel kitüntetve.

Cs. és kir udvari

Butorgyáram

elismert elsőrendű készítményeit a legolcsóbb árak mellett ajánlom a nagyérdemű vevőközönségnek. Költségvetéssel és mintákkal kívánatra díjmentesen szolgállok.

Schwartz Vilmos

Debreczen, Piacz-u. 71. szám.

Máyer Jenő

csemege és fűszerkereskedő
Debreczen, a Városházzal szemben.

Ajánlja 1880. évi termésű érmelléki
bakár borát $\frac{7}{10}$ üvegekben. Kiváló
minőségű kávéit kor. 2.40—4.80
kilónként. — Szállítás vidékre öt
kilós postacsomagokban. ❀❀❀

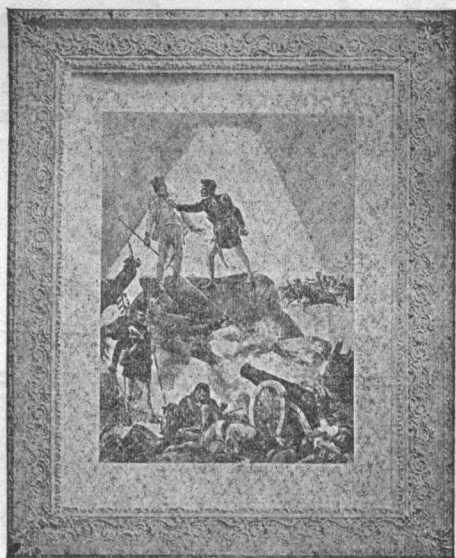
BILKEI DEZSŐ

és

RADOVÁNOVICS JÁNOS

magyar történelmi képkiaadó vállalata Debreczen.
Teleki-utcza 94. és 98.

A magyar kulturát emelni, hazafias célokat szolgálni minden magyarnak kötelessége. Mi is elengedhetetlen feladatunkká tettük és tesszük mindig, ahol erre alkalmunk nyílik és sikerült is, saját kiadásunkban remek kivitelben e felsorolt képeket forgalomba hozni: II. RÁKÓCZI FERENCZ szabadságharca 1703—1711. A MAGYAR SZABADSÁGHARCZ apotheozisa 1848—49. A magyar szent korona elrablása a visegrádi várból 1440. ZRINYI ILONA (hóstette) Munkács várának védelmében 1688. BOCSKAY ISTVÁN szabadságharca 1606. Ezen öt képek teljes nagysága 94/78 cm., 4 czolos arany barock, vagy aranyzöld szezecsziós rámában 24 K. II. RÁKÓCZI FERENCZ diadala, teljes nagyság 96/78, 4 czolos arany barock, vagy zöld szezecsziós rámában 24 korona. II. RÁKÓCZI FERENCZ zászlóbontása. 1703. év tavaszán Beregszász város piac-terén, 4 czolos arany barock, vagy aranyzöld szezecsziós rámában 20 korona.

KOSSUTH LAJOS, melyet 3 nappal halála előtt készítették, 4 czolos arany barock rámában teljes nagyság 88/68, gyönyörű kivitelben 30 korona.

Fenti árakban felsorolt képek kívánatra az alatt jelzett keretekben is szállíthatók. Fekete barock arannyal. Barna arannyal. Zöld szezecsziós (c) arannyal. Aczél imitáció. Majolika. E két utolsó keretben képenként 5 K drágább. Az árak csomagolással és szállítással együtt értendő.

Hogy mindenki beszerezhesse e hazafias képeket, ugyanabban az árban képenként havi 3 korona részletfizetéssel is megkaphatják. Kérjük Magyarországon minden lakóját, hogy szerezze meg ezen alkotásnak képeit, hogy díszíthesse vele lakóházát.

Hazafias tisztelettel

BILKEI DEZSŐ és RADOVÁNOVICS JÁNOS

magyar történelmi képkiaadó vállalat.

Debreczen szab. kir. város könyvnyomda vállalata. 1905.—2255.

Ezüst kályhák!!

A MAGYAR IPAR DIADALA!

Egy hosszú esztendő viszontagságain keresztül futotta meg erős támadásoknak kitett körútját a magyar ipar egyik igen kitűnő találmánya a

BRAUN N. A.-féle szabadalmazott és törv. védett

Kályha ezüstoffény. ❀ ❀

E valóságos tűzpróba után, mint egy hős hadvezér diadalmasan került ki az ostromló silány konkurrenzia támadásai alól, büszkén hirdette, hogy nemcsak hazánkban, de a külföld előtt is kivirta az igazi elismerést s a magyar iparnak hírnevet és dicsőséget szerzett.

A **BRAUN N. A.-féle KÁLYHA EZÜSTFÉNY** a következő kitűnő tulajdonságokkal bír: a komor fekete kályhákat a szoba díszére bárátságos szép ezüst színűvé változtatja át, mely színe azonban tartós marad, nem ég le, nem füstöl s szagot nem terjeszt, tehát megkímél a sok farsztó vasporozástól, kefélestől, ami igen sok piszokkal, porozással szokott járni. E szép tulajdonságai dacára aránylag olcsó is, mert egy rendes nagyságu kályhára 1 doboz, melynek ára 80 fillér, teljesen elegendő. Használható még: öntött konyhák, platok, füstcsövek, cserépkályha ajtók, üstházak stb. befestésére.

Szigoruan
ügyeljünk ám
a védjegyre.

Mert csak
akkor valódi,
ha minden
dobozon ez
látható.

HASZNÁLATI UTASÍTÁS.

A kályha festés előtt egy kissé felmelegítendő (nyáron nem kell), hogy a száradás gyorsabb legyen, festés előtt azonban a régi fekete rétegtől ledörzsölendő: a vaspör meleg vízzel, a lakk vagy tisztító paszta spiritussal vagy lúggal. Festés alatt minden megmártásnál az ecsettel felkeverendő. Új kályha két festést igényel.

Használati utasítás minden dobozon található.

HAJDUVÁRMEGYE és DEBRECZEN területére egyedüli főelárusító

Pásztor Gyula és Tsa

VASÁRÚHÁZA DEBRECZENBEN, CSAPÓ-UTCZA (Bankház).

Telefon és interurban 271. szám.

A szerkesztő postája.

Dr. Dombóváry Géza ügyvéd, Budapesten. Folyóiratom iránti szives érdeklődését, valamint üdvözlő sorait, melyekkel engem a Friedreich István támadására adott feleletem megjelenése alkalmából üdvözölt, hálás szívvel köszönöm. S megnyugtatom egyuttal az iránt is, hogy engem a Friedrich István nemtelen támadása a további munkásságtól — miként azt mindenki, ki az én szerény működésemet láthatja — el nem riasztott és elriasztani nem is fog.

Dr. Lengyel Miklós főgymnasiumi tanár, Deés. Ama kérdésedre, vajjon az irodalomtörténet körébe vágó önnálló tanulmányt, vagy értekezést kész vagyok-e folyóiratomban közölni? — „igen”-nel felelek. — Hiszen folyóiratom czimlapján is ki van tüntetve, hogy „Régi Okiratok és Levelek Tára” havi folyóirat az irodalom és történelem köréből.

Milesz Béla muzeumi őr, Tiszafüred. Nekem is van tudomásom arról, hogy a tiszafüredi muzeumnak nagyon sok történelmi beccsel bíró régi okirata és levele van. Nagyon természetes tehát, hogy szivesen veszem, ha azokat folyóiratom számára lemásoltatja és közlés végett nekem beküldi. A most küldött leveleknek is készséggel adtam helyet lapomban.

Stampfel Károly könyvkereskedő, Pozsony. Örömmel veszem tudomásul, hogy Ön a maga hatáskörében, mint folyóiratom egyik bizományossa, annak terjesztése érdekében nagyszámu és előkelő állásu vevői körében mindent elkövetni óhajt. Én hiszem is, hogy ez az Ön czégének, mely egyike a legrégebb és legelőkelőbbeknek az országban, ez sikerülni is fog. Hiszen Pozsony századokon át volt az országgyűlések székhelye és koronázó székváros. És ma is egyike hazánk legnépesebb, leggazdagabb és legműveltebb városainak.

Dr. Toldy László székesfővárosi főlevéltárnok, Bpest. Nagy-nevű édesatyjának ifjúkori arczképét és Bártfay Lászlóhoz Párizsból 1830. április 14-ről küldött levelét, Pestről való elutazásom órájában kaptam meg. Mind a kettőt hálás szívvel köszönöm és használat után visszaküldöm.

Dr. gróf Wass György szerkesztő, Désen. Gróf ur kérdi tőlem, hogy olvastam-e Friedreich Istvánnak a „Budapesti Szemle” deczemberi számában Debreczen város nemes tanácsát kigunyoló és a „Régi Okiratok és Levelek Tára” czimű vállalatomat lekicsinyítő támadását. Igenis olvastam. És tessék gróf urnak egészen nyugodtan lenni, mert folyóiratom legközelebbi számában erre is meg fogok felelni.

Dr. Vértesy Gyula, Nagy-Szeben. Azt irod kedves barátom legutóbbi levelédben, hogy folyóiratom eddigi számai, nemcsak a kiállítás szépsége, de a tartalom gazdagsága és változatossága tekintetében is minden kívánalomnak megfelelnek. Köszönöm a jóindulatu elismerést. De engedj meg, hogy őszintén kijelentsem, miszerint változatosság tekintetében folyóiratom még sok kívánni valót hagy fenn. Mert az igaz ugyan, hogy az Adattár-am felette gazdag, de viszont az értekezési rovat bizony meglehetősen szegény. De ennek részben Te és hozzád hasonló tehetségű munkatársaim az oka, kik megigértétek, hogy dolgozni fogtok, de ígére-teteket, legnagyobb sajnálatomra, még nem váltottátok be. Én is vigasztalom magam a régi magyar közmondással: „Ami késik, még nem mulik”.